



GEODÉZIA ÉS KARTOGRÁFIA



2017/1
LXIX. ÉVFOLYAM

Eredmények és feladatok

Széples vagy Cibles?

Egyetemisták térképolvasása

Földmérés és politika

Őrségváltás

Rendezvények

Könyvismertetés

MAGYAR FÖLDMÉRÉSI,
TÉRKÉPÉSZETI ÉS TÁVÉRZÉKELÉSI
TÁRSASÁG/
HUNGARIAN SOCIETY OF SURVEYING,
MAPPING AND REMOTE SENSING



A FÖLDMŰVELÉSÜGYI MINISZTERIUM FÖLDÜGYI
FŐOSZTÁLY ÉS A MAGYAR FÖLDMÉRÉSI, TÉRKÉPÉSZETI
ÉS TÁVÉRZÉKELÉSI TÁRSASÁG LAPJA/MONTHLY OF
THE DEPARTMENT OF LAND ADMINISTRATION IN THE
MINISTRY OF AGRICULTURE AND THE HUNGARIAN
SOCIETY OF SURVEYING, MAPPING AND REMOTE
SENSING

SZERKESZTŐSÉG/EDITORIAL OFFICE:
1149 Budapest, Bosnyák tér 5., I. em. 109.
Tel.: 222-5117, E-mail: mfttt.titkarsag@gmail.com;
Web: https://www.mfttt.hu/mftttportal

FŐSZERKESZTŐ/EDITOR-IN-CHIEF:
Buga László

SZERKESZTŐK/EDITORS:
Balázsik Valéria, Fábián József,
dr. Gercsák Gábor, Homolya András,
Iván Gyula

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG/EDITORIAL BOARD:
Dr. Ádám József
Barkóczi Zsolt
Biró Gyula
Dr. Biró Péter
Dr. Bányai László
Dobai Tibor
Holéczy Ernő
Kassai Ferenc
Koós Tamás
Dr. Kurucz Mihály
Dr. Márkus Béla
Dr. Mihály Szabolcs
Osskó andrás
Dr. Papp-Váry Árpád
Dr. Riegler Péter
Dr. Timár Gábor
Toronyi Bence
Tóth László
Uzsoki Zoltán
Dr. Varga Márk
Dr. Zentai László

OLVASÓSZERKESZTŐ/PROOF-READER:
Kota Ágnes

TECHNIKAI SZERKESZTŐ, TÖRDELŐ/
TECHNICAL-EDITOR: Szrogh Gabriella

KIADJA/PUBLISHER:
A Magyar Földmérési, Térképészeti és
Távérzékelési Társaság/ Hungarian Society
of Surveying, Mapping and Remote
Sensing
HU ISSN 0016-7118; eng.szám/ registry no.:
B/SZI/280/1/1995

FELELŐS KIADÓ/RESPONSIBLE FOR
PUBLISHING: Dobai Tibor

A kiadást a Budapest Főváros Kormányhivatala,
Földmérési, Térinformatikai és Földhivatali
Főosztálya támogatja/Supported by the
Government Office of the Capital City Budapest,
Department of Geodesy Remote Sensing and
Land Office

SOKSZOROSÍTJA/PRINTING:
HM Zrínyi Nonprofit Kft./MoD Zrínyi
Nonprofit Ltd.
Megjelenik: 1000 példányban/Printed in:
1000 copies

A folyóiratban megjelenő cikkek tartalma nem
feltétlenül tükrözi a szerkesztőség álláspontját.
Három hónapnál régebbi kéziratokat nem őrzünk
meg és nem küldünk vissza. / The content of the
papers published in the scientific review does not
reflect necessarily the Editorial Board's standpoint.
After three months, papers will not be kept, neither
sent back.

Tartalom

<i>Horváth Gábor István – dr. Ádám József:</i> Eredmények és feladatok	» 4
<i>Dr. Plihál Katalin:</i> Széplesek-e a Ciblesek?	» 10
<i>Dr. Albert Gáspár–Ilyés Virág–Kis Dávid–Szigeti Csaba–Várkonyi Dávid:</i> Hogyan olvasnak térképet az egyetemisták?	» 20
<i>Dr. Székely Domokos:</i> Politika a magyar Állami Földmérésben, avagy Állami Földmérés a magyar politikában, II. rész	» 30
<hr/>	
Közlemény a FÖMI megszűnéséről	» 35
Vezetőváltás a katonai térképészetnél	» 35
Testületi ülések	» 38
Térképészeti Tudományos Nap az MTA-ban	» 41
Földmérőnap Baranyában	» 41
<i>Dr. Plihál Katalin:</i> Nyomatott magyar föld- és éggömbök, 1840–1990 (Könyvismertetés)	» 43
Angol nyelvű térképész mesterszak az ELTE-n	» 44
Geodézia és Kartográfia 2016	» 45

Contents

Results and Tasks (<i>Gábor István Horváth – József Ádám, Dr.</i>)	» 4
Is Széples the same as Cibles? (<i>Katalin Plihál, Dr.</i>)	» 10
How University Students Read Maps? (<i>Gáspár Albert, Dr. – Virág Ilyés – Dávid Kis – Csaba Szigeti – Dávid Várkonyi</i>)	» 20
Politics in the Hungarian State Survey, or the Hungarian State Survey in Politics, Part II. (<i>Domokos Székely, Dr.</i>)	» 30
<hr/>	
Announcement on Termination of FÖMI	» 35
Change of Chief at Military Mapping	» 35
Meetings of MFTTT's Bodies	» 38
Scientific Cartography Day at MTA	» 41
Surveyors' Day in Baranya	» 41
<i>Katalin Plihál, Dr.:</i> Printed Hungarian Terrestrial and Celestial Globes 1840–1990 (Book review)	» 43
Master Degree Program in Cartography at ELTE in English Language	» 44
Geodesy and Cartography 2016	» 45

Címlapon: Joseph Jüttner és Franz Lettany Prágában 1922-ben megjelent híres 31,7 cm-s átmérőjű földgömbje. (Lásd a kapcsolódó cikket: 43. oldal)

On the Cover Page: The famous globe with 31,7 cm diameter, produced by Joseph Jüttner and Franz Lettany in Prague, 1922. (See related article: page 43.)

Eredmények és feladatok

Gondolatok a 2017. év küszöbén

Horváth Gábor István – Ádám József

Tisztelt Olvasóink!

Kedves Kollégáink!

Új év köszöntött ránk, új tervekkel tekintünk a 2017-es évre. A Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaság (MFTTT) és a földügyi szakigazgatás szakmai irányítását ellátó Földművelésügyi Minisztérium Földügyi Főosztálya nevében köszöntjük a Geodézia és Kartográfia folyóirat minden kedves olvasóját, a Társaság tagságát.

Szeretettel köszöntjük, és az új évre szóló jókívánságainkat küldjük a szakterületen tevékenykedő vagy korábban tevékenykedett kollégáinknak valamint azoknak a szervezeteknek, akik a földmérés, a térképészet, az ingatlan-nyilvántartás, a földügy, a távérzékelés és a térinformatika művelésével szolgálják a szakterületünk szolgáltatásait igénybe vevő közjogi, politikai, közigazgatási, műszaki, üzleti és társadalmi élet döntéshozóit, egyéb szereplőit, a felhasználókat itthon és külföldön.

Visszatekintve az elmúlt évre most is elmondhatjuk, hogy sűrű, változásokban és tapasztalatokban gazdag év áll mögöttünk. A földhivatali intézményrendszer funkcionális átalakítása folytatódott, amelynek eredményeképpen ez év január elsejétől jelentős változások következtek be. Először is fontos megemlíteni, hogy 49 év után a szakma országos intézménye, a Földmérési és Távérzékelési Intézet (a továbbiakban: FÖMI) jogutódlással, Budapest Főváros Kormányhivatalába történő beolvadással megszűnt (a központi hivatalok és a költségvetési szervi formában működő minisztériumi háttérintézmények felülvizsgálatával kapcsolatos intézkedésekről szóló 1312/2016. (VI. 13.) Korm. határozat alapján). Feladatait 2017. január 1-től (ugyanúgy a Bosnyák téri székházban) Budapest Főváros Kormányhivatala Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztálya látja el. A Földművelésügyi Minisztérium, azon belül a Földügyi Főosztály szakmai irányító és ellenőrző szerepe nem változott, vagyis ez

a hatáskör továbbra is a földművelésügyi minisztert illeti meg.

Az új név utal egy másik változásra is. Ez év január elsejétől a Kormányhivatalokban korábban önálló Földhivatali Főosztályok is átalakultak, összevonásra kerültek más, a Kormányhivatalokon belül működő főosztállal. A megoldás nem egységes. A legtöbb megyében Élelmiszerlánc-biztonsági és Földhivatali Főosztály néven működnek tovább, de pl. Csongrád megyében a Hatósági Főosztály részeként, Pest megyében Élelmiszerlánc-biztonsági, Földhivatali, Növény- és Talajvédelmi, Erdészeti Főosztályként, a fővárosban pedig a volt Földhivatali Főosztály a FÖMI-vel került összevonásra. Nyilván ez a helyzet számos gyakorlati problémát fog felvetni, különösen a FÖMI esetében, ahol egy szervezetbe, azon belül egy szervezeti egységbe kerültek országos hatáskörű és megyei földhivatali szintű feladatok.

A szervezeti átalakítások számos jogalkotási munkát eredményeztek, de emellett bővelkedett az elmúlt év jogszabály-veleményezési feladatokban is. A kormányhivatali integrációval összefüggő funkcionális változások miatt a földügyi szakterületre vonatkozó jogszabályok felülvizsgálata és módosítása megtörtént annak érdekében, hogy a hatásköri, illetékességi kijelölések a változással egy időben történjenek, ezáltal biztosított legyen a folyamatos, gördülékeny ügyintézés. A miniszteri rendeleti szintű szabályozások is elkészültek, a közigazgatási egyeztetések még zajlanak. A jogszabály-módosítások hatályba lépését követően a teljes földügyi igazgatás számára komoly szakmai kihívást jelent a helyes joggyakorlat megszerzése, az új eljárásrendek kialakítása, miközben változatlanul el kell látni a meglévő hatósági feladatokat.

Éppen ezért a Földügyi Főosztály idei stratégiai céljai között szerepel többek között a földügyi szakigazgatás minden területén az eljárások, a

joggyakorlat egységesítése, olyan egységes jogalkalmazási gyakorlat kialakulásának előmozdítása, mely a hatályos szabályozás bírósági döntésekben kikristályosodott értelmezésére is figyelemmel van. Emellett továbbra is fontos feladatunk a földügyi szakigazgatás részterületein az igazgatási eljárásokra vonatkozó, szükséges jogszabály-módosítások és rendelettervezetek előkészítése, vagyis a jogalkotási munka idén is folytatódik.

Az ingatlan-nyilvántartás területén kiemelendő az ingatlan-nyilvántartás szabályainak és az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvénynek, valamint az általános közigazgatási perrendtartásról szóló törvény szabályainak összehangolása.

A földmérést illetően már előkészítés alatt van a földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 2012. évi XLVI. törvény módosítása. A hosszas szakmai egyeztetések ellenére szintén nem került még sor az ingatlan-nyilvántartási célú földmérési és térképészeti tevékenység részletes szabályairól szóló 25/2013. (IV. 16.) VM rendelet megújítására sem, amely az idei év egyik fontos feladata lesz.

További erőfeszítéseket teszünk a Nemzeti Téradat Infrastruktúra (a továbbiakban: NTI) Bizottság létrehozását megvalósító rendelet megalkotását illetően. Az NTI Bizottság felállítását több alkalommal kezdeményeztük; létrehozását a Miniszterelnökség a múlt évben nem támogatta. Az NTI megteremtése lehetővé tenné a téradatok hatékonyabb felhasználását, a díjkérdések szakmai rendezését, az egyes adatbázisok közötti együttműködést, az adatcserét és -harmonizációt.

A földügyi és térképészeti tevékenységet jelentősen befolyásolja az Európai Unió szintű téradat-harmonizációt, szolgáltatásintegrációt megvalósító INSPIRE-direktíva 2007-es elfogadása, mely fontos szerepet követei meg a földügyi adatkörök harmonizációjával, szolgáltatásával kapcsolatban. A tavalyi év eredménye, hogy

megszületett az ország INSPIRE portálja, ahol az előírt szintű metaadateresési szolgáltatások már minden vonatkozó adatkör tekintetében elérhetők. Ezzel jelentős előrelépés történt az INSPIRE-feladatok megvalósulása tekintetében, amivel eddig lemaradásban volt az ország. A feladatok végrehajtása 2017-ben is folytatódik a különböző érintett szervezetek bevonásával. Az újabb mérőföldköhöz tartozó feladatok befejezésének határideje: 2017. március vége.

Kiemelt kormányzati cél az egyes közigazgatási, államigazgatási szervek közötti adatszolgáltatás költséghatékonyra és könnyen elérhetővé tétele. A földügyi adatpolitika kialakítása – különösen a szervezeti integrációt követően – nem kizárólag szakmai kérdés, figyelembe kell venni, hogy a kormányhivatalok bevételeinek jelentős része (ismereteink szerint 60%-a) a földügyi bevételekből származik. A díjmenteségi körök kiterjesztése esetén a kieső bevételek pótlása mind a szakterületi feladatellátás, mind pedig a kormányhivatalok működése vonatkozásában szükséges, emiatt az adatpolitika kialakítása érdekében a tavalyi év folyamán több egyeztetést kezdeményeztünk. Az adatpolitika sarokpontjainak meghatározása kormányzati szintű döntést igényel, így ez a feladat ebben az évben is folytatódni fog.

Korszakos jelentőséggel bír a 2014 folyamán hatályba lépett a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény (a továbbiakban: Földforgalmi tv.), amely az elmúlt évek talán egyik legfontosabb jogszabálya. Magyarországnak az Európai Unió tagaságából eredő kötelezettsége volt, hogy a hazai termőföldpiacot megnyissa a tagállamok földművesei előtt. Európa egyik legszigorúbb és leginkább gazdabarát földtörvénye garancia arra, hogy e nemzeti kincs hazai kézben marad.

Az új Földforgalmi tv. és a hozzá kapcsolódó jogszabályok alapjaiban változtatták meg a hazai földügyi szabályozást. Egyrészt a garanciális jogelemei – nevezetesen az elővásárlási és előhaszonbérleti sorrend újraszabályozása, a megállapodások kötelező nyilvánosságra hozása, a földszerzésnek hatósági engedélyezéshez és, a

művelési kötelezettséghez kötése, valamint földszerzés esetén az állam által előállított biztonsági jellel rendelkező okmányok kötelező használata – révén a földspekuláció elleni harc hatékony és eredményes eszközeként bizonyult, másrészt a preambulumban is kifejezésre juttatott agrárpolitikai célkitűzésekkel összhangban befolyásolta a földforgalmat.

Az új földforgalmi szabályozás részeként felállításra került a közhiteles földműves-nyilvántartás, amelybe 2016. december 31-ig 143 126 földműves, 4486 mezőgazdasági termelőszervezet és 748 újonnan alapított mezőgazdasági termelőszervezet, azaz összesen 148 360 természetes és jogi személy felvétele történt meg. Emellett bevezetésre került a földszerzések hatósági jóváhagyása, és ezen új földforgalmi hatósági feladatok rendkívüli nagyságrendjét mutatják az országos adatok: 2014. május és 2016. december 31. között a földtulajdonszerzés hatósági jóváhagyása iránt 167 750 eljárás, a föld használati jogosultságának megszerzése iránt 289 148 eljárás indult.

A 2012. évi kormánydöntés alapján elindított, a részaránykiadás során keletkezett osztatlan közös tulajdon megszüntetését célzó programban, a 2013–2016 közötti időszakban, a megosztási kérelemmel érintett 57 000 földrészletnek a 42%-án elindult a megosztási eljárás. Ezen eljárásoknak 2016. év végéig mintegy 18%-a lezárult, vagyis a kérelmezők részére kialakításra került az önálló tulajdonú földrészlet. 2015 májusában a program I. ütemében minden megye egy-egy eljárásában, összesen 7948 földrészletet érintően elindultak az osztatlan közös tulajdon megszüntetésével kapcsolatos eljárások, amely eljárások 68%-ában 2016-ban megtörtént az új, önálló földrészletek kitűzése és bemutatása a tulajdonosok részére. 2015 októberében 8072 földrészletet érintően, szintén országos kiterjesztéssel elindult a projekt II. üteme is, amelyben szintén jelentős előrehaladás történt, hiszen 2016-ban a földrészletek 42%-a megosztásra került. 2016 júniusában 5979 földrészleten elindult a projekt III. üteme is, de 2016 végéig az új földrészletek kitűzésének fázisába még nem jutottak el ezek az eljárások. A program

az idén is folytatódik, és megvalósítását fel kell gyorsítani.

A külterületi térképek műszaki értéke a részarány-földkiadás során osztatlan közös tulajdonba került földrészletek megosztásával jelentősen javul, mivel a kérelemmel érintett ingatlanok megosztásához a műszaki munkarészek kizárólag numerikus eljárással készülnek. Az új, az ingatlan-nyilvántartási célú földmérési és térképészeti tevékenységről szóló miniszteri rendeletben kerülnek majd meghatározásra a gyenge műszaki paraméterekkel rendelkező belterületi térképek felújításának szabályai is. Az ingatlan-nyilvántartási térképi adatbázisok felújítása, új térképek készítése a földmérési és térképészeti tevékenységről szóló törvény alapján állami feladat, amelybe beletartozik a források biztosítása is, amelyet eddig a Nemzeti Kataszteri Program (a továbbiakban: NKP) végrehajtásához felvett kölcsön visszafizetésére kellett fordítani. Az 1981/2015. (XII. 23.) kormányhatározattal született az NKP-hitel azonnali visszafizetésére, így a bevételek új állami alapadatok előállítására használhatók fel. A 2016. évi bevételekből az NKP Nkft. megkezdte három Pest megyei település új felméréseinek előkészítését, amely felmérések ez évben valósulnak meg. Emellett folyik annak vizsgálata is, hogy a korszerű technológiák miként alkalmazhatók az ingatlan-nyilvántartási célú térképészetsben.

Évek óta folyamatosan nő az elektronikus földhivatali szolgáltatásokat igénybe vevő ügyfelek száma, de korábban a szolgáltatásokat az állampolgárok nem tudták közvetlenül igénybe venni. 2011-ben indult a Földhivatal Online elnevezésű rendszer, amely bankkártyás díjfizetés mellett, ügyfélkapu-regisztrációval biztosítja, hogy az állampolgárok az interneten keresztül a hét minden napján 0–24 órában közvetlenül is elérhessék a földhivatali elektronikus szolgáltatásokat. A tulajdonilap- és térképmásolat-lekérdezések száma 2016-ban meghaladta a 1,5 milliót, a TAKARNET rendszerén keresztül pedig eléri a 2,8 milliót. Az elmúlt évben az összes tulajdonilap-másolatigénylés tekintetében a papíralapú szolgáltatás mindössze 6% volt.

Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a tervezett informatikai fejlesztések tekintetében jelentős változást hozott az elmúlt év, amely bizonytalanlanná teszi a földügyi rendszerek korszerűsítését, megújítását, valamint az elektronikus ügyintézés bevezetését. A Kormány a Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztés Operatív Program (a továbbiakban: KÖFOP) 2015. évre szóló éves fejlesztési keretének megállapításáról szóló 1561/2015. (VIII. 12.) Korm. határozatában jóváhagyta azokat a felhívásokat, amelyek az E-ingatlan-nyilvántartás, valamint Nemzeti Téradat Infrastruktúra kialakítása tárgyú KÖFOP-projektek keretében lehetővé teszik az ingatlannal kapcsolatos hatósági eljárások elektronizálását, a jelenlegi ingatlan-nyilvántartási rendszer és eljárások megújítását, valamint az NTI kialakítását számos terület fejlesztésével, adatok megújításával. Mindkét projekt a Földművelésügyi Minisztérium konzorciumvezetésével, a FÖMI jelentős közreműködésével került tervezésre. A KÖFOP éves fejlesztési keretének megállapításáról szóló 1004/2016. (I. 18.) Korm. határozat alapján mindkét projekt a Lechner Tudásközpont Területi, Építészeti és Informatikai Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság feladatkörébe került, így azóta ezekben a projektekben sem a Földművelésügyi Minisztérium, sem pedig a FÖMI nem szerepel.

Az MFTTT életében a 2016-os esztendő valamivel eredményesebb és sikeresebb volt a korábbi éveknél, abban a vonatkozásban is, hogy szakmai előadásainkon és rendezvényeinken a tagság részéről érezhetően nagyobb aktivitást tapasztaltunk. A nehézségek ellenére a Társaság pénzügyi egyensúlyát Intézőbizottságunk (IB) döntései alapján meg tudtuk teremteni, és a működőképességét folyamatosan biztosítottuk. Az ehhez szükséges anyagi forrást egyrészt a Budapesti és Pest Megyei Mérnöki Kamarával (BPMK) korábban kötött együttműködési megállapodásunk keretében a BPMK-tól a Geodézia és Kartográfia szakmai folyóiratunk nyomdai költségeinek részbeni fedezetére kapott mintegy 400 000 Ft-os támogatás, másrészt az év folyamán befolyt egyéni és

jogi tagdíjak, a Geodézia és Kartográfia (GK) előfizetési díjai, a GK-ban megjelent hirdetések díjai, továbbá a rendezvényeink (a tavaszi és az őszi nagyrendezvényünk, valamint a további rendezvényeink) eredményei tették lehetővé. Így be tudtuk fizetni a nemzetközi szakmai szervezeteknek (FIG, ICA, ISPRS és a CLGE) a 2016. évi tagdíjunkt is. Sajnos továbbra sem tudtuk elérni a GK havi megjelentetését, 2016-ban is csak kéthavonta jelenített meg.

Társaságunk elődszervezetét, a Geodéziai és Kartográfiai Egyesületet (a GKE-t, mint a MTESZ tagszervezetét) 1956. április 20-án alapították meg, így 2016-ban volt fennállásának 60. évfordulója. A Fővárosi és Pest Megyei Földmérőnap rendezvénye keretében 2016. április 20-án méltó módon tartottunk erről megemlékezést. Az elnök köszöntőjének írásos változata megjelent a GK 2016/5–6. számában (Ádám J.: 60 éves a Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaság).

Társaságunk képviseltette magát az ICA rendezvényein, köszönhetően annak, hogy a szervezet főtájkára 2015-től ismét dr. Zentai László egyetemi tanár, az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszékének vezetője. Sajnos a CLGE egyik általános közgyűlésén sem tudtunk részt venni. A pénzügyi források hiánya miatt a FIG rendezvényeire sem tudtak képviselőink kiutazni. Viszont az ISPRS soron következő, négyévente szervezett kongresszusán (Prága, 2016. július 12–19.) képviseltettük magunkat. A rendezvényen Magyarországról összesen 20 fő vett részt. A kongresszus idején megválasztották az ISPRS vezető tisztségviselőit is, amelynek magyar vonatkozása is van: az ISPRS elnökének (Christian Heipke) második helyettesévé Charles K. Tóth (az Ohioi Állami Egyetem oktató kutatója) magyar származású kollégát választották, aki egyidejűleg az Amerikai Fotogrammetriai és Távérzékelési Társaság (ASPRS) elnöki tisztét is betölti.

Társaságunk – az alapszabályával összhangban – folytatta eredményes együttműködését az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság (EMT) Földmérő Szakosztályával (FSz).

Az EMT/FSz által szervezett XVII. Földmérő Találkozó (Déva, 2016. május 19–22.) viszonylag szép számban vettünk részt Magyarországról (60 fővel), és összesen öt szakmai előadást is tartottunk. A két szervezet (EMT és MFTTT) együttműködése keretében, a székely származású Márton Gyárfás professzor emlékére közösen alapított emléklakettet 2016-ban már negyedik alkalommal ítéltük oda (Márton Gyárfás-emléklakett kitüntetését Márton Huba, a székelyudvarhelyi SC Geotop SRL ügyvezetője és Homolya András, a BME Általános- és Felsőgeodézia Tanszék mestertanára részére). A kitüntetésekkel ezúttal az EMT Földmérő Szakosztályának dévai rendezvényén adtuk át 2016. május 21-én.

Az előző évben is jeleztük, hogy Társaságunk (az Alapszabályában foglaltakkal összhangban, az IB vonatkozó döntése alapján) javaslattal élt a földügyi és térképészeti szakigazgatás reformjára vonatkozóan. Az IB megbízásából megfogalmazott, és 2015. február 2-ai ülésén elfogadott „Nyílt levél” kezdeményezésünket a szakterületünk ügye szempontjából érintett miniszterek (dr. Pintér Sándor belügyminiszter, dr. Fazekas Sándor földművelésügyi miniszter, dr. Hende Csaba honvédelmi miniszter, dr. Trócsányi László igazságügyi miniszter, Lázár János Miniszterelnökséget vezető miniszter, Varga Mihály nemzetgazdasági miniszter és dr. Seszták Miklós nemzeti fejlesztési miniszter) részére, továbbá dr. Orbán Viktor miniszterelnök úrnak és az Államreform Bizottság elnökének (prof. dr. Patyi Andrásnak, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektorának) 2015. február 18-án (e-mail útján) küldtük el. A szóban forgó levélben kiemeltük, hogy az MFTTT, mint közhasznú jogállású szakmai civil szervezet szükségesnek és időszerűnek látja, és ezért kezdeményezi, hogy az Államreform keretében a Kormány támogassa és iktassa törvénybe egy **önálló földügyi és térképészeti ügynökség** létrehozását, amely a meglévő szakigazgatási intézményhálózat, annak informatikai rendszere és eddig elért eredményei hasznosításával jöhetne létre. Ez lenne az a hatékony jogi és intézményi struktúra, mely valóban szolgálná

a nemzetgazdaság érdekeit és kielégítően az államigazgatás mai követelményeit. Kezdeményezésünket „*A földügyi és térképészeti szakigazgatás reformja. Javaslat az Államreform Bizottság részére*” című leírásban fejtettük ki, melyet a levélhez csatoltunk, és megvalósítás céljából az említett személyek szíves figyelmébe ajánlottuk. A „Nyílt levél” teljes anyagát megjelentettük az MFTTT honlapján és a GK 2015/3–4. számában. Választ először az Orbán Viktor miniszterelnök úrnak küldött levélre kaptunk 2015. március 5-én Bali Gabriellától, a Miniszterelnökség titkárságvezetőjétől (I-1/ME/682/3(2015) nyilvántartási számon), amelyben jelezte, hogy levelünk tartalmára tekintettel azt illetékességből és válaszadás céljából továbbították dr. Fazekas Sándor földművelésügyi miniszter úrhoz. Dr. Fazekas Sándor miniszter úrtól a válasz 2015. december 7. keltezéssel (FF/456/2/2015. nyt. számon) érkezett meg, amelyben jelzi, hogy „*a földügyi szakigazgatás különleges területe az államigazgatásnak*, a politikai célok sikeres megvalósítására is jelentős hatással van, ezáltal csak hatékonyan működő szervezeti keretek között tudja megfelelően szolgálni a kormányzati célkitűzéseket és a nemzetgazdaság fenntartható fejlődését.” Végül a javaslattal kapcsolatban kiemeli, hogy „*a szervezeti struktúra megváltoztatása magasabb szintű döntést igényel, amelyhez szükséges megvizsgálni a szakigazgatás működtetésének finanszírozásával kapcsolatos kérdéseket is*. Célszerű az Államreform Bizottság figyelmét felhívni, és esetleges álláspontját megkérni az MFTTT javaslatáról.” Ennek értelmében 2016. január 11-én egy újabb levélben kerestük meg az Államreform Bizottság elnökét, amelyhez csatoltuk a földművelésügyi miniszter idézett válaszelevelének másolatát is. Ez utóbbi két levél is megtalálható a Társaságunk honlapján (<http://www.mfttt.hu>). Sajnos Patyi András úrtól eddig egyik levelünkre sem kaptunk választ.

Szintén az IB döntése alapján levelet írtunk 2016. február 3-án Lázár János miniszter úrnak, abból a célból, hogy az „Államreform III. program” részeként „a Kormány 1958/2015 (XII. 23.)

határozata a központi hivatalok és költségvetési szerv formában működő központi minisztériumi háttérintézmények felülvizsgálatáról” nyilvánosságra hozott felsorolásában szereplő, és szakmai kompetenciánkba sorolható Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI) ügyében a döntést elősegítendő, néhány megfontolandó szempontot bemutassunk. Lényegében a FÖMI egységes intézményként történő megtartását támogattuk. Válaszlevelet dr. Kovács Zoltán úrtól, a Miniszterelnökség területi közigazgatásért felelős államtitkártól kaptunk 2016. március 2-án. Mindkét levél teljes terjedelmében a Társaságunk honlapján megtalálható. A szervezeti átalakításokról szóló kormányhatározat meghozatalakor szakmai véleményünk súlya kevésnek bizonyult. A FÖMI 2017. január elsejével hivatalosan, jogutódlással megszűnt, feladatait a Budapest Főváros Kormányhivatala (BFKH) Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztálya látja el. Viszont a FÖMI egységeit nem szervezték ki, az Intézet egy egységben maradt, a BFKH korábbi Földhivatali Főosztályával vonták össze úgy, hogy a két korábbi egység a saját telephelyein (a Bosnyák téren és Pecen, illetve a Sas utcában, a FÖMI korábbi székhelyén) működik tovább.

Szakosztályaink és területi csoportjaink többsége a lehetőségekhez mérten aktívan és eredményesen működött. Külön is kiemeljük a Szeniorok Tóth Ágoston Klubját és a Mérnökegeodéziai Szakosztályt a rendszeres találkozóik miatt. Sikeresek és eredményesek voltak a területi csoportjaink által az év folyamán szervezett rendezvények, így például (időrendi sorrendben):

- a) Vas Megyei Földmérő Szakmai Nap (Szombathely, 2016. január 26.),
- b) Tolna Megyei Földmérő Nap (Paks, 2016. március 25.),
- c) VIII. Tavaszai Mérnöknap, Nógrád-2016 (Salgótarján, 2016. április 12.),
- d) Budapesti és Pest Megyei Földmérő Szakmai Nap (Budapest, 2016. április 20.),
- e) Földmérő Nap (Miskolc, 2016. október 6.),
- f) Baranya Megyei Földmérő Szakmai Nap (Pécs, 2016. november 23.),

- g) Békés Megyei Földmérő Szakmai Napok (Békéscsaba, 2016. november 23-24.).

Ezeket többnyire a megyei Mérnöki Kamarákkal (illetve Geodéziai és Geoinformatikai Tagozatával) és a Kormányhivatalok Földhivatali Főosztályaival együttesen szervezték meg. Ezen felül területi csoportjaink közreműködtek több megyeszékhelyen a mérnöki kamara szervezésében rendezett továbbképző előadások szakmai programjának összeállításában (Budapest, Nyíregyháza, Pécs, Szeged, Székesfehérvár, Szekszárd, Szolnok, Zalaegerszeg és Veszprém).

Társaságunk folyamatos működtetése céljából az elmúlt év során 6 IB és 3 Választmányi ülést tartottunk, továbbá két alkalommal hívtuk össze a Közgyűlést. Az IB-üléseken az időszaki feladatok megvitatása mellett a szakosztályaink és területi csoportjaink tevékenységéről tájékoztatókat, beszámolókat hallgattunk meg és fogadtunk el. Az Alapszabályunkat nem módosítottuk, bár kisebb változtatását a teljeskörű tartalmi összhang elérése (az apróbb ellentmondások megszüntetése) és a szakosztályok szakmai szempontú átalakítása indokolja a közeli jövőben.

Képviselettük a Társaságunkat többek között a Magyar Katonai Térképészet Napján (február 3-án), a Magyar Bányamérő Szakcsoport alapításának 50. évfordulójára szervezett ünnepségen (június 9-én) és a BPMK alapításának 20. évfordulójára szervezett jubileumi ünnepségen (november 25-én).

Testületi üléseinkre a Felügyelőbizottság (FB) elnökét és tagjait mindig meghívtuk, akik rendszerint részt is vettek azokon. Konstruktív észrevételeikkel nagyban segítették a Társaság működtetését.

Társaságunk részére továbbra is munkát jelentett az új földmérési és térképészeti törvényhez kapcsolódó végrehajtási rendeletek véleményezése a szűkre szabott határidő betartásával.

Az Európai Földmérők Tanácsa (CLGE) a földmérőmérnöki foglalkozás és a földmérők által végzett fontos tevékenység megbecsülése és a köznyilvánosság előtti elismertetése céljából 2016-ban március 18-át az „*Európai*

Földmérők és Geoinformatikusok Napjává” nyilvánította. Ehhez a rendezvénysorozathoz egész napos konferenciával (a Földművelésügyi Minisztérium (FM) Darányi Ignác-termében) kapcsolódtunk március 17-én (immár ötödik alkalommal). Ennek szakmai programját az MFTTT szervezte – a magyarországi földmérőket és térképészeket képviselő Magyar Földmérő és Geoinformatikai Vállalkozások Egyesületével (MFGVE) és a Magyar Mérnöki Kamara (MMK) Geodéziai és Geoinformatikai Tagozatával (GGT) együttműködésben. Mindkét szervezet tagja a CLGENEK. A konferencia védnöke dr. Fazekas Sándor földművelésügyi miniszter volt. Az előadókat szakterületünk meghatározó állami, katonai, vállalati és oktatási intézményeiből választottuk. A rendezvényen 217 fő vett részt.

Társaságunk Szeniorok Tóth Ágoston Klubja 2016. július 2–3-án kétnapos kirándulást szervezett Horvátszidány-Kőszeg útvonalon a földmérők védőszentjének, Szent Tamás apostol szobrának Horvátszidány Péruska Mária zarándokhelyén történő felavatására és megszentelésére. Szent Tamás apostol szobrának felállítását dr. Busics György, Busics Imre és Csire Imre tagtársak felhívásban kezdeményezték még 2016 februárjában. A kezdeményezést Társaságunk is felkarolta, az IB vonatkozó döntése alapján a szervezést és az adománygyűjtést segítette.

Az őszi nagyrendezvényünket az FM Földügyi Főosztályával és az NKP (Nemzeti Kataszteri Program) Nonprofit Kft.-vel együttesen a *„Részarány földkiadás során keletkezett osztatlan közös tulajdon megszüntetése projekt tapasztalatai”* címmel 2016. október 26-án az FM Darányi Ignác-termében szerveztük meg (egész napos konferencia keretében). A nagy érdeklődésre tekintettel változatlan programmal meg kellett ismételnünk a rendezvényt november 16-án. A két napon, együttesen több mint 400 fő (többségében földhivatali munkatárs) vett részt. Ez annak is köszönhető, hogy dr. Kovács Zoltán úr, a Miniszterelnökség területi közigazgatásért felelős államtitkára támogatva a fővárosi és megyei kormányhivatalok érintett munkatársainak a

konferenciánkon történő részvételét. Kérésünkre államtitkársága levélben kereste meg a kormányhivatalokat és a vezető kormány megbízottakat annak érdekében, hogy az érintett földhivatali szervezeti egységek munkatársait a konferenciánkról tájékoztassák, valamint az azon való részvételüket biztosítsák.

Társaságunk közreműködött a „KGO 40 konferencia” elnevezésű rendezvény megszervezésében, amelyre 2016. november 7-én az FM Darányi Ignác-termében került sor. Az egész napos szakmai-tudományos és megemlékező konferencia célja a Pencen működő, FÖMI Kozmikus Geodéziai Observatórium (KGO) épülete átadásának (1976. november 26.) 40. évfordulója alkalmából a KGO eddigi tevékenységének és jelentőségének bemutatása, különösen a magyar geodéziában. A rendezvény eredményes és sikeres volt.

Folytattuk Társaságunk (elsősorban szakosztályaink szervezésében) tavaszi és az őszi-téli szakmai előadásorozatának lebonyolítását, továbbképzési jelleggel. Az előadások egy részét a FÖMI tanácstermében, a másik, nagyobbik részét pedig kihelyezett helyszíneken (a BME Általános- és Felsőgeodézia Tanszékén, az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszékén és az Óbudai Egyetem ARMK Geoinformatikai Intézetében) tartottuk meg.

Köszönjük, hogy 2016-ban is Társaságunk tagjai maradtak, fizették a tagdíjat, és ezzel is segítették munkánkat. Az IB javaslata és a Választmányunk megállapítása alapján a Társaságunk Közgyűlésének 2016. december 13-ai döntése alapján, a 2017. évi tagdíjak az előző évhez képest nem változtak. Ennek értelmében az aktív dolgozók esetében a tagdíj 10 000 Ft. Diákok, egyetemi hallgatók és nyugdíjasok számára változatlanul 5000 Ft (folyóirat nélkül 1000 Ft). A GK szakmai folyóiratunk előfizetési díja nem MFTTT-tagok és közületek részére továbbra is 18 000 Ft + áfa. A jogi tagdíjak összege sem változott. Az egyéni tagjainknak teljes körű hozzáférést biztosítunk a honlapunkhoz, és természetesen a tagdíj befizetése ellenében rendszeresen kapják a GK szakmai folyóiratunkat.

Továbbá Társaságunk tagjai az MFTTT rendezvényein alacsonyabb részvételi díjjal vehetnek részt.

A 2017. év is mozgalmasnak ígérkezik az MFTTT életében. Néhány kiemelt feladatunk: a Társaság pénzügyi egyensúlyának megőrzése, melyet alapvetően a taglétszám megtartásával, illetve emelésével, továbbá eredményes pályázati tevékenység alapján, valamint a társszervezetekkel és szakmai intézményekkel történő kapcsolatok erősítésével remélünk biztosítani. Fontosnak tartjuk az MFTTT taglétszámának emelését. Jelenleg 524 fő regisztrált tagunk van, amelyből 424 fő fizetett tagdíjat (mintegy 80 tagtársnak két-három évi tagdíjfizetési elmaradása van). A taglétszámmal nem lehetünk elégedettek, annál is inkább, mert tudásunk szerint az MMK GGT keretében valamivel több, mint 1100 regisztrált földmérő kamarai tagot tartanak nyilván. Sajnos a fiatal szaktársainkat nehéz megnyerni a társasági (közéleti-társadalmi) munkára.

Szeretnénk elérni, hogy a nemzeti szervezetteknek a 2017. évi tagdíjat is be tudjuk fizetni. (Ezt meg tudjuk valósítani, mert az elmúlt év végén dr. Fazekas Sándor miniszter úr erre a célra egymillió forint támogatást hagyott jóvá az MFTTT részére.) Fontos célkitűzésünk az *Európai Földmérők és Geoinformatikusok Napja* (2017. március 22-én), valamint az őszi szakmai nagyrendezvényünk eredményes megszervezése és lebonyolítása (a tavalyi témakörben: *„Részarány-földkiadás során keletkezett osztatlan közös tulajdon megszüntetése projekt tapasztalatai”*), továbbá az EMT/FSz XVIII. Földmérő Találkozón (Tusnádfürdő, 2017. május 18–21.) sikeres szereplés. Feltétlenül szükséges a Társaság működőképességének további fenntartása és lehetőség szerinti fejlesztése, a GK szakmai folyóiratunk kiadása és színvonalas megjelentetésének biztosítása, az egyre népszerűbbé váló honlapunk folyamatos működtetése és feltöltése a Társaságunkra vonatkozó időszerű ismeretekkel (pl. kitüntetettjeink, örökös és tiszteleti tagjaink teljes jegyzéke stb.).

Kilencévi eredményes munkálkodás után 2016. december 31-ével dr.

Riegler Péter, Társaságunk örökös tagja megvált a GK szaklapunk főszerkesztői tisztjétől. A tulajdonosi jogokat is gyakorló IB (az FM Földügyi Főosztály egyetértésével) 2017. január 1-ével Buga László főszerkesztő-helyettest bízta meg a főszerkesztői teendők ellátásával. Az MFTTT médiafelületének működtetéséhez és szervezetéhez megfogalmazott és az IB által jóváhagyott „Irányelvek” szerint áttekintettük a kapcsolódó teendőket, és meg fogjuk újítani a szerkesztőbizottságot is.

Biztosítjuk a testületi ülések (hatnyolc IB- és három-négy Választmányi ülés, valamint két-három közgyűlés) lebonyolítását. Egyik kiemelkedő feladatunk az MFTTT soron következő, 2017. évi (31.) Vándorgyűlésének eredményes megszervezése és sikeres lebonyolítása. Helyszínéről és időpontjáról már korábban döntöttünk (Szekszárd, 2017. július 6–8). A Vándorgyűlés központi témája „Az új technológiák és a szervezeti változások hatása a magyar földmérésre és térképészetre”. Már el is kezdtük a szakmai programjának kidolgozását és meghirdetését. Fontos évfordulókról fogunk megemlékezni; nevezetesen 2017-ben lesz 150 éves az Állami Földmérés és a Magyar Mérnök és Építész Egylet, valamint 150 éve lesz, hogy a magyar állam elindította a méterrendszer bevezetésével kapcsolatos előkészületeket.

Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület (OMBKE) Bányamérő Szakcsoportja (BSZ), az igen sokrétű szakmai kapcsolataink

alapján, együttműködést kezdeményezett Társaságunkkal. Az ez irányú szándéknyilatkozatot 2016. június 9-én írtuk alá az „LV. Bányamérő Továbbképző és Tapasztalatcsere” elnevezésű OMBKE/BSZ rendezvény keretében. Az együttműködési megállapodást várhatóan a 31. Vándorgyűlésünkön fogjuk aláírni.

Különösen fontosnak tartjuk geodéziai alkotásaink és műemlékeink felújítását és megbecsülését. Ezért csatlakozni fogunk az osztrák társ-szervezet kezdeményezéséhez, amely a „Határok és határjelek hálózata” című projekt keretében el kívánja érni, hogy Közép-Európa országaiiban a még meglévő régi ország- és birtokhatárjeleket az UNESCO Világörökség listájába vegyék fel.

Képviseletük Társaságunkat a Földtudományi Civil Szervezetek Közösségének (FöCiK) rendezvényein. A FöCiK jelenleg 10 (köztük az MFTTT), korábban a MTESZ keretei között működő, földtudományi szakmai civil szervezetet foglal magában a 2014. június 24-én aláírt együttműködési megállapodás értelmében. Társaságunk részt vett (immár harmadik alkalommal) önálló kiállítással a „Földtudományos forgatag” rendezvényen is 2016. november 12–13-án. 2017-ben is részt veszünk a FöCiK szervezésében megvalósuló, a „Föld napja” (2017. április 22.) és a „Földtudományos forgatag” (2017. november 11–12-én) elnevezésű rendezvényeken, továbbá a két évente

szervezett, soron következő HUNGEO elnevezésű világkonferencián (a Pécsi Tudományegyetemen 2017. augusztus 16–20).

Társaságunk részéről 2017-ben megbeszélést fogunk kezdeményezni az együttműködési lehetőségekről a szakágazat főhatósági vezetőivel, lehetőség szerint államtitkári szinten.

A fentieket összefoglalva röviden képet alkothatunk az idei év feladatairól, ami egyúttal előre vetíti, hogy ebben az évben is dolgozunk hétköznapi várak ránk. Bízunk a szakma hatékony összefogásában és gyümölcsöző együttműködésében a célok sikeres megvalósítása, a szakma előremutató fejlődése érdekében, függetlenül attól, hogy ki milyen szakterületen, milyen szférában tevékenykedik.



Horváth Gábor István
mb. főosztályvezető

FM Földügyi Főosztály



Dr. Ádám József
*egyetemi tanár
az MTA rendes tagja
az MFTTT elnöke*

BME Általános- és Felsőgeodézia
Tanszék
jadam@epito.bme.hu

FELHÍVÁS

Az MFTTT vezetése megköszöni tagjainak a 2016. évben felajánlott

személyi jövedelemadójuk 1%-át.

2016-ban 130 922,- Ft érkezett Társaságunk számlájára az Önök által felajánlott 1%-os támogatásokból, melyet működési költségeinkre, valamint a Geodézia és Kartográfia szakfolyóirat előállítására fordítottunk. Megköszönve eddigi bizalmunkat, reméljük ez évben is megtisztelnek felajánlásukkal.

Adószámunk: 19815675-2-42

Címünk: 1149 Budapest, Bosnyák tér 5.

Közhasznú Társaságunk továbbra is számít tagtársaink támogatására.

Széplesek-e a Ciblesek?

Plihál Katalin

A földrajzi neveink eredetmagyarázatának vizsgálata kapcsán írta Kiss Lajos nyelvész: *szakszerű, tudományos névszarmaztatásnak azonban már jó ideje csak az számítható, amely a vizsgált névnek nem a mai, hanem legrégebb alakjából indul ki, számon tartja összes alakváltozatait, kapcsolatot keres a név s az általa jelölt földrajzi objektum között, és figyelemmel van a nyelvek névadási törvényszerűségeire, névrendszerére.*^[1]

Az általunk vizsgálni kívánt domborzati névvel szereplő hegység és hegyek az Alföld síkságából hirtelen emelkedő keskeny Keleti-Kárpátok tagjai.

Az első térképrészleten láthatjuk a Keleti-Kárpátok belső vulkáni vonulatán található Cibles hegységet (ma), amelynek a második legmagasabb² pontja szintén Cibles (1839).

Ma nyugatról a Gutin és a Lápos hegység, keletről pedig a Radnai-havasok határolják. (1. ábra) E hegynyulat gerince hosszú ideig Máramaros és az erdélyi Belső-Szolnok vármegyék, illetve később a királyi Magyarország és az Erdélyi Fejedelemség, illetve Gubernium (1867-ig) közötti határvonalat is kijelölte.³ Egykor a Cibles hegység nevet tágabb értelemben használták, ahogy arra Hunfalvy János munkája [2] alapján következtetni lehet:

A Cibles hegycsoport

Ezek Máramaros déli határszélén, Közép-Szolnok megyében és Kővár vidékén terjednek el a Szalvai és Szelistyei völgyektől Ny-ra a Kászói völgyig vagyis a Kapnikbányáról Akna-Sugatagba vivő országútig, melyen túl a Gutin hegylánczat kezdődik.

Déli szárnyuk tovább Ny-ra azon öbölíig ér, melyen a Szamos É-ra kanyarodik, hogy Magyarországra a Tisza felé folyjon. A Cibles hegycsoportok mindjárt a Ciblesnél két szárnyra szakadnak; az északi Máramaros határán csekély kihajlásokkal ÉNy-nak tartva a Gutin hegylánczolatához csatlakozik s a Láposi medenczét É. felől kanyarítja be; a déli a Lápos déli oldalán DNy-ra kanyarodik. Amaz a tulajdonképi Cibles hegység, melyet Láposi hegysornak is neveznek; emez az Ilosvai hegység.

a) A tulajdonképpeni Cibles hegység

A Cibles hegység sokkal alacsonyabb mint a Radnai havasok; derekának közepes magassága csak 3000 lábba tehető. Többnyire széles hátakból áll, melyek fölé egyes harangforma hegykúpok nyalakodnak fel. Ezek leginkább jellemzik a hegységet, s mint a Gutin hegylánczolatnak folytatványát tüntetik ki. K-ről Ny-ra a hegység derekán a következő hegyek sorakoznak egymáshoz: ... E hegyek közül a Cibles 5760 l. magas kúpja, mint a Gutin hegylánczat legkeletibb

bástyája, nagyon kitűnik szép alakjánál fogva. Odább K-re a Szalvai és Ciblesi (Zagrai) völgyek között hosszabb oldalágak csatlakoznak a hegység derekához, a Bükösi vagyis Bikisi és Runki völgyeket szegélyezve...

b) Az Ilosvai hegység.

A legnagyobb oldalág a Ciblesből indul ki, mely a Zagrai és Ilosvai völgyektől Ny-ra terjedvén, a Szamos és Lápos közötti területet borítja be, s a Cibles hegység déli szárnyát alkotja. Dereka a Rípo hegyig DNy-ra, a Felső-Ilosvától Ny-ra eső Vervu-Gucsi hegyig inkább D-re, azután ismét Ny-ra, végre Kis-Nyíres vidékéről É-ra kanyarodik, s ekkép a Lápos vízkörnyékét K., D. és Ny. felől határolja. Egyremásra csak 2000-2200 lábnyi magasságot ér; Lápos-Hagymás vidékén teljesen lelaposul.

A hegység nevét viselte még a Ciblesi völgy és a Ciblesi patakok is. A második térképrészleten (2. ábra) az egykori Gyergyó széki, majd Csík vármegyei Nagy-Cibles (mai neve Tibleşul Mare 1665 m) – Kis-Cibles (mai neve Tibleşul Mic, 1663 m) látható, a kristályos eredetű Besztercei havasokban



1. ábra. Radnai havasok (részlet). Készítette M. kir. Honvéd Térképészeti Intézet. M. 1:200 000. Budapest, 1942. („A” térkép)

¹ A szerzőnek e témáról írt másik fontos műve: Kiss Lajos: *Hegynevek a történelmi Magyarországon*. In Magyar Nyelv. 1997, 154–168. pp.

² A legújabb mérések szerint a Bran (1840.) a legmagasabb pontja. In [https://hu.wikipedia.org/wiki/Cibles_\(hegység%3%A9g\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Cibles_(hegység%3%A9g)) (2016. 06. 10.)

³ Például az e térségben lévő állami erdőket kezelő Besztercei erdőigazgatóság 1895-ban kitűzette Beszterce-Naszód és Máramaros vármegyék közötti közel 90 km hosszú határszakaszt. E munkálatok kiindulópontja a Cibles csúcsa volt. Jókai Lajos: *Cziblestől a Cibsbőig*. In *Kataszteri Közlöny*. 1908.. 4. sz. 97. p.

(Munții Bistriței), az egykori Triplex Confiniumnál (hármashatárnál), azaz Magyarország, Bukovina és Románia határainak találkozásánál⁴ található.

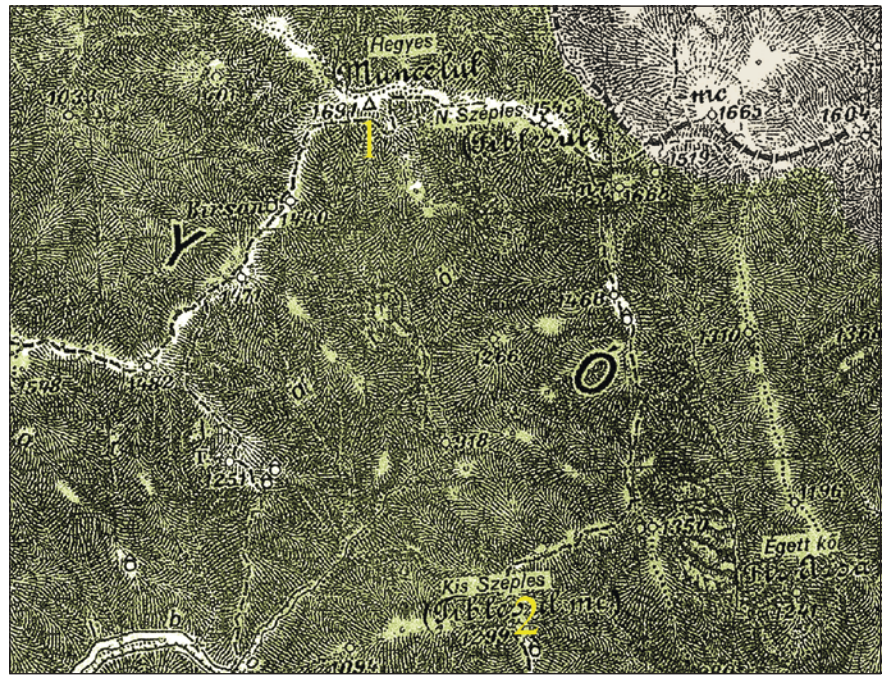
A határkitűzési munkálatokról készült beszámolóban e területről az alábbiakat olvashatjuk: *E ponttól a határ az utóbb nevezett patakon felvonul annak eredetéig, onnan a Tibles mic és Tibles mare hegyek között fekvő nyeregbe, innen a hegygerinczen haladva a Tiblesul mic, Dealul verde (cota 1601), Albiuta, Cheteria (cota 1595), Obcina Albiilor, Streaia, Prislopul, Preluca Ursului, Piciorul lui Sfirdea és Piatra rosie nevű hegyek csúcsaira; innen leszáll a Prisecarul-patak eredetéhez és ezt a Bistricioara (Tölgyes) patakba ömléséig követi.*⁵ ...A Kis-Kilincses patak forrása elég magasan, a Kis- és Nagy-Czibles nevű hegyek között levő nyereg közvetlen közelében van s innen északkeleti irányban fordul a határvonal s felvezet a Kis-Czibles csúcsára 1663 méter magasságban. Ettől kezdve meglehetősen hosszú vonalban ismét hegytetőn volt dolgunk, de ez kevésbé volt háladatos munka, mint az eddigi hegytetőn lévő. A Kelemen-hegység nyúlványán elhúzódnó határvonal ugyanis kevés kivétellel egyenes lejtésű hegyhátakon, sokszor fensíkon vezetett, míg itt czukorsüvegformájú hegyeken kellett folyton le-s felhaladnunk. A Kis-Czibles csúcsáról levezet a határvonal meglehetősen mély nyeregbe, aztán ismét fel a Zölddomb nevű csúcsra 1601 méter magasságban, innen tovább ismét le a nyeregbe s újra fel a Ghecaria csúcsra (1595 m.), onnan le és újra fel a Muntele Stezsi csúcsra (1624 m.).[3]

A továbbiakban mai térképeinken, illetve az elmúlt fél évszázad alatt megjelent történeti, illetve földrajzi munkákban feltűnő Cibles = Széples hegy-név eredetével kívánunk foglalkozni.

A kérdés vizsgálatához oklevelek, kéziratok és nyomtatott térképek adatait használtuk fel.

⁴ A mai besorolás szerint Beszterce-hegység része a leírt terület. Kedvelt kirándulóhely.

⁵ 1888. évi XIV. tv. V. cikkelye, amely Magyarország és Románia közötti határ kitűzéséről intézkedett. In <http://www.1000evhu/index.php?a=3¶m=6292> (2015. 08. 11.)



1 - Nagy Czibles

2 - Kis Czibles

2. ábra. Részlet az 1:50 000 méretarányú gyors helyesbítésű felvétel nyomán készült térképből („B” térkép)

Mely oklevéltípusok a leggazdagabb források a földrajzi neveknek? A birtokadományok során keletkezett okleveleink tekinthetők e kérdésben a leggazdagabb forrásoknak. Az adomány-rendszer kezdetei is Szent István nevéhez fűződnek. A királyi szolgálatok jutalmaként földbirtokokat adományozott (bona donationalia). Nem szólhatunk azonban a nyugati hűbériség modelljéről Magyarországon, hiszen a germán magánjogi jellegű hűbérviszonyhoz szemben itt meghatározó lett a közjogi elem. Magyarországon csak a királyi adományozható földbirtokot, földbirtokosok nem. (Az adományozóként később megjelenő nádor is csak a királyt helyettesítő jogkörénél fogva, legfeljebb 32 jobbágytelket juttathatott.) Az adományozás nem eredményezett határozott „szolgálati viszonyt”, hanem egyfajta jövőbeni készenlét díja és biztosítéka volt előre meg nem nevezett feladatokra. Az adomány megtételekor követendő eljárás a 13. század második felére alakult ki. Nélkülözhetetlen eleme volt az adományt írásba foglaló oklevél (litterae donationales) kiállítás és az adományos beiktatása (statutio).A 13. századra az adománybirtok vált a meghatározó kategóriává. Ennek

során terjedt el az a nézet, hogy minden birtok eredetileg a királytól eredt. Az első foglalás tudata is lassan elhalványult az emlékezetben, és inkább a földbirtokok adományozásként való megerősítésére törekedtek. II. Andráskeresztjes hadjárata után, az 1217. évi oklevélben szükségesnek látta a vár-birtokot és a királyi birtokot is „örök tulajdonként” átengedni azoknak, akik addig azt birtokolták. Ennek révén a földbirtok iure perpetuo illetve a családot. Ezzel végleg megszűntnek lehet tekinteni az adománybirtok és a szállásbirtok közötti jogi különbséget. Ezt az intézkedést IV. Béla a tatárjárás után újfent megerősítette, amivel befejeződött a középkori magyar birtokjog intézményének kialakulása. Tulajdon és birtok. Az Árpád-kor nem ismerte a tulajdon és a birtok közti különbséget. A földbirtokos inkább csak haszonélvezője volt a földnek. Hiányzott ugyanis a tulajdon legsajátosabb fogalmi eleme, a szabad rendelkezési jog, mind az élők között, mind pedig a halál esetére. Mindezt a jogi terminológia is tükrözte, hiszen az első törvényeinkben elvéve előfordult ugyan a tulajdon elnevezés, de a törvények és az oklevelek inkább a birtoklás (possessio) kifejezést használták, mivel ez jobban kifejezte a valódi

jogviszonyt. A magyar földbirtokos kifejezés is jól kifejezi a valós helyzetet. A birtokvédelem még kezdetleges formában történt. Csak a tényleges birtokláshoz fűződött, és legfontosabb eszköze az önhatalom (visszaüzés). [4] Ugyanakkor a 13. századra kialakult az a felfogás is, hogy minden jogügylet csak akkor érvényes, ha valamely hiteles hely (loca authenticaet credibilia) (= egyházi intézmény, káptalan, konvent) pecsétjével volt ellátva. A hiteles helyek szükség esetén oklevélmásolatokat készítettek (= közjegyzői feladat), illetve okleveleket őriztek. Ugyanakkor – írja Kniezsa István –, a királyi kancellária és a hiteles helyek végleges kialakulása a kancelláriai helyesírás számára is határkő. A kezdeti határozott jellegű indulás után – ami lehet az első kancellária szilárd öröksége – másfél évszázadnyi kísérletezés, egyénieskedés, kapkodás következik, míg a XIII. század közepe táján az előbbi zűrzavarból újból egy határozott új rendszer alakul ki. Ettől kezdve a fejlődés a XV. század közepén létrejött végleges rendszerig egyenes vonalú és külső hatás is csak egy esetben éri. [5]

Az adományozás folyamatában az adományozott birtok határának jelen, illetve későbbi azonosításra is alkalmas pontjait rögzítették írásban a helyben élők megnevezései alapján. A beiktatás során felvett jegyzőkönyvek is rögzítették azt a határvonalat, amellyel egy adott birtoktest elhatárolható volt környezetétől. Az így készült jegyzőkönyvek jól tükrözik a helyben használt neveket, illetve az adatközlő anyanyelvét, valamint annak a személynak gyakorlatát, ahogy a hallottakat írásba rögzítette. (Azaz a latin szövegű oklevelekben a hallott határjelölésre vonatkozó elnevezések úgy találhatók meg, ahogy a jegyzőkönyv készítője hallotta.⁶ Nem meglepő, hogy az írásba foglaló személy anyanyelve az általa rögzített szövegen nyomot hagyott.⁷ A 16. század előtt keletkezett oklevelek magyar nyelvű

helyesírásának történetét a 20. század közepére dolgozták fel, e munkát elsősorban Kniezsa István nyelvész végezte. Kutatásai nyomán vált ismertté az a folyamat, hogy a 13. századtól a 16. század első feléig a magyar nyelvű írott anyagokban (oklevelekben, kódexekben) a magyar nyelvre jellemző hangokat (fonéma) ö, ü, cs, ty, gy, sz stb. írásban (graféma) rögzítették. A 16. században a könyvnyomtatással e folyamat bizonyos értelemben rögzült, „szabványosodott”. Nézzük meg például, hogy a 'c' hang jelölésére a korabeli oklevelek milyen gyakorlatot mutatnak. A 'c' még mindig igen változatos. A régebbi c, s, sc, ch és z mellé még újabb jelek sorakoznak: sh és sch. Az 1138/1329-es oklevélben a c és s jelek mellett (kb. 100-szor) az sc csak kétszer, a z, sh és sch csak egyszer-egetyszer fordul elő (Szabó: MNy: XXXIII, 106). ...'C' hang. Legrégibb jele, a c most már csak egészen kivételesen található. Majdnem teljesen kiszorította az előző korszak végén feltűnő ch. Mostantól kezdve minden helyzetben a ch a túlnyomó. A régi c akár palatálisok, akár velárisok előtt nagyon ritka. Palatálisok előtt azonban valamivel gyakoribb. A többi jel: z, cz, tz csak német környezetben⁸ keletkezett oklevelekben fordul elő.A kancelláriai helyesírás III. korszakában, amely a tatárjárástól az Anjou-kor végéig tartott, pedig az 'f' és 'j' hangok írásbeli jelölésére elsősorban az 'y', ritkábban 'i' betűt használták.⁹ [5]

Okleveles források az „A” térképen ábrázolt Cibles hegységről és környezetéről

Máramaros vármegye oklevelei

E térségben a határ mindkét oldalán a 13. századig kiterjedt területű királyi birtokok voltak, amely területek védelmére és természeti erőforrásaik jobb kiaknázására idegen népeket telepítettek be.

I. Károly¹⁰ király Máramarosban, 1329-ben az itt lakó magyarok és szász vendégek (hospesek) részére, a névleg természetlen rengeteg betelepítésére azon szabadságjogokat biztosította, amelyeket más máramarosi városok polgárai is élveztek. A szabadalomlevél 13. pontja tilalmazta az elkezdett földirtás átadását más nyelvű és nemzetiségű népeknek.¹¹[6]

Az alábbi oklevelekben találtunk adatokat:

1373. Augustus 11. Szilvásvárad. Lajos¹² király iktatási parancsa Balk Drág és János a néhai Szász Vajda fiai részére Konyha¹³ birtokra, ennek tartozékaira, valamint Bocskó, Fetéregyház, Taraczköz, és Bustyaháza falukra nézve; a beiktatás ellenmondás nélkül történik, Jood, Visó Borsa stb. falak határai megjelölletnek.¹⁴

A fenti oklevélben előforduló földrajzi nevek, amelyek a birtokhatár pontjainak azonosítására szolgáltak:

Kuhnya [= Izakonyha], Bochkoy, Feyreghaz Tharaz, Boztafalva, Nyres, Orosviz, Vysso, villa Iohannis woywode [= Vajdafalva], Sayo, Batzhaza, (helységnevek) Kerthuelusmezey (mező neve), Iza, Sospataka, Kelemenpataka, Gertyanosewreny, Also gorba, (víznevek),

¹⁰ Károly Róbert (1288–1342) magyar király, aki az Árpád-ház kihaltása után került a magyar trónra. Uralkodása alatt a honor rendszer kiépítésével, királyi jogon szerzett jövedelmekre alapozva biztos pénzügyi alapokon álló államot hozott létre. [9]

¹¹ megye betelepüléséről, lakosságáról részletes adatokat találhatunk Bélay Vilmos: Máramaros megye társadalma és nemzetiségei. Budapest, 1943, 224 p. + 1 térkép című műben.

¹² I. (Nagy) Lajos magyar király, aki 1342 és 1382 között ült a magyar trónon, illetve 1370 és 1382 között Anjou-házi királya volt Lengyelországnak. [10]

¹³ Kohnya, utolsó magyar neve Izakonyha, ma Bogdan Vodă, Románia.

¹⁴ Az oklevélre vonatkozó megjegyzés: *Mária királynénak 1384. évi eredeti átiratából. Eredetben megvan Maves Miklósnál és fiánál Istvánnál - Konyhán, pergamenre írva a Convent pecsétjével.* Birtokhatárok kijelölése az érintett települések előjáróinak és/vagy határkötésben kompetens személyek jelenlétében történt, a határ pontos nyomvonalát a természetben megtalálható fontos helyekkel nevezték meg, ahhoz rögzítették, annak érdekében, hogy azok lehetőleg ne legyenek megváltoztathatók. Ha nem volt senkinek sem ellentmondása, úgy hitelesített oklevélben rögzítették az abban foglaltakat, hogy később bármikor az eredeti jogállapot megállapítható legyen.

⁶ Rosszindulatú az a feltételezés Radu Pope román történésztől, hogy a nem román neveket az oklevélírók vagy a birtokosok találták ki. [6]

⁷ Lásd például Haader Lea: Régi bor, új tömlő: sokadszor a Halotti beszéd feje szaváról. [7], [8]

⁸ Kiemelés tőlem [P. K.]. A 'p' és 'b' betűk felcserélt használata is németes jelleget mutat.

⁹ Az az oklevél, amelyben *Zepleshauasa* olvasható, a néhai Szász vajda halála utáni birtokmegosztásról szól.

Kezepheg, Kysbercz, Markzemberch, Wezberch, Kysberch, Zepleshauasa¹⁵, Kenezhauasa, Stolhauasa, Terhouasa, Ignothhauasa, Wegsaghauasa, Nedele, Magzemberch (domborzati nevek) [11]

Mihályi a Zepleshauasa névhez az alábbi megjegyzést fűzte:

Zeples havasa = Czibles. Stolhavas, Borsától keletre. Terhavas = Toroiaga, Borsától éjszakra. Ignathavasa = Ignatésa mint határhavas említették az 1840. évi XXXIII. törvénycikkben. Nedele = Cornu Nedei havas Borsától keletre. Mindezen havasok természetes falait képezik keletről Máramarosnak, melyet a múltban sok betöréstől megvédték.

1435. Marcius 20. Pozsony. Zsigmond¹⁶ király határjárásai parancsa joodi Bálya és fiai János, Sándrin és Dancs részére Jood birtokukat illetőleg, a megnevezett határok ellenmondás nélkül megállapíthatnak.¹⁷ Az oklevélben előforduló földrajzi nevek, amelyek a birtokhatár egyes pontjainak azonosítására szolgáltak:

Kohnya, Dragamerfalwa, Dragomerfalva, (helységnevek) Gorbowapathaka, Melporthya, Iodwyze, Zlathynapathaka, Zlathina, Zuchwyze (víznevek),

¹⁵Havas, havasa magyar eredetű földrajzi köznévi, amely elsősorban okleveleinkben jelen ismereteink szerint a 13. század közepén bukkan fel, a latin 'alpes' szó magyar megfelelője. Magas (és kopár?) hegy, amely a havat soká megtartja. Szótárban először MA-nál: alpes. Oklsz. 1200 k: Ultra siluam Houos. 1258: Uadit super magnum honos. 1285: Ad desertos et nudos montes Howos vocatos stb. Összesen kb. 30 pld. mons vagy alpes értelmezővel. MTsz. hóvas: hegység. Helynevekben csak a Székelyföldön és a vele határos területen található. A falutól távolos, magas, rendszeren csak legelőül szolgáló hegyeket jelöli. Bság: Nagykőhavas, Lovak havasa stb.; Hszék: Mihályhavas stb.; Csík: Havas, Havasvég, Tarhavas stb.; Udv.: Tizenkétfaluhavas stb.; Mszék: Szék-havasa; Mszamos: Bátorhavas, Havaskapu, Hideghavas stb.; Avasság: Kőhavas. In Hetfy Gyula Andor: A térszíni formák nevei a magyar népnyelvben. In Magyar Nyelvőr. 1911. 40. évf. 210. p.

¹⁶Luxemburgi Zsigmond, aki 1387 és 1437 között ült a magyar trónon, de német és cseh király is volt, valamint 1433 és 1437 között német-római császár, a középkor egyik legjelentősebb uralkodója. [12]

¹⁷Az oklevélre vonatkozó megjegyzés: *Pergamenre írt, függő pecsétellátott eredetiből Joodi Bálya Jánosnál. Ugyanezen oklevél II. Ulászló király 1511-ben átírta és megerősítette joodi Bala Lázár, Domonkos, János és György nemes románok részére. Az okirat eredetije pergamenre írva és a király titkos pecsétjével ellátva ugyanannál.*

Porgolath (kerített hely), Malnabereg (berek?), Egerfa (határfá), Berch, Cybleshawasa, Hwdynhavasa, Dyznohege (domborzati nevek), Ligeth, Mengedmezew (mező neve) [11]

Mihályi¹⁸ Cybleshawasa névhez az alábbi megjegyzést fűzte: *Cybleshawasa így nevezve Cybele „magna deum mater” istennőtől; ez valamint Hudinhavas, Szucsvize, Mingetmező és Disznóhegye Joodnak déli határaitól most már messze esnek.*

1451. Január 16. Temesvár. Hunyadi János¹⁹ ország kormányzójának iktatási és határjárásai parancsa Joodi Bálya Sandrin, Vanisa, Bogdan a Vanisa fia, Drotha János, Gorzo, Pethermann György, Mihály és Jaga Diak részére Jood birtokot illetőleg, a határjárás és beiktatás ellenmondás nélkül történik.²⁰

Mihályi a Batryna névhez az alábbi megjegyzést fűzte: Batryna és Bohayechka mojszeni havasok, melyekből a Dragus pataka ered, a többi havasok a borsai és visói határokba esnek. A havasok nevezetüket gyakran azon helységekől veszik, melyhez tartoznak, például: Apsanescu, Barsanescu, Vadenescu, Brebenescu stb. másszor ismét a tulajdonosok nevét viselik p. o. Budescu, Jurcescu, Mihaescu, Grópa Giuli, Burlaia, Dancul stb., ősrégi neveket viselnek Bersaba, Bratila, Batrina, Traian, Toroiaga, Cibles, Gutin stb. Mindezen havasok csoda szép vegetációjukkal Europa legkövérebb legelőit nyújtják, innen van a lakosság hajlandósága az állattenyésztésre, a mi Italia népeinek is főfoglalatossága volt.

„Hic anni labor, hinc patriam parvosque nepotes Sustinet, hinc armenta boum meritosque juvenos.

¹⁸Apsai Dr. Mihályi János [1844–1914]. Neves máramarosi család tagja, aki a szülőmegyeje levéltárosa volt.

¹⁹Hunyadi János, aki 1443 és 1456 között Magyarország kormányzója volt.

²⁰Az oklevélre vonatkozó megjegyzés: *Pergamenre írt, függő pecsétellátott eredetiből joodi Bálya Jánosnál, közölte gr. Teleky I. Hunyadiak kora X. k. 289. 1. A határjárás csak a havasokról történt, melyek hajdan a joodi nemesek havasai voltak.*

Hanc olim veteres vitam coluere Sabinii” Virg. (Georg. II.)

Mihályi e szócikkben a Cibles hegynevet, mint ősrégit említi, anélkül, hogy korábbi ötleteire e névvel kapcsolatban egyáltalán utalt volna. Sajnálatos, de nem ismerte fel, hogy a fenti három oklevélben szereplő Zepleshauasa, Cybleshawasa, illetve Cibles domborzati nevek azonos objektumra vonatkoznak, így azok eredetére és jelentésére külön magyarázatokat „költött”.

Belső-Szolnok vármegyében keletkezett oklevelek

Erdélyben Besztercevidék s a vele egybeolvadt Királyi kerület eredetileg Doboka megyéhez, Radna pedig Belső-Szolnokhoz tartozott, ide már az Árpád-kor folyamán, de különböző időben németek települtek, három zártabb csoportban, ezek az alábbiak: Radna²¹ a Szamos völgyében, Besztercevidéke s a mezőségi „királyi” kerület. [6] A levéltári adatok szerint Erdélynek ezen a vidékén azonosíthatjuk a magyarság legkorábbi (10. századi) településeit, de a középkorban is viszonylag sűrűn lakott magyar lakosságú táj volt, [6] amelybe csupán néhány szász lakosságú település ékelődött, illetve a 15. század folyamán szórányosan moldvai etnikumú települések jöttek létre. Az etnikai hovatartozásról elég pontos adatokat kaphatunk, ha a korabeli oklevelek adózással kapcsolatos adatait tekintjük át. Az oklevelek adataiból jól megismerhető az a folyamat, ahogy a 16. század végén, illetve a 17. század elején, a háborúk következtében, a korábbi évszázadok alatt kialakult etnikai kép megváltozott, a magyar lakosság száma gyorsan csökkent. A nem magyar és nem szász, hanem román etnikum térnyerése a korabeli adózási nyilvántartások szerint jelentős lett, ez a folyamat a későbbiekben csak tovább erősödött. E kérdésekről oklevelek és más levéltári források alapján összefoglaló tanulmány elsőként Makkai László történésztől jelent meg. *A magyar történetírás régóta tudatában van annak, hogy Erdély mai etnikai képe nem az itt lakó népek természetes*

²¹Az Árpád-kori Magyarország egyik legjelentősebb ezüstbányája volt, de határvédelemben, illetve külországi kereskedelemben betöltött szerepe is jelentős volt. [6]

szaporodásának különböző arányaiból következő népesedési folyamat eredménye, hanem külső tényezők erőszakos beavatkozása folytán alakult ki. Abban is megegyezik tudományos közvéleményünk, hogy a magyarság számarányának katasztrofális csökkenése, középkorvégi többségi helyzetének elvesztése elsősorban a XVII. század népiirtó háborúinak rovására írandó. [13]

Az alábbi oklevelekben találtunk adatokat:

1334. augusztus 27. (in Sancto Emerico, sab. a. Decol. Ioh. bapt.) Simon erdélyi alvajda az erdélyi káptalanhoz. Küldje ki tanúbizonyosságát, akinek jelenlétében Hunthpaznan nemzetségbeli Ferenc fia: Pagan (d) István magistert iktassák be a Gunter fia: Lothhard fia: Thomastól és fiától: Nikolaustól vásárolt, majd zálogként elidegenedett és a királyra szállott, de a király által is neki adott Korowgh/Korowg, Cybles/Cyblees és Mochkudteluke nevű (in ctu Zonuk interiori) birtokba, melyeket Tamás, rokonai beleegyezésével, előtte újból István magisternek adott. – Kijelölt alvajdai emberek: Deuecher-i András, Lőrinc fia: Péter. Belefoglalva a káptalan 1334. szeptember 13-i jelentésébe (lásd a következőt), DL 30369.

1334. szeptember 13. (in vig. Exalt. cr.) Az erdélyi káptalan Simon erdélyi alvajdához. 1334. augusztus 27-i kérésére (827. sz.) Deuecher-i András alvajdai és Albert karbeli pap káptalani kiküldött szeptember 6-án (III. f. a. Nat. virg.) Pagan (d) István magistert – Farkas fia: Péter és Lothard fia: Thomas, valamint fia: Nikolaus jelenlétében – bevazette Korowg/Koroug,²² Cybles²³ és Mockudteluke²⁴ nevű (in ctu Zonuk

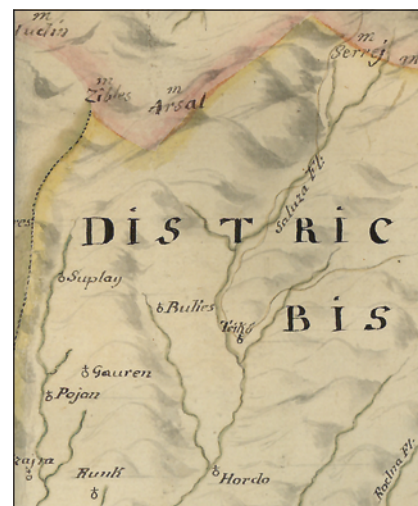
interiori) birtokba, melyeknek határai ezek: Incipiendo a quodam rivulo Meylsyd nominato usque ad caput eiusdem Meylsyd, deinde eedem mete procedendo irent versus unum montem Kurtuilusberch nuncupatum. Et abinde transirent ad unum fluvium Kysuluswa vocatum et extenderentur usque ad caput fluvii Kysuluswa nuncupati. Et abinde venirent ad quemdam locum seu montem Kuzberch nuncupatum, et per eundem Kuzberch extenderentur usque ad Zeblushauasa²⁵. Et iste metee distinguerent et separarent supradictas possessiones Koroug, Cybles et Mockudteluke a possessione predicti Petrii filii Farkasii Kuzepfalu vocata. – Hátlapján azonos kézzel: Nobili viro dominó eorum reverendo Symoni viceuoyuode Transsilvano. Eredeti, hártján, zárópecsét nyomával. [15]

A fenti oklevélben említett, Kurtuilusberch, Kuzberch, Zeblushauasa (domborzati név), Meylsyd, Kysuluswa (víznév) míg Koroug, Cybles, Mockudteluke (településnév).

Ha a már bemutatott oklevelekben mindegyikében szereplő domborzati nevek írásban rögzített alakjait hasonlítjuk össze, az 1. táblázatban jól látható az a folyamat, amely a hallott megnevezés és annak írott változata között a helyesírásban tetten érhető. Bizonyosnak látszik, hogy az adatközlők minden esetben magyar anyanyelvűek voltak, sőt akár nyelvjárási különbség is tetten érhető,²⁶ míg az oklevelek leíróinak nyelvről ily határozott kijelentést tenni nem tudunk.

²⁵ Jakó könyvében a névmutatóban az alábbira bukkanhatunk: Szepleshavasa hegy Cibles határában. [15]

²⁶ Például az 'i' és 'ü' hangok jelölése Küsmöd (ma Cuşmed), Kusmend (1334), Kwsmewd (1446) Kysmeöd (1570), Kis Mödt (1800) stb. [16]



3. ábra. Részlet Johann Conrad de Weiss hadmérnök kézíratos térképéről, amely 1745-ben készült.

Térképi források az „A” térképen ábrázolt területre vonatkozóan

A helyszíni bejárások nyomán készült korai térképek adatközlői egy-egy települést és/vagy területet jól ismerő helyben élő személyek, amíg a térképek alkotói általában nem magyar anyanyelvűek voltak. Míg az oklevelek készítésénél használt fonéma – graféma kapcsolatok között fennáll valamilyen szabályszerűség, addig ezzel ellentétben a térképezéseknél e fajta kapcsolat nem mutatható ki. Például Magyarország első katonai felmérésénél, amely 1763-tól 1787-ig tartott, a földrajzi megnevezésekben tapasztalt kaotikus viszony rendezésére utólag, 1786-ban a hét nyelven beszélő Korabinszky János Mátyást bízta meg, de végül a szelvényeket nem javították, csak az ún. kerületi térképeken, ahol e munkát a főispánok végezték. [17] E probléma Lipszky Jánost is nehéz feladat elé állította térképének elkészítése során, ezért előbb a megyékhez kiküldte az általa rajzolt térképlapokat, hogy a nyomtatásban

1. táblázat

Máramaros	Belső Szolnok	Mai kiejtés
Kysbercz (1373)		Kisbérc
Kysberch (1373)	Kuzberch (1334)	Kisbérc
?	Kurtuilusberch (1334)	Körtvélyesbérc
Zeplshauasa (1373)	Zeblushauasa (1334)	Cibles havasa
Cybleshawasa (1435)		

²² Kórógy, a mai Zágra (Zagra, Románia) határban lehetett. [14]

²³ Ciblesfalva, ma Suplai, Románia. Ez az oklevéles adat is azt igazolja, hogy 'Cybles' helynév Belső-Szolnok vármegyében már a középkorban létezett, tehát nem modern, mesterséges névadás eredménye. A megye területe a 16. században lakosságának jelentős részét elveszítette, elnéptelenedett. Az utóbb e területre betelepülő állattenyésztő moldvaiak az általuk alapított helységnek viszont már saját nevet adtak, (lásd a 3. ábrát: Weiss 1745-ben készített kézíratos Erdély térképének részletét) Az egykori 'Cybles' település helyén létrejött új helység neve a 'sub plai' = havasi rét szóból származik. E kérdés tisztázásában Bartos-Elekes Zsombor segítségét hálásan köszönöm.

²⁴ Szamosmakód, ma Mocod, Románia

megjelenő munkájára helyes hely-, víz-, valamint domborzati nevek kerülhessenek. A településnevek névírásának egységesítése iránti igény az 1867-es kiegészítés után vette kezdetét. A közút-, vasút-, valamint a postahálózat kiépülése indokoltá tette a helységnevek egységesítését és nyilvántartását; 1873-tól jelentek meg a hivatalos helységnévtárak. Ugyanakkor a térképeken előforduló egyéb nevek, például domborzati, vízrajzi, tájnevek stb. egységesítésére irányuló munkálatokkal a Magyar Földrajzi Társaságot bízták meg, így Cholnoky Jenő, Fodor Ferenc, Strömpl Gábor, Kéz Andor, Irmédi-Molnár László és Takács József közreműködésével 1940-ben egységes szabályzatot állapítottak meg a földrajzi nevek használatára. [18]

Erdélyről az első helyszíni bejárás alapuló részletes térképet Giovanni Morando-Visconti mérnök ezredes alkotta. [19] Térképén tűnik fel többek között az „Agymas” név azon a területen, ahol egyébként a Cibles lenne. (Településnévben a 'hagymás' előtag vagy utótag csak és kizárólag az egykori Belső-Szolnok megyében tűnik fel.) Az olasz nyelvben a szókezdő 'h' hang nem jelenik meg, így ha Olaszország valamely nagyobb városában járunk, akkor a Homeroszról elnevezett utca neve, Omeros. Morando-Visconti 1707-ben Erdély katonai körzeteiről rajzolt térképén viszont ugyanazon a területen, ahová az 'Agymas' nevet helyezte, „Ceblesző Mons” feliratot találjuk. Valószínűleg a forrástérképen így szerepelt, és nem végzett – de ez abban korban nem is volt szokásban – forráskritikát. Így azon térképszerkesztők, akik olyan művet használtak, amelynek forrása Morando-Visconti térképe volt, következetesen *Hagymas M.*-et írtak *Cibles* helyett.

A teljességre való törekvés nélkül az alábbi példák is jól szemléltetik *Cibles* és névváltozatainak előfordulását úgy Magyarországot, mind Erdélyt ábrázoló térképeken.

Vizsgáljuk meg, hogy van-e bármilyen kapcsolat a 'Cibles' és 'Hagymas' megnevezések között! A *Cibles* elnevezés jelentése 'hagymás', eredetileg ruszin²⁷ [20] eredetű szó.

²⁷ Az orosz ruszin (rutén) szó eredeti jelentése „északi germán, skandináv”. [21]

Agymas	G. Morando-Visconti	1699
Ceblesző Mons	G. Morando-Visconti (K)	1707
Hagymas	J. Chr. Müller	1709
Hagymas M	G. Delisle (Mo. térk.)	1717
Hagymas M	J. B. Homann (Mo. térk.)	1718
Hagymas M	J. B. Homann	1718
M. Hagymas	M. Kauffer (Mo. térk.)	1720?
Hagymas M	J. Senex (Mo. térk.)	1728
M. Zibles	J. Conrad Weiss B IX a 701 (K)	1745
M. Cziblos	Müller I. (Mo. térk.)	1769
Csebles	Stephan Lutsch von Luchsenstein (K)	1774
Czibles	OSZK TK 1843 (K)	1780?
Czibles	OSZK TK 2107 (K)	1784
Hagymas M	P. Santini	1784
Tschiblesch	A. von Wenzely	1789
Czibles	J. B. de Bouge	1799
M Czibles	Lipszky J. (Mo. térk.)	1806
Zybles B	MOL S 12 Div XII No 0019:3 (K)	1825
Mt. Czebles	MOL S 68 X. No 0109 (K)	1825
Czilde	Fr. W. von Streit	1835
Czibles H	Schedius L. – Blaschnek S. (Mo. térk.)	1838?
Czebles	Aszalay J.	1840?
Czebles Berg	Fr. Raffelsperger (B IX a 709)	1841
Czebles hegy	Fr. Raffelsperger	1843
B. Czibles	C. Chr. Fr. Radefeld	1843
Szibles	Fényes E.	1843
B Czibles	E. Zuccheri	1848
Czebles B	F. Fried	1848
Kapu Czibles H	J. Berman (B IX a 710)	1853
Czibles	Andreas Mersich (B IX a 708)	1854
Czibles	OSZK TK 1131/3 (K)	1859
Czibles	K. k. Milit. geogr. Inst. (B IX a 711)	1863
Czibles	E. A. Bielz (B IX a 705)	1868?
Cziblesz	Homolka J. (B IX a 745)	1900?

Ukránul: цибулина, (magyar átírásban cibulina) szlovákul a hagyma botanikai neve cibule, lengyelül cebula, de németül is Zwiebel, románul ceapă. Tehát a Máramaros megyében élők, függetlenül anyanyelvüktől, a szóban forgó hegyet folyamatosan *Ciblesnek* nevezték, és toldalékképpen magyarul jelezték annak nagyságát, azaz

'havas'. Tehát a Szamos mente térségében élő magyar emberek számára a hegység neve egészen akár a 18. század végéig 'Hagymás' volt, csak a későbbi készítésű Erdélytérképeken – ahogy az alábbi részletek is igazolják – váltott át a Hagymás véglegesen *Ciblesre*, mivel a párhuzamos névadás lehetőségét az akkori térképészek nem használták ki.

Az elnevezés mögött növénynév van, azt gyanítjuk, a névadó a medvehagyma lehetett. A medvehagyma (*Allium ursinum*) a nedves, árnyas, kissé savanyú talajú termőhelyet kedveli, elsősorban gyertyános, tölgyes, vagy bükkös erdők növénytakarójában találkozhatunk vele. Napjainkban ismét kedvelt növény, amelynek gyógyhatása is van. A középkorban élt emberek téli tápláléka mai szemmel elég egyhangú lehetett, mivel az elsősorban tej- és tejtermékekből, húsból, gabonafélék magjaiból készült kása, illetve káposzta volt. Tavasszal az első, és nagy mennyiségben előforduló és gyűjthető medvehagyma a korabeli étrendben igen fontos szerepet kapott. A Keleti-Kárpátok megnevezése az oklevelekben éppen úgy, mint a 17. századi térképeken *Russis Biesci*, *Crempach Russi*, stb., ami egyben utal arra is, hogy e területen a honfoglaló magyarság idején jelentős orosz (ruszin) nyelvű népesség élt. A fontosabb domborzati nevek esetén is tetten érhető a nagyobb vízvezetékhez hasonlóan az a jelenség, hogy az újonnan érkezettek átveszik azokat, ha szükséges kiegészítve, mint ahogy ezt a vizsgálatunk tárgyát képező Cibles hegység esetén is tapasztalhattuk. (A kisebb patakok, források – ahogy az a rendelkezésünkre álló források alapján megállapítható – többségében magyar névvel szerepelnek a határleírásokban, ugyanakkor az I. katonai felmérés szelvényein már elvéve találunk magyar nevet Máramaros megyében (is). Példáink Aranyospatak, Hidegkut, Kyrál Kutha, Almas-Patak, Borpatak, Danpataka, Dyznospatak, Ekerpathaka, Farkaspathaka, Feketewpatakchw, Hamyspataka, Hatarpataka, Holthya, Iodwyze, Kabolapathaka, Kewzakadas, Komlospathaka, stb.²⁸ [11])

Egyéb nem domborzati megnevezésben feltűnő 'Cibles' megnevezések: völgy, folyóvíz

„A Cibles patak²⁹ a hasonló nevű hegy déli oldaláról Szuppláj, Pojén és Zágra

²⁸Igen hasznos lenne, ha Máramaros vármegye okleveleiben megőrzött magyar földrajzi neveket azonosítani lehetne a mai térképekkel.

²⁹Ezek szerint a Cibles csúcsáról nyugati irányba lefutó völgyben található a Cibles patak, amely a csúcs alatt induló két ágból áll. *Tőkés faluból, mely a Cibles völgyében fekszik, indultunk útnak. Kocsin mentünk*

helységek át D-re tart; bal felől az egymással egyesülő Plosztli és Urszouluj meg Prehoduluj, jobb felől a Zágra vagy Griszouluj, mely Gaurényon át D-re folyik és Zágránál találkozik vele, és Grui csermelyek szakadnak beléje.”³⁰ [2]

Cibles ~ Râu Țibleșului. Azonban, ahogy részleteket nézzük, Kniezsa a patak azonosításában tévedett, mert ő azt az alábbi pataokban vélte felismerni. „A Csicsó – Hagymási patak F. Őrön át D-re folyván Árpástó irányában szakad a Szamosba. A Kapriora a Gucsi hegyen ered, Emberfőn átfolyván, Nyégerfalvánál az Alumisból jövő Nyegrilessút, alább a Gácsos és Csicsó-Györgyfalun átmenő patakot veszi fel, azután Retteg mellett halad el Bacza közelében ömlik a Szamosban.” [23]

A patak a hasonló nevű hegytől nyerte nevét. A hegyre vonatkozó adatok: 1373: Zeples-hauasa (= Szépleshavasa): Cybleshawasa u. o. A név tehát magyar eredetű, és a szép és les összetétele. A magyar eredet mellett szól e patak mellékvízének magyar neve is: Valea Agreșului < magyar Egres, az éger szóból. [23]

Egyéb nem domborzati megnevezésben feltűnő 'Hagymás' megnevezések: település

Alsóhagymás, Gorbóhagymás, Heccmás, Hasmás, Hatzmás, mai román neve Hășmaș

Árpád-kori település, nevével az oklevelekben először 1025-ben találkozhatunk. [24] 1325-ben Hagmas néven említik, ekkor a losonci Bánffyok voltak a földesurai, később több család birtokolta e Szilágy megyei települést. [16], [25]

a hegy aljág két óra járásnyira a falutól. A kocsit borzasztó! Mintha kiszáradt patak medrében halmozva összehordott gránitkoczkák fölött haladnánk, melyeken a kerék kimondhatatlan táncot járva ütődik-vetődik. Valósággal „velőtrázó” út. Megjegyzem, hogy ez nem Szolnokobokamegyei út, mert azok mind pompásak, s erőskezű főispánra vallanak, de sajnos, Tőkésnél megszűnnek s kezdődnek a kincstári utak. Utunkat a Cibles vize, egyetlen patak, mely e vízszegény havasból ered, akasztja meg. De hányszor! Errefelé nagyon kanyargós, tizenkétszer keltünk át rajta, persze híd nélkül, s tizenkétszer kétszerezük meg kocsitunk kellemetlenségeit. [22]

³⁰Hunfalvi azonosítása téves.

Hagymás ~ Hășmaș. A melléke levő *Hagymás*³¹ helység első előfordulása: 1325: *Hagmas*. a magyar *Hagymás*, a *hagyma* származéka. A gyakori magyar hely- és víznév. A román név a magyarnak pontos mása. A magyar helyén álló román -ș- gyakori; vö. *Nagylak* ~ román *Noșlac* (Alsó-Fehér m.); *Nyárágytő* ~ *Nirășteu*, *Nagyfalu* ~ *Nușfalău* (Beszterce-Naszód m.), stb. [23]

Csicsóhagymás, mai román neve, Hășmaș Ciceului. Első ismert okleveles említésekor 1405-ben Haghmas. Később Csicsóvár tartozéka: a korabeli jegyzékekben neve Haidtmass, Hagymas. 1553-ben már román falunak számított, lélekszáma a porták alapján 42 fő, míg 1603-ban már csak 15. Névváltozatai: Hesmás, Hatsmás, Hezmasu [16], [25], [26]

*Hagymáslápos*³², [16] mai román neve Lăpușel. 1603 december. Kővár tartozékának urbárium szerint 'Pagus Hadgymas Lapos' színmagyar település volt. [26] Utóbb népessége megváltozott, a településen itt is többségbe kerültek a görög katolikus vallást gyakoroló románok. [28]

A „B” térképen szereplő Nagy-Cibles és Kis-Cibles

Kutatásaink során nem találtunk olyan okleveles forrást, amely e két egymás közelében található hegyre vonatkozott volna.

Térképi forrásaink is korlátozottak, az I. katonai felmérésen nevükkel nem találkozunk. A II. katonai felmérésen szerepelnek Nagy-Cibles, La Ziblisu Mare, míg a Kis-Cibles Ziblisu Mik, a III. katonai felmérésen Nagy-Cibles, Ciblisu Mare, míg Kis-Cibles Ciblisu Mica.

A (Mihályi sajátos értelmezése nyomán született) 'Széples' karrierje először az 1940-es években – ahogy az az alábbi részletekből is megállapítható – vette kezdetét, amikor e térség ismét magyar igazgatás alá került. (Önmagában a „széples” egy ponthoz kötött megállapítás, bármely

³¹Utolsó magyar neve Csicsóhagymás; Ám a szóban forgó víz Emberfőtől ered, míg e településtől távol van.

³²Láposi-hegyek: A Gutin-Cibles hegységek déli lejtője. [27]

környezeténél magasabb, vagy jobb kilátást biztosító pontról állítható az, hogy arról a helyről „szép les” kínálkozik.)

Cholnoky Jenő (1870–1950). önéletírásában az alábbiakról értesülhetünk:

Nagyon érdekes. Bizottságot küldött ki a M.K. Honvéd térképészeti Intézet.³³ Ennek a feladata, hogy a katonai térképeken az idegen nyelvű folyó, patak, hegy, völgy, síkság stb. elnevezését magyar nevekkal helyettesítsük. Ezt már az észak-keleti lapon végre is hajtottuk. Mert az Osztrák-Magyar Monarchia idejében a bécsi Katonai földrajzi Intézet (Militär-Geographisches-Institut) térképészeti valóságos magyar-gyűlölettel mindig lehetőleg a nemzetiségek nyelvéből vették az elnevezéseiket. Igen érdekes pl., hogy a Cibles eredeti neve Széples volt, ez van eloláhosítva. De mennyi magyar nevet ferdítettek el! Különösen a Bizottság két kitéző szlávistája, Mellich János³⁴ és Knessa³⁵ segítettek a magyar hangzás és elnevezések visszaállításában. Ennek a bizottságnak is én lettem az elnöke, s lelkes örömmel láttam a munkához. A háború természetesen ezt is megakasztotta. [31]

1941-ben a Turisták Lapjában az alábbi hírre bukkanhatunk:

³³Cholnoky által említett bizottság felállítására 1938. szeptember 23. után a haditérkép-ellátás Központi Irányító Bizottság létrejötte után került sor. A Honvéd Térképészeti Intézet 1940-ben tért át az ötvenczres szelvények elkészítésére, e lapokon a vizsgatért területek domborzati, vízrajzi, illetve tájnevei már a korábbi topográfiai térképekhez képest magyarított változatban kerültek megírásra. [29], [30]

³⁴Melich János (1872–1963) Nyelvész, az MTA tagja. A magyar nyelvtörténet szinte valamennyi területén jelentőset alkotott. Indogermán, szláv, német nyelvészeti ismereteit felhasználva munkásságának első tíz esztendejében a szófejtő jelleg és a jövevényszavak kutatása dominált; behatóan vizsgálta a magyar nyelv szókincsét, a magyar nyelv jövevényszavait és a magyar helyesírás történetét. Később a szófejtés mellett a hang- és alak történet, illetve a régi magyar nyelvemlékek tanulmányozása volt a jellemző. Ő kezdte el felhasználni az oklevelek szórványemlékeit a nyelvtörténet számára, és ő gazdagította új szempontokkal a jövevényszavak kutatását. Legjelentősebb eredményeit a személy- és helynévkutatásban érte el, munkásságával jelentősen hozzájárult a magyar településtörténet-tudomány megalapozásához. http://multkor.hu/20090528_melich_janos?print=1 (2016. 01. 12.)

³⁵Helyesen Knieszsa.

„Magyarország térképein sok az idegen nyelvű hegy-, víz- és területnév. A térképek névírásának tükrében hazánk egyes vidékei az idő folyamán olyan idegenekké váltak, mintha nem is tartoztak volna már ezer esztendeje ehhez az országhoz.” mondta Somogyi Endre a M. kir. Honvéd Térképészeti Intézet parancsnoka, aki részletes összeállítást küldött meg Magyarországon természeti helyneveiről minden olyan hatóságnak, intézménynek és szakembernek, aki a térképek névírásának elbírálására hívatott. *...Ha a magyarosító munka során a szerzők néha lelkes túlzásokba csaptak át, még mindig jobb, mintha hagynák a régi állapotot. Legközelebb a térszíni formák neveivel külön is foglalkozunk lapunkban, addig is néhány érdekes javaslatot a térképészeti hivatalos gyűjteményből mutatónak ideiktatunk: Hoverla = Hóvár, Pop Iván = Pap-havas, Farkaul = Várkő, Sztinka = Katinka, Javornik = Juharos (inkább Jávoros lenne), Bratkovszka = Barátka, Surul = Turul, Vihorlát = Viharlátó, Cibles = Széples, Gutin = Ezüstös, Vlegyásza = Végysző, Bocsasza = Bocsátó, Miroszlava = Miroszló, Varful Omului = Emberfő, Bucsecs = Búcsúzó, Osztrovszki hegység = Osztó, Vepor = Eperhát, Branyiszko = Toborzós, stb. [32]*

A bizottság munkája nyomán Ciblesfalva kivételével az összes olyan földrajz név, amelyben 'Cibles' szó szerepel, Széples lett, így Nagy-Széples patak, Széples völgy, Széples (hegycsúcs), Kis-Széples, Nagy-Széples stb.

A fenti adatok nyomán Cibles új nevével, a „Széples”-sel az alábbi publikációkban találkozhatunk:

„Széples. Széples = Cibles. Minții Rodnaei” [33]

„Széples (Cibles)” [34]

„A vulkáni csoport utolsó tagja a Cibles (Tibles). Másodlagos andezitkúpokból álló exhumált vulkáni (lakkolit) hegység a Máramarosi- és a Lápos-medence között, az Ácsér és a Széples-patak forrásvidékén.”³⁶[35]

„Máramaros megye. ...Néhány szláv vagy ismeretlen eredetű folyónéven kívül a térség korai víz- és hegynevei

³⁶Kicsit zavaros adatok, mivel a hegyet a cikk szerzője Ciblesnek írja, míg az onnan lefutó patakot „Széples”-nek.

magyar eredetűek: Fekete-patak, Kelemen pataka, Orosz-víz, Sebes-patak, Sós-patak, illetőleg Avas, Széphavas, Hegyorr (a mai Pop Ivan), Közép-bérc, Széples havasa (a mai Cibles), Vész-bérc (a vész vihardöntött erdőseget, vészverést jelentett) stb.” [36]

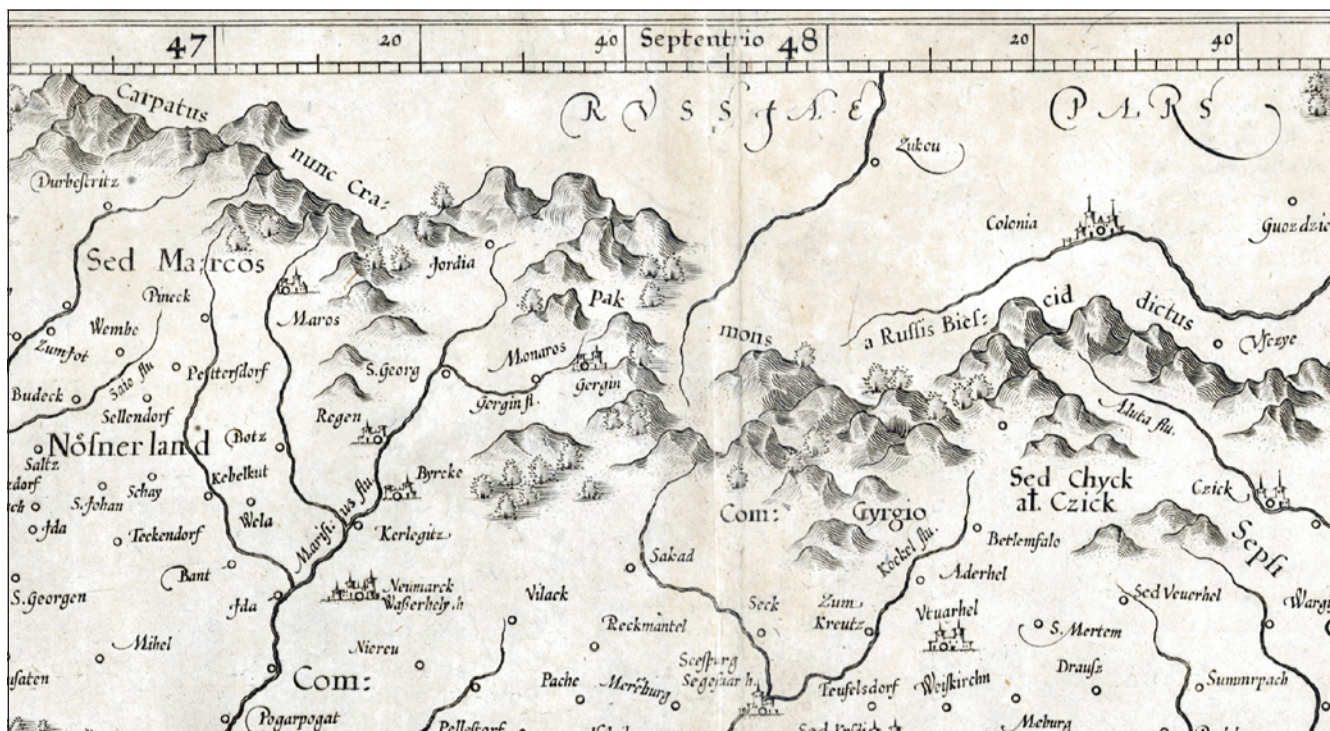
Mihályi adatának „másodvirágása” – ahogy az alábbi példák is igazolják – napjainkban ismét megfigyelhető. Faragó Imre a földrajzi nevek írásával, alkalmazásával foglalkozó tankönyvében az alábbiakat vetette papírra: *A magyar Széples, román Țibles (ejtsd: Ciblesz) változatából másodlagosan alakult a magyar Cibles³⁷. Ennek alapja, hogy az sz hangot sok nyelv c-ként veszi át. ...Vele együtt Bulla Béla és Kádár László³⁸, valamint az 1940-es évek magyar térképészei is több helyütt alkalmazták a magyarabb névanyagot. Ebben az időszakban, bukkan fel a Ptácsnik helyett a Madaras, a Szinyák helyett a Kéklő, a Szvidovec nevet kiváltó Fagyalos és a Cibles eredeti magyar neve a Széples. [37]*

Ahogy néhány sorral feljebb olvashattuk Faragó Imre magyarázata szerint a magyar Széples a román Țibles változatából alakult magyar Cibles, egy olyan térségben, amelyet a korabeli leírásokban és a térképeken is csak „Orosz havasok”-nak neveztek, ahogy 1595-ben megjelent G. Mercator Erdélyt ábrázoló térképén is olvasható (4. ábra).

Ez a megállapítás Faragó részéről igazi „fából vaskarika” levezetés. Vajon a Széplesből, hogyan lett Cibles, azaz Hagymás, más részről a román Țibles szintén a ruszin Cibles átvétele. Miért magyarból román útvonal a „járható út”, amikor a térképek, illetve az oklevelek szerint a 16. századtól a 18. századig e térségben román eredetű földrajzi név nem található? A magyar honfoglalással, illetve az Árpád-kori Magyarország történeti földrajzát alaposan, okleveles anyag alapján feltáró

³⁷Vajon mi alapján állítja ezt a szerző. E kérdésről lásd a korábbi levéltári adatokat.

³⁸Kádár László: A magyar nép tájszemlélete és Magyarország tájnevei. Budapest, 1941, 23 p. + 1 térkép című műben egyetlen olyan magyar tájnév sem szerepel, amelyek korábbi térképeinken nem fordultak volna elő, így a Széples sem.



4. ábra. Mercator Erdély-térképe (1595)

Györfly György szerint a honfoglaló magyarok a később Máramaros vármegyével, illetett terület lakosságáról többek között az alábbiakat vetette papírra. „Ez valószínűsíti azt a feltevést, hogy a honfoglalás után a Tisza felső szakasza a Radnai-hágó belső oldalán fekvő Borstól – le a szláv környezetben elnevezett Borzsováig – az anonymusi „kun” Bunger fia Bors kabar vezérnek jutott osztályrészül, s e határvár hasonló módon kapott nevet, mint a Donyec menti Borzsova, s utóbb a Garam menti magyar Bars (Anonymus: Bors) vár és a fölötte szláv környezetben elnevezett Borzsova, ill. Zólyom-Borzod.” [6] A szóban forgó hegység déli előterében kialakult Doboka vármegye földrajzi neveiről Györfly az alábbiakat emelte ki: „Az Árpád-kori helynevek között román nem akad, és vlachokra Doboka megye területén a magyar honfoglalást követő 450 évről nincs adat.” [6]

Végezetül nézzük meg, hogy a Mihályi által felvetett „széples” szó lehetne-e egy hegység neve? Ugyanakkor, legyünk figyelemmel arra is, hogy ő az oklevelekben előforduló és három féle módon leírt, ugyan arra a földrajzi objektumra vonatkozó neveket

háromféle magyarázattal látta el, nem ismerte fel, hogy azok sajnálatosan egy hegység különböző helyesírással rögzített nevei voltak. (Mindamellettt értelmezhetette volna a Zepleshausa nevet akár Szeplős (foltos) havasnak is.) Maga a szó 'széples' egy ponthoz köthető név lehetne, ahonnan egy vadász eredményesen ejthetné el a vadat. Ám a tűzfegyverek széleskörű megjelenéséig, illetve a sportvadászat³⁹ elterjedéséig a vadászat elsősorban élelemszerzésre (bölény, szarvas vaddisznó, őz stb.), illetve védelemre (a nyájukat fenyegető medve, farkas, hiúz, stb.) irányult, nem lesből, hanem hajtásból történt. Helyszíne a települések tágabb környezete, a lombos erdők területe⁴⁰. Ha azonban „széples” Mihályi szerint egy oly pont volt, ahonnan a környezetre jó a kilátás adódott volna már a középkorban, akkor megint *nehézséggel kerülünk szembe. Ugyanis az a fajta szabadidő-eltöltés, amely akár a környezetükben lévő egyébként utakkal fel nem tárt havasok bejárására irányult volna a 19. század második*

³⁹ Amikor a vadászat a minél nagyobb trófea megszerzésére irányult, irányult.

⁴⁰ E kérdéskörrel részletes ismereteket szerezhethetünk az alábbi munkából. Az erdélyi régibb és közelebbi vadászatok és vadak. [38]

feléig igazán Erdélyben sem létezett. [22] Tehát a 'széples' nem lehetett olyan hely, ahonnan a környezetre jó kilátás kínálkozott.

A fentek alapján ezért is sajnálatos, hogy mindazok, akik a Mihályi János által a ruszin névből magyaros hangzásúvá varázsolt „műnevet” a 'Széplest' használják, valójában a ruszin névalakot tették, teszik kiemeltté, pedig - ahogy azt térképi példáink is igazolják - a Máramaros vármegye és Erdély határán lévő hegység eredeti magyar neve 'Hagymás' volt. Az általunk vizsgált Cibles névvel megírt domborzati nevek román változatai szintén a ruszin névalakot *Muntii Tibleş* őrzik tovább. Ugyanakkor megnyugtató számunkra az, hogy azok a települések, amelyek a hegység után a 'Hagymás' megkülönböztető kiegészítést kapták, napjainkban azt őrzik tovább.

E probléma ráirányította a figyelmünket arra is, hogy hasznos volna, ha az okleveleinkben megőrzött földrajzi nevek feltárára kerülnének - az esetleges névváltozások feltüntetésével -, mivel azok éppen úgy a magyar nyelv szókészletéhez tartoznak, mint bármely más szavunk.

Summary

Is Széples the same as Cibles?

János Mihályi collected and published the 14–15th century documents of Máramaros County in 1900. This volume contains the name of Cibles mountain in various forms, which all refer to the same area: Zepleshausa (from 1373), Cybleshawasa (1435), and Cibles (1451). He “discovered” the name Széples in Zeples, though he could have easily identified it with Szeplős (‘freckled’) as well. Unfortunately, the name Széples began to appear on Hungarian maps in the 20th century as an “ancient” relief name. However, the inhabitants of the area used the name Hagymás for Cibles mountain even in the 17th century. No surprise, because the word cibles is of Ruthenian origin, which means hagymás (‘onion’) in Hungarian.

It is regrettable that those who use the artificial name Széples, changed from the Ruthenian name into a Hungarian-sounding name by János Mihályi, practically stress the Ruthenian form of the name. Maps demonstrate that the original Hungarian name of the mountain at the border of Máramaros County and Transylvania was Hagymás. The Romanian variant of the Cibles feature names also preserves the Ruthenian name as Muntii Tibleș. This problem should direct our attention to uncovering the place-names and their variants preserved in old Hungarian documents, because they all, like any of our other words, belong to the vocabulary of the Hungarian language.

Irodalom

1. Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest, 1978, 5. p.
2. Hunfalvy János: A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása. 2. kötet. Pest, 1864, 20–23. pp., 3. kötet. Pest, 1865, 369. p.
3. Szabó László–Fleischer Kálmán: Országos határfelmérés. In: *Kataszteri Közlöny*. 1899. 6. sz. 118. p.

4. Mezey Barna: Magyar jogtörténet. Budapest, 2004, In http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_mezey_magyar_jogtortenet/index.html (2016. 03. 03.)
5. Kniezsa István: Nyelvészeti tanulmányok II. Helyesírásunk története a könyvnyomtatás koráig. Budapest, 1952, 13., 15., 22., 38–39., 42. pp.
6. Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I. kötet Budapest, 1987, 553., 562–564. pp., II. kötet. Budapest, 1987, 43–94. pp., IV. kötet Budapest, 1998, Liptó, Máramaros, Moson, Nagysziget, Nógrád, Nyitra, Pest és Pilis megye. 112–113., 120., 129. pp.
8. Plihál Katalin: *Tabula Hungariae ...* Ingolstadt, 1528. Az eddigi és a jelenlegi kutatások tükrében. Budapest, 2013, 37–41. pp.
9. https://hu.wikipedia.org/wiki/I_K%C3%A1rly_magyar_kir%C3%A1ly; https://it.wikipedia.org/wiki/Carlo_Roberto_d%27Angi%C3%B2 (2015. 08. 11.)
10. https://hu.wikipedia.org/wiki/I_Lajos_magyar_kir%C3%A1ly (2015. 08. 11.)
11. Mihályi János: Máramarosi diplomák a XIV és XV századból. Máramaros-Sziget, 1900, 65–67., 291–292., 674. pp. In https://library.hungaricana.hu/hu/view/KozMagyOkmannytarak_Maramarosi_diplomak_14_15_szazad/?pg=685 (2015. 11.)
12. https://hu.wikipedia.org/wiki/Zsigmond_magyar_kir%C3%A1ly (2015. 08. 11.)
13. Makkai László: Szolnokdoboka megye magyarságának pusztulása a XVII. század elején. In *Az Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyve*. 1942, 201. p.
14. Hegyi Géza: Radna és a Radna-völgy a középkorban (1241–1469/75). *Birtok- és településtörténet*. In *Erdélyi Múzeum*. 68. köt. 3–4. füzet, 2006, 38. p., *Magyar Nyelvőr*, 2015, 300–308. pp.
15. Jakó Zsigmond: Erdélyi okmánytár. II. 1301–1339. Budapest, 2004, 601. p.
16. Szabó M. Attila: Erdély, Bánság és Partium történeti és közigazgatási helységnévtára. 1. A–O. Csíkszereda, 2003, 142., 491., 561. pp.
17. Jankó Annamária: Magyarország katonai felmérései. 1763–1950. Budapest, 2007, 25. p.
18. Lelkes György: Magyar helységnév-azonosító szótár. Budapest, 2011, 17. p.
19. Plihál Katalin: G. M. Visconti Erdély térképe 1699-ből. In *Cartographica Hungarica*, 2000. 7. sz. 2–24. pp.
20. Hodinka Antal: A Kárpátaljai rutének lakóhelye, gazdaságuk és múltjuk. Budapest, 1923, 48 p.
21. http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/altalanos/a_rutenek/pages/007_a_rutenek_eredete.htm (2015. 08. 11.)
22. Szerlemhegyiné Móczár Jolán: Alföldiek a Ciblesen. In *Turisták Lapja*. 1890, 27–33. pp.
23. Kniezsa István: Erdély víznevei. In *Az Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyve* 1942. Kolozsvár, 1943, 33–34., 39. pp.
24. Kniezsa István: Keletmagyarország helynevei. In *Magyarok és románok*. I-II. köt. szerk.: Deér József–Gáldi László Budapest, 1943, 259. p.
25. Vistai András János: *Tekintő – Erdélyi helynévkönyv*. Első kötet. A–H. 391–392. pp. In <https://web.archive.org/web/20110710231100/http://www.fatornyosfalunk.com> (2015. 08. 11.); <https://hu.wikipedia.org/wiki/Als%C3%B3hagym%C3%A1s> (2015. 08. 11.)
26. Makkai László: Szolnokdoboka megye magyarságának pusztulása a XVII. század elején. In *Az Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyve*. 1942, 219., 221., 225., 241., 256., 295., 323–324. pp.
27. Georg Kraus: *Erdélyi Krónika 1608–1666*. Vogel Sándor fordításában, bevezetésével és jegyzetével. Második, átdolgozott kiadás. Csíkszereda. 2008, 307., 334–335. pp.
28. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Hagym%C3%A1s/C3%A1pos> (2015. 08. 11.)
29. Balla János–Hrenkó Pál: *A magyar katonai térképészet története*. I. kötet. Budapest, 1991, 208–215. pp.
30. Jankó Annamária: *Magyarország katonai felmérései. 1763–1950*. Budapest, 2007, 139–141. pp.
31. Cholnoky Jenő-összeállítás. Szerk.: Géczi János. In *VÁR UCCA TIZENHÉT*. 1998. VI. évf. 2. szám. 299. p.
32. Peitler Gyula: *Magyar neveket a magyar térképekre*. In *Turisták Lapja*. 1941, 230. p.
33. Csiki, E.: *Über neue und bekannte Coleopteren aus Ungarn und den angrenzenden Lander*. In *A Magyar Természettudományi Múzeum évkönyve*. 3. köt. 1953, 120., 135. pp.
34. Bulla Béla–Láng Sándor: *Geomorfológiai tanulmányok a Láposvidéken*. In *Földrajzi Közlemények*. 1944–1947, 18. p.
35. Ádám László: *A Keleti-Kárpátok*. In *Földrajzi Közlemények*. 1988, 80. p.
36. Kiss Lajos: *Az Árpád-kori Magyarország Liptó megyétől Pilis megyéig*. Könyvismertetés. In *Magyar Nyelv*. 1999, 12. p.
37. Faragó Imre: *Földrajzi nevek*. Budapest, 2014. 18., 25., 59., 319. pp. In http://mercator.elte.hu/~farago/foldrajzi_nevek_jegyzet_082.pdf (2015. 08. 11.)
38. Újfalusi Sándor *öreg vadásztól Kolozsvárt 1854-ik évben*. Sajtó alá rendezte ... Benkő Samu. Budapest, 1982, 352 p.



Dr. Plihál Katalin
térképtörténész

e-mail: plihal1948@gmail.com

Hogyan olvasnak térképet az egyetemisták?

Az ELTE Kísérleti Térképészeti Kutatócsoport nemzetközi térképolvasási tesztjének eredményei

Albert Gáspár–Ilyés Virág–Kis Dávid–Szigeti Csaba–Várkonyi Dávid

Bevezetés

Tájékozódásra szolgáló térképek szerkesztésekor az egyik legfontosabb szempont, hogy az elkészült termék a térképolvasók számára jól értelmezhető legyen. Board (1978) szerint a térkép célja és a térkép olvasása közti kapcsolat határozza meg a térkép megjelenését. Korábbi kutatások bizonyítják, hogy a térképhasználók eltérő térképolvasási képességgel rendelkeznek (Clarke 2003), eltérő szintű térképolvasók pedig a tájékozódás során nem egyformán veszik figyelembe a térképi adatok (pl.: utak, domborzat stb.) különböző csoportjait (Szigeti és Albert, 2015). A térképolvasási készség főként a memóriától és a kognitív képességektől függ, ezért a térképek értelmezését vizsgáló kutatások főként John Sweller munkássága alapján (Sweller 1988, 1994) egyre inkább figyelembe veszik a *kognitív terhelés elméletét* (Cognitive Load Theory, azaz CLT), és törekednek a kognitív terhelés okainak megértésére, hatásainak csökkentésére (Gerber 1981, Ooms et al. 2014, Petchenik 1975). A térképolvasás során jelentős szerepe van a kognitív észlelési képességeknek, mivel ezek befolyásolják a terepi elemek térképi felismerését (és fordítva), továbbá a jelek memorizálását (Guzmán et al. 2008, Montello 2002). A térképolvasók neme is befolyásolhatja a térképes feladatokban nyújtott teljesítményt (Lawton 1994). A nemi hovatartozás elsősorban csak a tájékozódási képességet befolyásolja, a térképek értelmezését viszont nem (Gilhooly et al. 1988, Montello et al. 1999). Ezeket túl a térképolvasási tapasztalat is meghatározó szerepet tölt be a térképek értelmezésének gyorsaságában (Allen et al. 2006, Clarke 2003, Muir 1985). A térképi információ értelmezésének hatékonysága és gyorsasága, illetve a térképolvasó tudása közti összefüggés a térkép méretarányától függően szintén változhat (Wakabayashi 2013,

Wakabayashi és Matsui 2013). Míg a kis méretarányú térképek olvasásához a földrajzi ismeretek kellenek, a nagy méretarányú térképek értelmezéséhez a térbeli tájékozódási képességek és vizualizációs készségek szükségesek. Clarke (2003) több egyéb képességet is felsorolt (például: emlékezés, felismerés, becslés, összehasonlítás), amelyek meghatározzák, hogy egy személy milyen térképolvasási képességekkel rendelkezik.

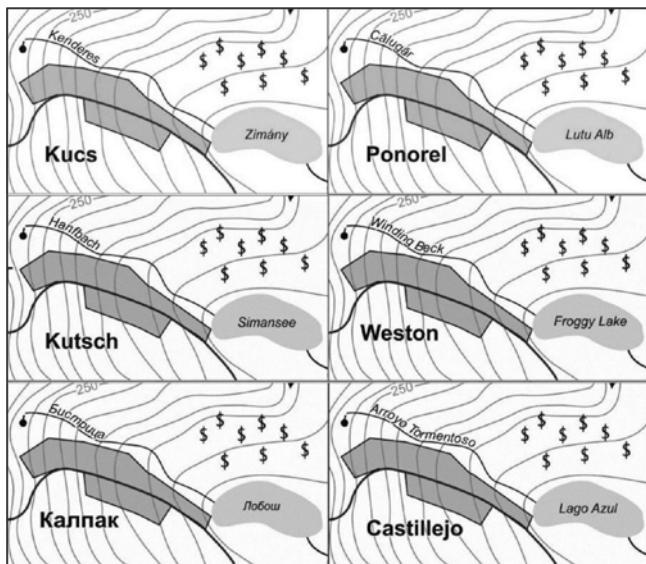
A térképolvasás során megoldandó feladatok eltérő szintű kognitív képességeket igényelnek – például a térképi jelek értelmezése egyszerűbb feladat, mint a felszínformák felismerése, amely magas fokú térbeli tájékozódó képességet igényel. Allen és társai (2006) a kognitív észlelési készségek tesztelésére négy feladattípust különítettek el: nagy területek gyors, alapos vizsgálata („felmérés”); objektumok felismerése zajos, vagy vizuálisan bonyolult környezetben („felismerés”); befejezetlen, részben kitakart ábrák felismerése („kiegészítés”); objektumok helyzetének megjegyzése („térképezés”). Muir (1985) gyermekek térképolvasási képességeit vizsgálta, és kutatása során megkülönböztette a jel felismerést, iránymeghatározást, távolságbecslést, koordinátameghatározást, a méretarány, a perspektíva és a domborzat értelmezését.

A tesztalanyok képességeinek mérése alapvetően a kérdésekre adott válaszok elemzése, illetve a válaszadás sebessége alapján valósítható meg. A válaszok begyűjtése technikailag történhet papíralapú vagy képernyőn vetített kérdőíven, szóbeli interjúval és online kérdőíven. A tesztalanyok viselkedése is informatív lehet, különösen a figyelem összpontosítása tekintetében, amelyet a kísérlet asszisztense rögzít valamilyen technikai eszközzel (hang és videofelvétel), ha a kísérlet ezt lehetővé teszi. A térképekkel kapcsolatos kísérletek között egyre elterjedtebbek a szemmozgást követő kamerák,

amelyek objektív adatokat szolgáltathatnak a felhasználó által észlelt térképi tartalomról (Kristien et al. 2012; Török és Bérces 2013).

Az online térképszolgáltatások (pl. Google Maps) jelenleg egyféle térképet kínálnak minden felhasználónak, holott – a fentiek alapján – egyértelműen nem vagyunk egyformák a térképolvasás és tájékozódás terén! A térképek „személyre szabása” évtizedek óta foglalkoztatja a kísérleti kartográfusokat és Petchenik (1975), Board (1978) és követőik munkássága nyomán ez a térképszerkesztés folyamatában is egyre inkább érvényre jut. A 21. századi térkép médiuma (értsd: kézi digitális eszközök) ma már lehetővé teszi e törekvés megvalósítását. Ehhez azonban számszerűsítve ismerni kell a térkép rajzi elemeinek „súlyát” (információértékét) különböző térképolvasói csoportok esetében. Kutatásunkban ezt a „súlyértéket” kerestük.

A vizsgálat során a fenti szempontok szerint összeállított kérdések segítségével, az online térképolvasási teszt módszerét alkalmaztuk az adatgyűjtés során, mivel nagy létszámú minta elemzésére volt szükség. A teszt több nyelven készült el, és elsősorban – de nem kizárólagosan – a felsőfokú képzésben résztvevőket, vagy végzeteket célozta mint potenciális felhasználóit az online térképszolgáltatásoknak. A teszt feladata, hogy több, térképolvasáshoz köthető kompetencia vizsgálatával megmérje a résztvevők térképolvasási képességét nagy méretarányú térképek használata esetén, valamint választ adjon arra, hogy a különböző képességű emberek számára mely térképi adattípusok olvasása okozza a legnagyobb, vagy legkisebb nehézséget. Olyan információkat kerestünk a válaszokban, amelyek segítenek e célcsoport számára jobban értelmezhető jeltípusok kidolgozásában. Eredményeink hozzájárulhatnak, hogy az adatbázisokban tárolt térképi információ



1. ábra. Ügyeltünk, hogy a térképeken szereplő nevek megtartsák földrajzi név „jellegüket” minden nyelv esetében. A térképek nyelvei balról jobbra: magyar, román, német, angol, bolgár, spanyol



2. ábra. A nagy méretarányú térképek olvasásához szükséges készségek

különböző formában, az adott térkép-olvasó számára legjobban érthető módon kerüljön a felhasználói képernyőkre. A teszt adatait statisztikai módszerekkel elemeztük, és a kutatás során nyert eredményeket a jövőben fel kívánjuk használni személyre szabott térképek szerkesztéséhez.

A teszt kialakítása

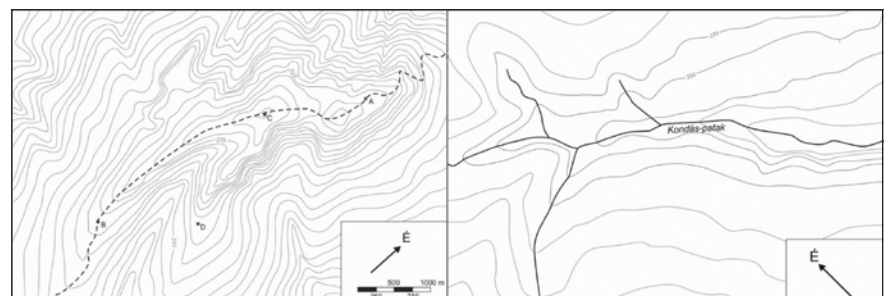
A teszt során a résztvevőknek négy mintatérképhez kapcsolódóan, összesen nyolc feladatot kellett megoldani. A feladatok – egy kivételével – feleletválasztós kérdések voltak négy válaszlehetőséggel. Lényeges szempont volt a teszt széleskörű terjesztése, ezért online kérdőívet alkalmaztunk, amelyen keresztül egy szerveren tárolt MySQL adatbázist töltöttünk fel a beérkező adatokkal. A teszt magyar nyelven kívül elérhető volt angolul, németül, bolgárul, románul és spanyolul. Nem csak a tesztkérdések, de a térképeken szereplő kifejezések, földrajzi nevek is az adott nyelvre lefordítva szerepeltek. A földrajzi nevek esetében különösen ügyeltünk arra, hogy a név hangzása az adott nyelven tükrözze a földrajzi név jellegét, ezért a legtöbb esetben nem tükörfordítást alkalmaztunk, hanem új kifejezést hoztunk létre (1. ábra).

A teszt során felmért készségek a Muir (1985) és Clarke (2003) által meghatározott képességeket ötvözik, nagy méretarányú térképekre vonatkoztatva

(2. ábra). A teszt hossza lényeges szempont volt, mivel 5-7 percnél hosszabb kitöltési idő esetén nagyobb esélye lett volna annak, hogy a tesztalanyok megszakítják a kitöltést. A mintatérképek célirányosan, csak az adott feladat elvégzéséhez szükséges térképi objektumokat tartalmazták a kognitív terhelés csökkentése érdekében. A teszt során minden alany esetében a térképek és a térképekhez tartozó kérdések (Q1–Q8) megjelenési sorrendje véletlenszerű volt. Ezt a dinamikus weboldal Node.js szerveroldali JavaScript programozása tette lehetővé.

Az első mintatérkép egy szintvonalas domborzati térkép (3/a ábra). A térkép nem északnak tájolt, de jelölve van az északi irány, valamint egy mértékléc is található a térképen, a távolságmérés elvégzéséhez. A térkép három képességet vizsgált. A Q1-es kérdés a domborzatrajz értelmezését mérte, ahol a kitöltőnek meg kellett

határozni a térképen jelölt pontok egymáshoz viszonyított magasságát, amihez megfelelő térlátásra és a szintvonalrajz értelmezésére van szükség. A Q2-es kérdés a tájékozódási képességet és a mentális forgatást vizsgálta. A kitöltőnek meg kellett határozni két pont egymáshoz viszonyított irányát. Ebben az esetben szükség van a főirányok megfelelő ismeretére és meghatározására, valamint a mentális forgatási képességre, hiszen a térkép nem északra tájolt. A Q3-as kérdés a távolság- és menetidőbecslést, valamint az aránymérték használatát vizsgálta. A kitöltőnek meg kellett határozni egy (két pontot összekötő) ösvény hosszát, és meg kellett becsülnie a táv megtételéhez szükséges menetidőt. A válaszadáshoz szükséges a mértékléc használata. A válaszlehetőségek távolság- és időpárok, így a menetidők további segítséget nyújtanak a helyes távolságbecslésében.



3. ábra. a) – bal oldal: A teszt során használt szintvonalas domborzati térkép; b) – jobb oldal: A teszt során használt szintvonalas domborzati térkép, vízrajzzal (magyar változat).

A második mintatérkép (3/b ábra) az előzőhöz hasonlóan egy szintvonalas domborzati térkép, amelyen egy patak és mellékágai szerepelnek. Az előző térképhez hasonlóan ez sem észak felé tájolt. Nem szerepel rajta méretarány, vagy aránymérték, mert a hozzá tartozó feladat szempontjából irreleváns. A Q4-es kérdés komplex módon vizsgálta az előző feladatokhoz szükséges képességeket, azaz a domborzatrajz értelmezését, a tájékozódási képességet és mentális forgatást. A kitöltőnek meg kellett határozni a térképen szereplő patak folyásirányát. Ehhez szükség van a domborzat megfelelő értelmezésére (hogyan meghatározhasa az idomvonalakat), a főirányok meghatározására, valamint mentális forgatásra, mivel nem észak felé tájolt a térkép.

A harmadik mintatérkép (4/a ábra) egy egyszerűsített topográfiai térkép, amely az előzőekhez képest nagyobb adatsűrűséggel rendelkezik. A domborzatrajz mellett megjelenik rajta a síkrajz, a fedettség, valamint pontszerű jelekben, illetve vízrajzi és névrajzi elemekben is gazdagabb. A térkép két térképolvasási képességet vizsgált. A Q5-ös kérdés a térképjelek ismeretét mérte. A kitöltőnek meg kellett határozni egy adott terület fedettségének a típusát. A különböző típusok ábrázolása a turistatérképeken is jellemző felületi jelekkel történt, így a gyakorlott térképolvasók jelmagyarázat nélkül is képesek voltak megoldani a feladatot. A Q6-os kérdés a névrajzi elemek meghatározását vizsgálta. A kitöltőnek meg kellett határozni, hogy egy adott területnek mi a neve. Ez a teszt egyetlen feladata, amely nem feleletválasztó típusú. A feladat megoldásához a kitöltőnek fel kellett ismernie, és kategorizálnia kellett a névtípusokat.

A negyedik mintatérképen (4/b ábra) nem szerepel domborzatrajz, csak sík-, víz- és névrajzi elemek, valamint egy mértékléc. A Q7-es kérdés vizsgálta a síkrajzi elemek értelmezésének képességét, ahol a kitöltőknek meg kellett határozniuk, hogy hány vasúti átkelő található két vasútállomás között. A kérdés megválaszolásához a kitöltőknek kategorizálniuk kellett a különböző vonalas elemeket, és fel kellett ismerniük az egyes úttípusokat. A Q8-as kérdés vizsgálta az aránymérték használatát és a távolságbecslést. A kitöltőnek meg kellett határozni, hogy két pont közt mekkora a távolság. Ehhez az aránymérték megfelelő használatára van szükség, valamint távolságbecslési képességre, mivel a mértékléc kisebb, mint a kérdéses távolság.

A térképolvasással kapcsolatos kérdések mellett, a pontosabb kiértékelés érdekében a kitöltőktől néhány személyes adatot kértünk (pl.: életkor, iskolai végzettség), valamint feltettünk térképhasználati szokásokkal kapcsolatos kérdéseket is (pl. térképhasználat gyakorisága).

A mintavétel módja

Az adatfelvétel 2015 őszén, közel egy hónapig tartott. A magyarországi részminta esetében a célpopulációt elsősorban az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) hallgatói alkották, a kérdőív terjesztésével az ELTE összes karának Hallgatói Önkormányzatai (HÖK) lettek megbízva. Ennek köszönhetően a kérdőív több fórumon keresztül jutott el a hallgatókhoz: levelezőlistákon, Facebookon, a karok illetve HÖK-ök honlapjain keresztül. A külföldi hallgatókhoz már kevésbé strukturált

módon, informális kapcsolatok segítségével jutott el a kérdőív. A platformok változatosságának eredményeképp a kitöltések száma viszonylag magasnak mondható, azonban a tényleges mintavétel így kiszámíthatatlanabb lett. A kutatás mintája nem tekinthető reprezentatívának a felsőoktatásban részt vett és részt vevő hallgatókra nézve – ennek megvalósítása, főként a külföldi hallgatók bevonása révén eleve nehézséggé ütközött volna.

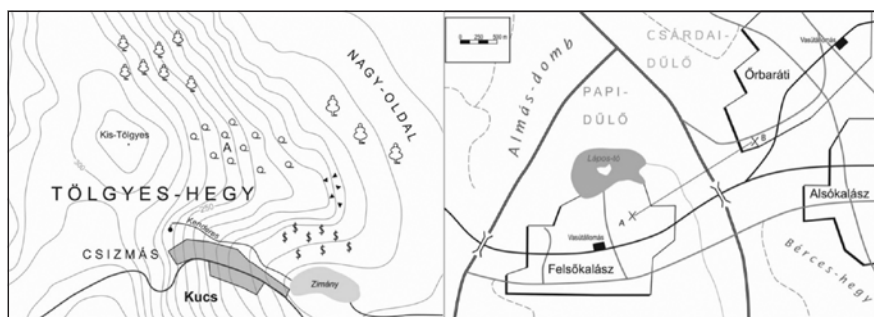
Az adatfelvétel idején összesen 611 kitöltés érkezett, ám az elemzés során csupán 488 kitöltő válasza került kiértékelésre. Kiszűrésre kerültek a be nem fejezett kérdőívek, továbbá azok, melyek esetében a kérdőív tesztrészének kitöltési ideje nem érte el a 2 percet. Utóbbira az adatminőség javítása, a komolytalan kitöltések kiszűrése miatt volt szükség.

A minta összetétele

A minta nagy részét magyar kitöltők alkotják (45%, 220 fő), ezen kívül román (23%, 110 fő), spanyol (17%, 83 fő), bolgár (10%, 50 fő), német (3%, 15 fő) és angol kitöltők (2%, 10 fő) adtak értékelhető eredményt. A nemek szerinti bontást tekintve a 488 fős minta 56%-át nők, míg 44%-át férfiak alkotják. A tesztet kitöltő hallgatók legnagyobb része reálképzésben vesz részt, ám a mintában – ha valamelyest kisebb számban is – a humán területen tanulók is képviseltetik magukat. A minta főként a felsőoktatásban részt vevő és részt vett hallgatókra fókuszál, de nem kizárólagosan; azt közép és alapfokú végzettségű kitöltők is gazdagítják. Utóbbi esetek kiszűrhetőek lettek volna, ám a kutatás szempontjából ezek a válaszok is hasznos információkkal szolgáltak.

Helyes válaszok kiértékelése

A domborzatrajz értelmezésére vonatkozó kérdést (Q1) a válaszadók 74,3%-a válaszolta meg helyesen. A tájékozódási képességet és mentális forgatást vizsgáló kérdés (Q2) esetében a válaszadók 66,6%-a jelölte meg a helyes választ, a távolság- és menetidőbecslést vizsgáló kérdésnél (Q3) 71,3%-uk.



4. ábra. a) – bal oldal: a teszt során használt egyszerűsített topográfiai térkép; b) – jobb oldal: A teszt során használt síkrajzi térkép (magyar változat).

Utóbbi kérdés esetében a leggyakrabban jelölt hibás válaszopciót a válaszadók 19%-a jelölte meg, a menetidőt és a térbeli távolság nagyságát is jóval felülbecsülve. A domborzat értelmezését és a mentális forgatást együttesen vizsgáló kérdés (Q4) esetében a résztvevők 61%-a sikerrel teljesítette a feladatot. A térképi jelek ismeretét vizsgáló kérdésnél (Q5) a helyes választ a résztvevők 75,4%-a jelölte meg, a névrajz megfelelő értelmezését vizsgáló tesztfeladat (Q6) esetében a helyes választ a kitöltők 55,1%-a adta meg. A síkrajzi elemek értelmezését vizsgáló kérdés (Q7) esetében a válaszokból egyértelműen kiderült, hogy a kitöltők számára nehézséget jelentett az útkategóriák meghatározása, és emiatt a kitöltők csupán 32,3%-a válaszolt helyesen a kérdésre. Gyakori problémaként jelent meg, hogy a térképen jelölt egyetlen felüljárót a kitöltők vasúti kereszteződésként értelmezték annak ellenére, hogy a kérdés szövegében a kettő közti különbségre külön felhívtuk a válaszadók figyelmét. Az

aránymérték használatát és a távolságbecslést vizsgáló kérdés (Q8) esetében helyes választ 75,9% adott.

A kutatás szempontjából nem csupán a helyes válaszok aránya szolgál információértékkel, hanem a helyes válaszok megoszlásai is a *magyarázó változók* – azaz a kitöltők tulajdonságai – szerinti bontásban (1. táblázat). A továbbiakban a helyes válaszok megoszlásaiban fellelhető különbségek vizsgálata következik *iskolai végzettség, korcsoport, nem, kérdőív kitöltésének nyelve és térképolvasási gyakoriság* szerint csoportosítva. Az 1. táblázatban kékekkel színezett mezők a szignifikánsan különböző eredményeket emelik ki.

A Q1-es (domborzati viszonyokat felmérő) kérdés esetében szignifikáns különbség figyelhető meg a korcsoportok esetében, a legfiatalabb 16–20 év közötti csoporthoz képest – mely esetében 58,7% válaszolt helyesen a kérdésre – a 21–25 éves korcsoport tagjai szignifikánsan jobban teljesítettek, 75,9%-uk oldotta meg jól a feladatot.

Nemek tekintetében is különbség figyelhető meg: a férfiak 75,1%-a adott jó választ, mely 8,1 százalékponttal nagyobb, mint a nők esetében tapasztalt átlagos eredmény.

A Q3-as kérdés (távolság- és menetidőbecslés) esetében a térképolvasási gyakoriság mentén figyelhető meg nagyobb különbségek; a heti szintű térképhasználók 71,0%-a válaszolta meg helyesen a kérdést, melyhez viszonyítva a havi szinten és ennél ritkábban térképet használók rosszabbul teljesítettek – előbbi csoport 70%-a, utóbbi 48,7%-a választotta a helyes opciót.

A tájékozódási készségeket és mentális forgatást komplex módon mérő Q4-es kérdés esetében szignifikáns eltérés figyelhető meg végzettség tekintetében: a felsőfokú tanulmányokat folytató kitöltőkhöz képest a középfokú végzettségűek átlagos eredménye kisebb (rendre: 62,1% és 32,3%). További különbség figyelhető meg a legfiatalabb és a legidősebb korcsoportok átlagos eredménye között. Ez utóbbi csoport tagjai szignifikánsan

1. táblázat. Helyes válaszok megoszlása kérdésenként és magyarázó változók szerint csoportosítva.

Magyarázó változók		Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	Q6	Q7	Q8	Pont
		Domborzat t-rajz	Tájékozódás és mentális forgatás	Távolság, menetidő-becslés	Domborzat és mentális forgatás	Térképi jelek	Névrajz	Síkrajz	Aránymérték, távolság-becslés	
Végzettség	Felsőfokú	72.7% _a	65.9% _a	66.4% _a	62.1% _a	65.7% _a	55.5% _a	30.2% _a	72.2% _a	4.352 _a
	Középfokú	64.5% _a	54.8% _a	71.0% _a	32.3% _b	58.1% _a	45.2% _a	25.8% _a	71.0% _a	3.774 _a
	Alapfokú	57.1% _a	71.4% _a	71.4% _a	42.9% _{a,b}	71.4% _a	28.6% _a	71.4% _a	42.9% _a	4.286 _a
Korcsoport	16–20 éves	58.7% _a	66.7% _a	54.7% _a	45.3% _a	66.7% _a	48.0% _a	29.3% _a	54.7% _a	3.760 _a
	21–25 éves	75.9% _b	65.4% _a	67.1% _a	58.2% _{a,b}	65.8% _a	46.4% _a	29.1% _a	74.3% _b	4.359 _b
	26–30 éves	76.3% _{a,b}	68.8% _a	73.8% _a	67.5% _b	66.3% _a	60.0% _{a,b}	32.5% _a	82.5% _b	4.675 _b
	31 év feletti	66.7% _{a,b}	61.5% _a	69.8% _a	67.7% _b	61.5% _a	78.1% _b	32.3% _a	71.9% _{a,b}	4.313 _{a,b}
Nem	Férfi	75.1% _a	67.0% _a	70.3% _a	71.1% _a	66.7% _a	63.0% _a	31.1% _a	74.4% _a	4.557 _a
	Nő	67.0% _b	63.3% _a	62.3% _a	45.1% _b	63.3% _a	45.1% _b	29.3% _a	69.3% _a	3.995 _b
Nyelv	magyar	70.0% _a	68.2% _a	66.4% _a	57.7% _a	76.8% _a	34.1% _a	39.5% _a	76.8% _a	4.555 _a
	román	70.0% _a	56.4% _a	68.2% _a	68.2% _a	62.7% _a	76.4% _b	20.0% _{b,c,d}	64.5% _a	4.100 _a
	bolgár	76.0% _a	64.0% _a	58.0% _a	54.0% _a	62.0% _{a,b}	44.0% _{a,c}	6.0% _b	70.0% _a	3.900 _a
	spanyol	72.3% _a	63.9% _a	69.9% _a	54.2% _a	41.0% _b	80.7% _b	27.7% _{a,b}	69.9% _a	3.988 _a
	angol	90.0% _a	90.0% _a	80.0% _a	60.0% _a	70.0% _{a,b}	100.0% _b	60.0% _{a,c}	90.0% _a	5.400 _a
német	73.3% _a	86.7% _a	66.7% _a	73.3% _a	53.3% _{a,b}	73.3% _{b,c}	46.7% _{a,d}	66.7% _a	4.667 _a	
Térképolvasási gyakoriság	Heti szinten	75.0% _a	67.3% _a	71.0% _a	66.9% _a	66.9% _a	61.7% _a	36.3% _a	76.2% _a	4.597 _a
	Havi szinten	70.6% _a	66.9% _a	70.0% _a	55.6% _{a,b}	68.8% _a	53.1% _{a,b}	25.0% _b	71.2% _a	4.281 _a
	Ritkábban	61.8% _a	57.9% _a	48.7% _b	43.4% _b	51.3% _b	38.2% _b	21.1% _b	63.2% _a	3.474 _b

* Megjegyzés: A százaléktételek mellett alsó indexek az összefüggéseket jelölik a magyarázó változók között az adott kérdésre vonatkozóan. Az azonos sorokban lévő értékek, melyek nem azonos betűjelzéssel szerepelnek, szignifikánsan különböznek kétoldali t-teszt alapján (0,05). A teszt egyenlő varianciákat tételez fel. Az eljárás minden párosításra alkalmazza a Bonferroni-korrektciót.

jobb átlagos eredménnyel rendelkeznek. A nemek között érdekes eltérés figyelhető meg: a férfiak jobban teljesítettek e kérdés esetében, 71,1%-uk válaszolt helyesen, míg a nőknek csupán 54,1%-a. Térképolvasási gyakoriság szempontjából a heti szinten térképet használók itt is jelentősen jobban teljesítettek a havi rendszerességnél ritkábban térképet használó csoportnál (rendre: 66,9% és 43,7%).

A térképi jelek felismerését és használatát vizsgáló Q5-ös kérdés esetében, a korábbi kérdésektől eltérően már szignifikáns különbségek figyelhetők meg a nyelvek szerinti bontásban. A legjobban a magyar és a bolgár kitöltők teljesítettek, az előbbi csoport 76,8%-a válaszolt helyesen, az utóbbiak 62,7%-a. E két csoporthoz viszonyítva szignifikánsan rosszabb átlagos eredményt értek el a spanyol kitöltők – esetükben ugyanezen arány csupán 41,0%. A kérdés esetében a térképolvasási gyakoriság szempontjából szintén eltérések figyelhetők meg: azok, akik gyakrabban – tehát heti és havi rendszerességgel – használnak térképeket, jobb átlagos eredményeket értek el a ritkább térképhasználókhoz viszonyítva.

A névráji elemek felismerését vizsgáló Q6-os feladat esetében az életkor növekedésével jobb átlagos eredmények tapasztalhatóak, illetőleg nemek tekintetében ismét szignifikáns eltérés mutatkozik: a férfiak mintegy 17,9 százalékponttal jobb átlagos teljesítményt értek el a nőkhöz viszonyítva. Nyelvek szerinti csoportosítás mentén haladva: a magyarok 34,1%-a válaszolta meg helyesen a kérdést, mely a többi nyelvhez viszonyítva a legrosszabb átlagos eredmény. Utóbbihoz viszonyítva szignifikánsan jobban teljesített a román (76,4%), a spanyol (80,7%), az angol (100%) és a német csoport (73,3%). Utóbbi két nyelv esetében a kitöltők száma rendkívül alacsony volt, így a kapott eredményeket érdemes elővigyázattal kezelni. A bolgár nyelvű kitöltők átlagos eredménye – a magyarokéhoz hasonlóan – szintén egy kicsit rosszabb, a helyes választ 44%-uk jelölte meg. Térképolvasási gyakoriság esetében a korábbiakban látott tendencia figyelhető meg, minél frekvenciátalibb a térképhasználat, annál jobb átlagos

eredmény figyelhető meg az egyes csoportokban.

A Q7-es (síkraízi elemek használata) kérdés esetében szintén a nyelvek közti különbségek szolgálnak érdekes tanulságokkal. A legrosszabbul a bolgár kitöltők teljesítettek, mindössze 6%-uk válaszolt helyesen a kérdésre. Utóbbi eredménytől szignifikánsan eltér a magyar kitöltők eredménye (39,5%), továbbá az angol (60%) és német (46,7%) eredmények is – utóbbi kettőt szintén fenntartásokkal érdemes kezelni. A térképolvasási gyakoriság bontásában, e kérdés esetében is a korábbi tendencia látható. A Q8-as – a távolság meghatározását és az arány-mérték használatát vizsgáló – feladat esetében korcsoportok szerint figyelhető meg szignifikáns eltérés: a legfiatalabb 16–20 évesek 65,7%-a válaszolt jól a kérdésre, melyhez viszonyítva a 21–25, illetőleg 26–30 évesek sokkalta jobb átlagos eredményt értek el (rendre: 74,3% és 82,5%).

Az összesített pontszámok tekintetében a korcsoport, a nem és a térképolvasási gyakoriság tekintetében szignifikáns eltérés figyelhető meg: a 16–20 éves korcsoporthoz viszonyítva átlagosan magasabb összesített pontszámot ért el a 21–25 és 26–30 éves korcsoport, a férfiak összesített pontszáma közel 0,6-del lett magasabb, mint a nőké. A térképolvasási gyakoriság esetében szintén jól látható tendencia figyelhető meg: a gyakoriság csökkenésével az átlagos pontszám is csökken.

A fentebb ismertetett összefüggések tesztelésére, az elemzésbe bevont változók magyarázó erejét logisztikus regressziós modellek segítségével vizsgáltuk. E statisztikai vizsgálat során két lehetséges kimenetelű esemény (jól válaszol, vagy sem) bekövetkezésének valószínűségét próbáljuk előre jelezni, illetve az azt befolyásoló hatásokat szétválasztani és mérni. A logisztikus regressziós modell oly módon vizsgálja az elemzésbe bevont magyarázó változók (például iskolai végzettség, nem stb.) hatását, hogy közben az összes többi elemzésbe bevont magyarázó változót fixen tartja. Ily módon szétválasztja a kimenetet befolyásoló tényezők hatásait (pl. Wooldridge 2009). A vizsgálat keretében a magyarázó változók kimeneti változóra – helyes válaszok aránya

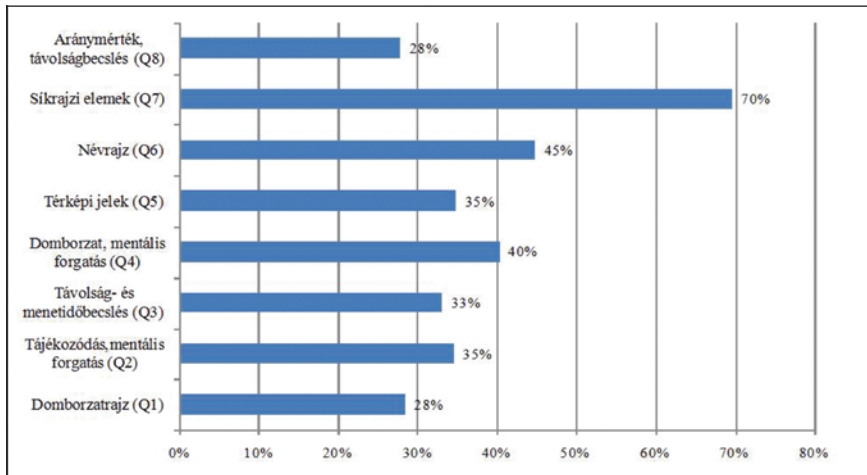
– gyakorolt hatását mértük. A nyolc tesztkérdésre lefuttatott regressziós modellek a legtöbb esetben megerősítették a korábban kifejtett összefüggéseket, ám némely modellbe bevont magyarázó változó esetében az összefüggések „eltűntek”, illetve más esetekben – a többi változóra való kontrollálás eredményeképp – felszínre kerültek új összefüggések.

A Q1-es kérdés esetében tapasztalt nemek szerinti összefüggés – miszerint a férfiak nagyobb arányban válaszoltak helyesen a kérdésre – eltűnt, úgy fest a tapasztalt különbség nem feltétlenül a nemek közti különbségből adódik, hanem más elemzésbe bevont magyarázó változók együttes hatásából. A Q2-es kérdés esetében, míg korábban nyelvek szerinti szignifikáns különbség nem volt megfigyelhető – más magyarázó változók elfedték azt –, a regressziós modell esetében jól láthatóvá vált a magyar és román kitöltők közti eltérés, utóbbi csoport esetében a jó válaszok esélye szignifikánsan kisebb. Hasonlóképp, a Q3-as kérdést illetően szignifikánsan nagyobb a jól válaszolás esélye a 21–25 éves korcsoport körében, a 16–20 évesekhez viszonyítva. A Q6-os kérdés esetében a korcsoportoknál korábban tapasztalt összefüggések eltűntek, a Q8-as kérdésnél pedig korábban elfedett összefüggés jelent meg: a magyar kitöltők körében a jól válaszolás esélye szignifikánsan magasabb, mint a román kitöltőké.

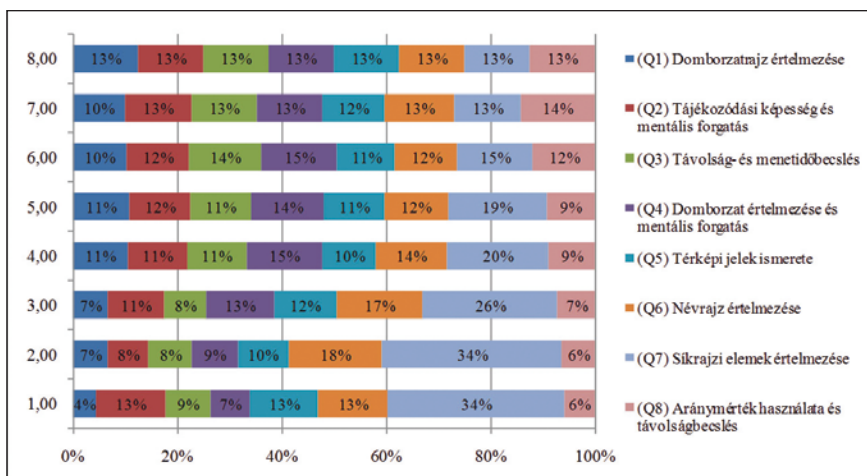
A hibákra fókuszálva

Szintén hasznos információval szolgál annak vizsgálata, hogy az egyes hibatípusok milyen gyakorisággal fordulnak elő. A hibázások aránya a Q7-es kérdés esetében volt a legmagasabb (70%), melyet rendre a Q6-os és Q4-es kérdés követ (45% és 40%). A legkönnyebben megválaszolható kérdések közé az Q1-es és Q8-as tesztfeladat tartozott, melyek esetében a résztvevők 28%-a vétett hibát. A maradék három kérdés körében az átlagos hibázás 33-35% körül alakult (5. ábra).

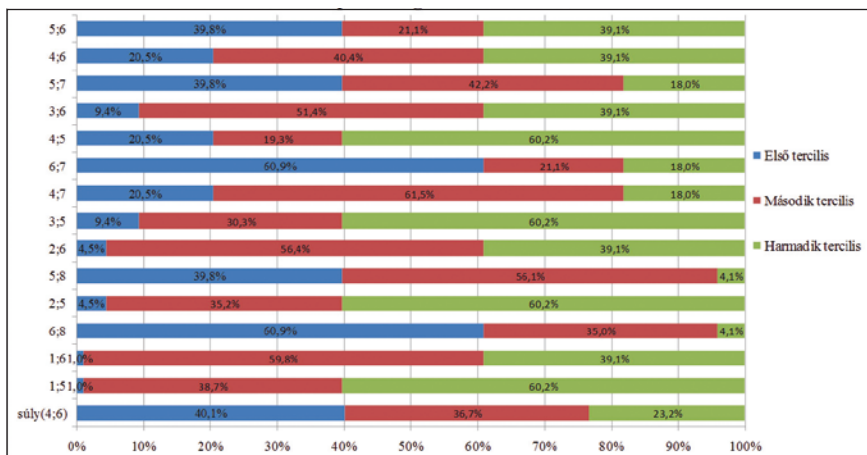
A téma további vizsgálatához az adatbázist hibaszámra aggregálva, kérdések szerinti bontásban néztük. A 6. ábra esetén a viszonyítási alapot a 8



5. ábra. Hibázások aránya kérdésenként



6. ábra. Kérdésenkénti hibatispusok megoszlása összesített hibaszám esetében



7. ábra. Kérdésenkénti hibatispusok megoszlása összesített hibaszám esetében

hibát vétők csoportja képezi, mely esetben mindegyik tesztkérdés, egyben hibatispus elkövetésének valószínűsége ugyanakkora, mindegyik hibatispust a csoportba tartozók 13% követette el. A hibák csökkenésével, az utóbbi aránytól való eltérés válik érdekessé: a 7 hibát elkövetők körében

már csökken a Q1-es és Q5-ös kérdést elvétők aránya, azonban növekszik a Q8-as kérdést elhibázók százalékos aránya. Tehát az egy jó választ adók körében a domborzattal kapcsolatos kérdések, továbbá a felületi jelekkel ábrázolt fedettség felismerése könnyebben megválaszolható kérdésnek

bizonyult, míg a síkrajzi térképen történő távolságbecslés nehezebbnek. A 6 hibát vétők körében szintén az Q1-es és az Q5-ös kérdés helyes megválaszolása a jellemzőbb, hibázások szempontjából a Q7-es, Q4-es és Q3-as kérdés jelent nehézséget (síkrájzi elemek felismerése, tájolás és tájékozódás, illetve távolság- és menetidőbecslés). A négyöt hibát vétők körében hasonló tendenciák látszódnak: a hibaszám csökkenésével nő a Q4-es, Q6-os és Q7-es kérdést elhibázók aránya (mentális forgatás és tájékozódás, térképi jelek meghatározása és síkrájzi elemek felismerése), könnyebben megválaszolható kérdésnek az Q1-es, Q2-es, Q3-as és Q5-ös kérdés bizonyult. A három hibát vétők számára a Q4-es, Q6-os és Q7-es kérdés okozott nagyobb nehézséget, a két hibát vétők esetén szintén ez az utóbbi említett két kérdés. Az egy hibát vétők csoportja esetében a Q7-es kérdés okozta a gondot.

Térképolvasási csoportok kialakítása

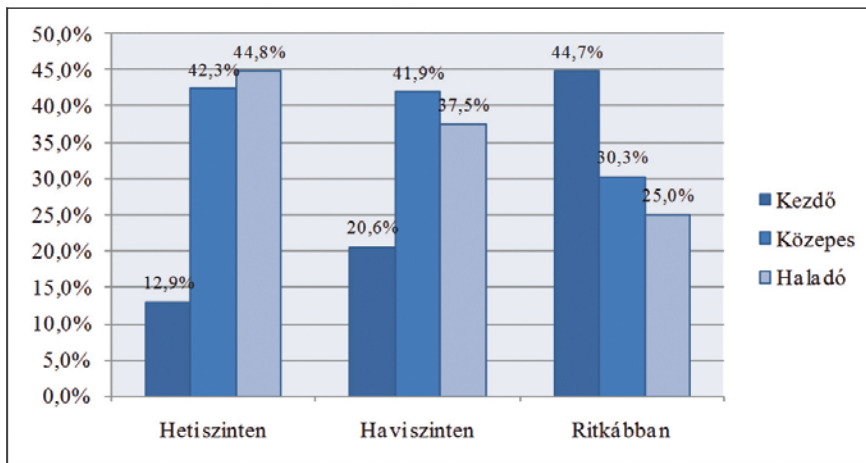
A kutatás esetében céljaink közé nem csupán a térképolvasási készségek mérésére kidolgozott kérdőív tesztelése tartozott, hanem – a kérdőívre adott helyes és helytelen válaszok függvényében – különböző térképolvasási csoportok elkülönítése is. Előzetes megfontolások és korábbi kutatások (Clarke 2003, Gerber 1981) alapján a hármas felosztás tűnt a legmegfelelőbbnek, ugyanis két csoport triviálisan kevés lenne a tervezett további vizsgálatok elvégzéséhez, míg több csoport megalkotása esetén túl nagy lenne a vizsgálandó kísérleti elrendezések száma.

A hármas felosztás megvalósításához az összesített pontszámok optimális vágáspontjait igyekeztünk megtalálni. A kutatás mintája alapján, az összesített pontszámok eloszlását alapul véve vizsgáltuk, hogy mely vágáspontok mentén érhető el olyan arány, mely legközelebb áll a tökéletes hármas felosztáshoz – mikor is minden térképolvasási csoportba a megkérdezettek egyharmada esik. Az egyes vágópontok mentén kapott megoszlások a 7. ábrán láthatók, fentről lefelé haladva a létrejövő csoportokhoz kiszámolt négyzetes eltérések függvényében.

A vágópontok meghatározásához azonban elengedhetetlen figyelembe venni a tény, hogy kutatásunk mintája döntően felsőfokú végzettségű válaszadókból állt, akik – ahogy az eredmények összefüggései mutatják – átlagosan jobban teljesítenek az alacsonyabb végzettségű kitöltőknél. Utóbbi megfontolásból adódóan, az a legkisebb négyzetes eltéréssel rendelkező ponthatár került megválasztásra, melynél az alap- és középfokú kitöltőkkel számolva a ponthatár a legközelebb állhat az optimális hármás felosztáshoz; ez a 4 és 6 vágáspont volt. Tehát a kezdő térképolvasók a 0-3 közti összesített pontszámmal rendelkező kitöltők, a közepes térképolvasók a 4-5 pontszámot elérők, míg a haladó térképolvasók a 6 pontos és a felettié voltak.

Utóbbi vágópontok tesztelésére a magyar nyelvű almlinta súlyozásra került a relevánsnak tűnő demográfiai változók – nem és iskolai végzettség – szerint, melynek eredményeképp várokozásainknak megfelelő csoportarányok alakultak ki. A súlyozás során az egyes demográfiai kategóriák mintán belül megjelenő arányát vetettük össze a teljes magyar népességben megfigyelhető ugyanezen aránnyal (KSH 2011-es népszámlálási adatok alapján). Ahol az utóbbihoz képest kisebb részvételt tapasztaltunk – például alacsony iskolai végzettségűek esetén – ott az adott csoport személyeit nagyobb súllyal vetjük számításba.

Az osztályozás relevanciáját megerősíti, hogyha azt a pontszámok alakulásától független térképolvasási gyakoriság szerinti bontásban vizsgáljuk. Határozott tendencia látszik, miszerint a gyakoribb térképhasználat párhuzamba állítható a jobb térképolvasási szinttel. A heti rendszerességgel térképet használók mindössze 12,9%-a kezdő térképolvasó, 42,3%-a közepes, míg 44,8%-a haladó térképolvasó (8. ábra). A havi rendszerességgel térképet használók esetében a kezdő csoport százalékos megoszlása már valamelyest nagyobb, míg a másik két csoporté kisebb. A havinál ritkább gyakorisággal térképet használók esetében a kezdők túlsúlya látható, s a térképolvasási szint növekedésével a közepes és haladó csoportba tartozók százalékos aránya csökken.



8. ábra. Térképolvasási gyakoriság térképolvasási csoportok szerint

A létrehozott térképolvasási csoportok összetételét vizsgálva megállapítható, hogy a kezdő csoportban a női kitöltők túlsúlya jellemző, életkor szempontjából a fiatalabb korcsoportok, térképolvasás szempontjából a ritkábban térképet használók alkotják nagyobb arányban. Iskolai végzettség szerinti bontásban a közép- és alacsony végzettségűek vannak többségben, nyelvek szerinti bontásban az egyes nemzetiségűek közel hasonló arányban képviseltetik magukat. A közepes térképolvasók csoportjában a nemi összetétel és életkor tekintetében közel egyenlő megoszlás figyelhető meg; térképolvasás szempontjából nagyobb a havi és heti szinten térképet használók aránya. A kitöltés nyelve szerinti bontásban a román és magyar kitöltők túlsúlya jellemző. A haladó térképolvasók csoportjában a férfiak, az idősebb életkori csoportok, a magasabb iskolai végzettségűek és a rendszeres térképhasználók túlsúlya jellemző. Nyelvek szempontjából a spanyol, román és magyar kitöltők nagyobb arányban figyelhetők meg. Az egyes csoportokhoz tartozó

kitöltési idők nem különböznek egymástól szignifikánsan, a kezdő csoport esetében az átlagos kitöltési idő 13 perc, a közepes csoport esetében 8 perc körüli, míg a haladó térképolvasóknál átlagosan 9 perc környékén alakul.

Csoportok szerinti összefüggések

A csoportokon belül előforduló hibák vizsgálatakor érdemes „fordított” logikát alapul venni, s a kezdő csoport helyett a haladók csoportját használni kiindulópontnak. Esetükben, a legjobb átlagos eredmény a Q1-es, illetőleg a Q8-as kérdés esetében volt tapasztalható, a megkérdezettek közel 91%-a helyesen válaszolt az utóbbi két kérdésre. A legtöbb hibázás a Q7-es kérdés esetében volt jellemző – a haladó csoport mindössze 50,8%-a jelölte be a helyes választ –, melyet sorban a Q6-os tesztfeladat követ (75,9%). Összességében tehát a haladó csoport számára a legtöbb problémát a síkrajzi elemek, továbbá a térképi jelek meghatározása jelentette.

2. táblázat. Helyes válaszok aránya térképolvasási csoportok szerint.

A kék cellaszín az adott csoport számára a többi kérdéshez képest nehezebb kérdéseket jelöli.

	Kezdő	Közepes	Haladó
(Q1) Domborzatrajz értelmezése	39,0% _a	69,0% _b	91,1% _c
(Q2) Tájékozódási képesség és mentális forgatás	31,0% _a	61,9% _b	86,9% _c
(Q3) Távolság- és menetidőbecslés	29,0% _a	65,5% _b	88,0% _c
(Q4) Domborzat értelmezése és mentális forgatás	21,0% _a	51,8% _b	88,0% _c
(Q5) Térképi jelek ismerete	34,0% _a	61,9% _b	84,8% _c
(Q6) Névjegy értelmezése	29,0% _a	48,2% _b	75,9% _c
(Q7) Síkrajzi elemek értelmezése	8,0% _a	21,8% _b	50,8% _c
(Q8) Aránymérték használata és távolságbecslés	36,0% _a	72,1% _b	91,1% _c

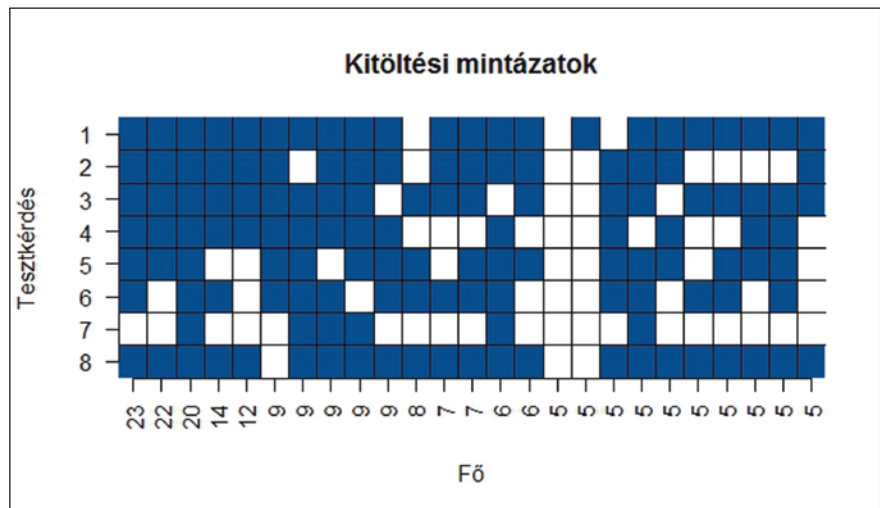
Amennyiben a közepes csoportot vesszük alapul – tehát több hibázást engedünk meg a résztvevőknek –, az eddigi két kérdés mellett problémaforrásként jelenik meg a Q4-es – mentális forgatást és tájékozódást mérő – kérdés is. Természetesen a helyesen válaszolók százalékos megoszlása a haladó csoportnál tapasztaltakhoz képest jelentősen csökkent, a Q7-es kérdés esetében a közepes térképolvasók csupán 21,8%-a, a hatodik kérdés esetében 48,2%-a, végezetül a Q4-es kérdés esetében 51,8%-a válaszolt helyesen.

A kezdő csoportnál a problémás kérdések eddigi listájának további bővülése tapasztalható. A csoport számára többek között nehézséget okozott a Q3-as tesztfeladat megválaszolása is, azaz a távolság- és menetidőbecslés. Természetesen ebben a csoportban az említett feladatokon kívül szinte az összes kérdés komolyabb erőfeszítést igényelt a válaszadók részéről; a helyes válaszok aránya radikálisan kisebb az előző két csoport eredményéhez képest, ami tulajdonképp a jelenlegi csoportosítás jellegzetességeiből is adódik.

Kitöltési mintázatok

A kutatás esetében további célunk, olyan csoportokra jellemző kitöltési mintázatok felfedezése is, melyek információval szolgálhatnak a személyre szabott térképek szerkesztéséhez. Ennek megvalósítása adatbányászati módszerek révén történt; mintakeresési algoritmusok segítségével határoztuk meg azon mintázatokat, melyek a leggyakrabban ismétlődnek az egyes térképolvasási csoportokban, s egészében a teljes mintában is. A mellékelt 9–12. ábrákon a leggyakrabban előforduló mintázatokat kereső algoritmus eredményeként kapott 25 leggyakoribb kitöltési mintázat vizualizációja látható, minden esetben egy-egy oszlop egy-egy mintázat reprezentációja.

A teljes, 488 fős mintát alapul véve, 23 fő esetében tapasztalható ugyanaz a mintázat, mely egyben a leggyakoribb is, esetében a Q7-es kérdés – síkrajzi elemek használata – jelentett gondot a résztvevőknek. A második leggyakoribb mintázatnál két tesztfeladat



9. ábra. Leggyakoribb 25 kitöltési mintázat a teljes minta esetében
A helyes válaszok kék színnel, a hibásak fehérrel jelöltek,
az oszlopok alatt az adott mintázathoz tartozó elemszám olvasható



10. ábra. Leggyakoribb 25 kitöltési mintázat kezdő térképolvasók esetében
A helyes válaszok kék színnel, a hibásak fehérrel jelöltek, az oszlopok alatt az adott mintázathoz tartozó elemszám olvasható

jelentett problémát, a Q7-es feladat mellett a Q6-os kérdés elhibázása jellemző – a felületi jelekkel ábrázolt fedettség meghatározása. Szintén gyakori a hibátlan feladatsorok esete (20 fő), a Q5-ös és Q7-es kérdés együttes elhibázása – a felületi jelek meg a síkrajzi elemek felismerése és használata (14 fő), illetve gyakran előforduló mintázat, mikor az előbbi két kérdés elhibázása a Q6-os tesztfeladat elrontásával egészül ki (12 fő).

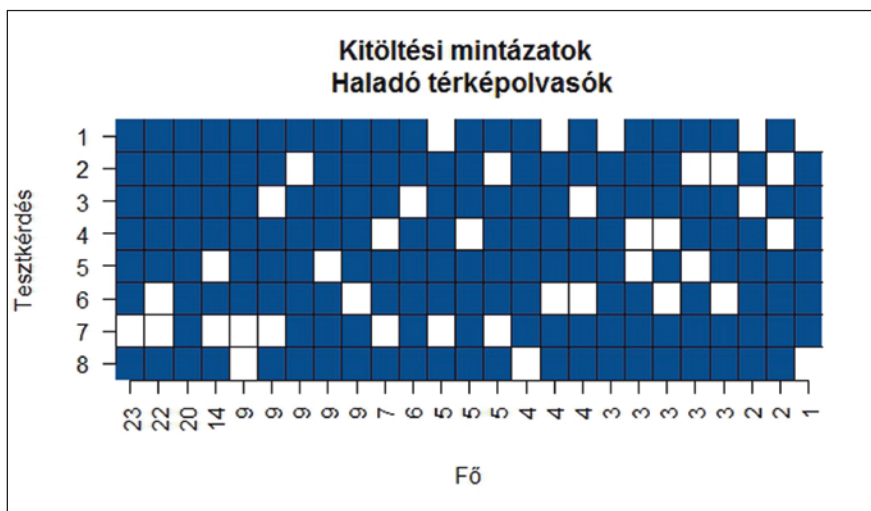
A kezdők csoportjában (100 fő) kevés egységes mintázat látszik, mely a csoport jellegzetességeiből is következik, nincs egységes térképolvasási hibaterület, a rossz válaszok ad hoc jellegűek. A hibák helyett érdemes a helyes válaszokra koncentrálni: a

tapasztalt mintázatok (10. ábra) központi elemeinek leginkább a Q1-es, Q5-ös és Q8-as kérdés tekinthető – domborzati viszonyok felismerése, felületi jelek használata, távolságbecslés. A leggyakoribb mintázat (5 fő) esetében csupán egy, a Q1-es kérdésre adott helyes válasz jellemző, avagy a teljes kérdéssor elhibázása. A mintázatokból jól látszik, hogy a Q3-as és Q8-as kérdés – annak ellenére, hogy hasonló készségeket kívánnak mérni – nem feltétlenül halad együtt, a Q3-as kérdésre gyakrabban érkezik helytelen válasz.

A közepes térképolvasók esetében (197 fő) a leggyakoribb mintázat három hiba együttes elkövetését feltételezi (11. ábra): a Q5-ös, a Q6-os



11. ábra. Leggyakoribb 25 kitöltési mintázat közepes térképolvasók esetében
A helyes válaszok kék színnel, a hibásak fehérrel jelöltek,
az oszlopok alatt az adott mintázathoz tartozó elemszám olvasható



12. ábra. Leggyakoribb 25 kitöltési mintázat haladó térképolvasók esetében
A helyes válaszok kék színnel, a hibásak fehérrel jelöltek,
az oszlopok alatt az adott mintázathoz tartozó elemszám olvasható

és a Q7-es kérdés elrontását (12 fő) – felületi jelek és síkrajzi elemek használata, névrajz értelmezése. A második leggyakoribb mintázat esetében (8 fő) négy hiba kombinációja jelenik meg: domborzat, tájolás, e kettő együttese, továbbá felületi jelek és síkrajzi elemek használata. A harmadik gyakori mintázat esetében a tájolás és síkrajzi elemek használata mellett, a felületi jelek felismerése is gondot okozott (7 fő). A további mintázatok során leggyakrabban a már említett kérdések kombinációja, egy-egy eltérő kérdéssel történő kiegészítése jellemző.

A haladó térképolvasók körében (191 fő) a leggyakoribb mintázat 23 fő esetében jelent meg, a nyolc tesztkérdésből mindössze egy elkövetett hiba

fordul elő – a síkrajzi elemek felismerése okoz problémát. Gyakori mintázatként jelenik meg minden más kérdés helyes megválaszolása mellett a Q6-Q7-es (22 fő), Q5-Q7-es (14 fő) és Q7-Q8-as (9 fő) kérdések együttes elrontása is, de gyakorinak számítanak a hibátlan megoldások is (20 fő). Ritkábban fordulnak elő azok a kombinációk, mikor a Q1-es és Q3-as kérdésre adott válasznál tapasztalható hiba.

Eredmények

A tesztfeladatok esetében a helyes válaszok aránya sokszínűen alakult, négy kérdés esetében a jó válaszok százalékos megoszlása 70% feletti

értéket mutat (Q1 = 74,3%; Q3 = 71,3%; Q5 = 75,4%; Q8 = 74,9%). Két kérdés esetében beszélhetünk 60-70% közötti arányról (Q2 = 66,6%; Q4 = 61%) – mindkét feladat a tájékozódási készségeket kívánta mérni. A legrosszabb arányban helyesen teljesített kérdések körébe a Q6-os (55,1%) és Q7-es kérdés (32,3%) tartozik – itt a felületi jelekkel ábrázolt fedettség meghatározása és a síkrajzi elemek felismerése volt a cél. A helyes válaszok vizsgálata során eltérések figyelhetők meg nemek, korcsoportok, iskolai végzettség, térképolvasási gyakoriság és a kérdőív kitöltésének nyelve szerinti bontásban:

1. A férfi kitöltők átlagos eredményei szignifikánsan magasabbak a női kitöltőkénel a domborzat-rajz-olvasási képességet felmérő, mentális forgatást és tájékozódási készségeket mérő, térképi jelek felismerését vizsgáló tesztkérdések esetében, továbbá a válaszadók összesített pontszámának esetében is.
2. A domborzat-rajz olvasásának képességét mérő és a távolság-meghatározáson alapuló kérdések, továbbá az összesített pontszám esetében összefüggések figyelhetők meg életkor szerinti bontásban: a fiatalabb (16–20 éves) kitöltők eredményei rosszabbak a magasabb életkorú csoportokhoz képest.
3. Szintén összefüggésként figyelhető meg, hogy az iskolai végzettség növekedésével a helyes válaszok aránya is növekszik a domborzat-rajz értelmezését és a tájékozódást komplexen mérő feladat esetében.
4. Alapvető tendenciaként jelenik meg, hogy a gyakoribb térképhasználat a helyes válaszok nagyobb arányával párosult az összesített pontszám, illetve egyes kérdések – távolság- és menetidőbecslés, mentális forgatás és tájékozódás, térképi jelek felismerése és használata, névrajzi elemek meghatározása – esetében.
5. A nyelvi bontások tanulságai már kevésbé általánosíthatók, inkább kérdésspecifikusnak tekinthetők, és feltehetően a mintatérképek jelkulcsi elemeinek jellegzetességei

(pl.: formakincs, tartalmi arány megoszlása) és az elnevezések szerepet játszottak az eredményben. A mentális forgatást és tájékozódási készségeket mérő teszt-feladat esetében a román kitöltők jobban teljesítettek a magyarokhoz képest. A térképi jelek felismerését és használatát mérő kérdés esetében a helyes válaszok aránya a magyar és bolgár kitöltők körében volt a legmagasabb, a spanyol kitöltőknél pedig a legalacsonyabb. A névrajzi elemek meghatározásánál a legrosszabb átlagos eredményt a magyar és bolgár kitöltők érték el, legjobbat a román és spanyol kitöltők, a síkrajzi elemek értelmezését vizsgáló kérdés esetében a legrosszabb eredménnyel ismételt a bolgár kitöltők zártak. A távolságmeghatározás és az arányérték-használatra vonatkozó kérdés esetében a magyar kitöltők körében a jól válaszolás esélye szignifikánsan magasabb mint a román kitöltők között.

Összegzés és következtetés

A kutatás során gyűjtött adatok (a nyolc kérdés alapján) elegendőnek bizonyultak ahhoz, hogy a kitöltők térképolvasási képességeit megbecsüljük, és képességekhez köthető mintázatokat mutassunk ki a különböző térképi adattípusok értelmezésében. A háromsztatú csoportosítást a tesztkérdéseken elért összesített pontszámok alapján állapítottunk meg olyan ponthatárokkal, melyek leginkább elősegítik három, közel egyenlő méretű csoport elkülönítését. A csoportok teljesítményét az egyes feladatokra adott válaszaik helyes/helytelen mintázata alapján térképi adattípusokra is általánosíthatjuk.

A kezdők csoportjában kevés egységes mintázat fedezhető fel, a kérdések elhibázása nem követ szabályszerűséget, szinte bármely feladat esetében tapasztalható hiba. E tulajdonság a csoport jellegzetességeiből fakad. A leggyakoribb mintázatok alapját a domborzatábrázolás értelmezését, a térképi jelek használatát és a távolságbecslést mérő kérdések helyes megválaszolása alkotja. Úgy

fest, hogy a többi kérdéshez viszonyítva, ezek könnyebben teljesíthetők voltak a csoport számára.

- A közepes térképolvasók körében a leggyakrabban megjelenő mintázat esetében három tesztfeladat elhibázása jellemző: 12 kitöltő esetében a térképi jelek és síkrajzi elemek használata, továbbá a névrajz értelmezése okozott gondot. A második leggyakoribb mintázat esetében négy hiba kombinációja jellemző: domborzatábrázolás, mentális forgatás, e kettő együttese, továbbá a térképi jelek és síkrajzi elemek használata. A harmadik kiugró mintázat esetében a mentális forgatás, a síkrajzi elemek értelmezése és a térképi jelek felismerése okozott gondot.
- A haladó térképolvasók körében a leggyakoribb mintázat 23 kitöltő esetében jelent meg, számukra a fő problémát a síkrajzi elemek felismerése okozta. Gyakori mintázatként jelenik meg az utóbbi hiba kombinációja a felületi jelek nem megfelelő használatával, a hibás távolságbecsléssel és a felületi jelekkel ábrázolt fedettség téves meghatározásával.

Az összes kitöltő esetében a leggyakoribb mintázat az, amikor csupán a síkrajzi elemek használatát mérő kérdés került elhibázásra. Utóbbi hiba viszonylag gyakran kombinálódott a térképi jelek hibás felismerésével és használatával, továbbá a névrajz nem megfelelő értelmezésével.

Nyilvánvaló tehát, hogy a három csoport számára más feladattípusok okoznak nehézséget ugyanazon térkép értelmezésekor, emiatt nem megvalósítható az „egy térkép mindenkinek” elve még a legkörülményesebb jelkulcs szerkesztésével sem. A hibázás aránya a CLT alapján elsősorban a nehézséget okozó térképi adattípusok eltérő szintű generalizálása során csökkenthető, oly módon, hogy a térkép tartalmát az adott tematikára vonatkoztatva csökkentjük. Ennek csoportonkénti megvalósítása csak egy olyan informatikai keretben valósítható meg, amely a térképet a felhasználó térképolvasási képessége (és demográfiai adatai) alapján az adott térképolvasó személyére szabja.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás az ELTE Tehetségkezelési Tanácsa támogatásával valósult meg. A szerzők köszönetet mondanak a többnyelvű teszt elkészítésében és terjesztésében nyújtott segítségükért a következőknek: Menyhárt Krisztina, Kristina Kehayova, Temenouska Bandrova (bolgár), Andron Danut, Gál Eszter, Bartos-Elekes Zsombor (román), Eszényi Krisztián, Georg Gartner (német), Jesus-Reyes Nunez (spanyol).

Irodalomjegyzék

- Allen, G. L.–Cowan, C. R. M.–Power, H. (2006): Acquiring information from simple weather maps: Influences of domain-specific knowledge and general visual-spatial abilities. *Learning and Individual Differences*, 16(4), 337–349.
- Board, C. (1978): Map reading tasks appropriate in experimental studies in cartographic communication. *Cartographica: The International Journal for Geographic Information and Geovisualization*, 15(1), 1–12.
- Clarke, D. (2003): Are you functionally map literate. Paper presented at the Cartographic renaissance. Proceedings 21st International Cartographic Conference (ICC 2003), Durban, South Africa.
- Gerber, R. V. (1981): Competence and Performance in Cartographic Language. *The Cartographic Journal*, 18(2), 104–111.
- Gilhooly, K. J.–Wood, M.–Kinnear, P. R.–Green, C. (1988): Skill in map reading and memory for maps. *The quarterly journal of experimental psychology*, 40(1), 87–107.
- Guzmán, J. F.–Pablos, A. M.–Pablos, C. (2008): Perceptive-cognitive skills and performance in orienteering. *Perceptual and Motor Skills*, 107(1), 159–164.
- Lawton, C. A. (1994): Gender differences in way-finding strategies: Relationship to spatial ability and spatial anxiety. *Sex roles*, 30(11–12), 765–779.
- Montello, D. R. (2002): Cognitive Map-Design Research in the Twentieth Century: Theoretical and Empirical Approaches. *Cartography and Geographic Information Science*, 29(3), 283–304.
- Montello, D. R.–Lovelace, K. L.–Golledge, R. G.–Self, C. M. (1999): Sex-related differences and similarities in geographic and environmental spatial abilities. *Annals of the Association of American Geographers*, 89(3), 515–534.
- Muir, S. P. (1985): Understanding and Improving Students' Map Reading Skills. *The Elementary School Journal*, 86(2), 206–216.
- Ooms, K.–De Maeyer, P.–Fack, V. (2014): Study of the attentive behavior of novice and expert map users using eye tracking. *Cartography and Geographic Information Science*, 41(1), 37–54.
- Ooms, K.–De Maeyer, P.–Fack, V.–Van Assche, E.–Witlox, F. (2012): Interpreting maps through the eyes of expert and novice

- users. *International Journal of Geographical Information Science*, 26(10), 1773–1788.
- Petchenik, B. B. (1975): Cognition in cartography. Paper presented at the International Symposium on Computer-Assisted Cartography (Auto-Carto II)
- Sweller, J. (1988): Cognitive load during problem solving: Effects on learning. *Cognitive Science*, 12(2), 257–285.
- Sweller, J. (1994): Cognitive load theory, learning difficulty, and instructional design. *Learning and Instruction*, 4(4), 295–312.
- Szigeti, Cs.–Albert, G. (2015): Térképek terepi tájékozódásra való alkalmasságának kvantitatív becslése [Method for estimating the adequacy of maps for field use]. *Geodesy and Cartography*, LXVII(1–2), 16–23.
- Török, Zs.–Bérces, Á. (2013): Térinformatikai vizualizációk vizsgálata szemmozgáskövetési kísérletekkel. Paper presented at the Térinformatika Konferencia és Szakkiállítás, Debrecen, Hungary.
- Wakabayashi, Y. (2013): Role of geographic knowledge and spatial abilities in map reading process: implications for geospatial thinking. *Geographical reports of Tokyo Metropolitan University*, 48, 37–48.
- Wakabayashi, Y.–Matsui, Y. (2013): Variation of geospatial thinking in answering geography questions based on topographic maps. Paper presented at the 26th International Cartographic Conference, Dresden.
- Wooldridge, J. M. (2009): *Introductory Econometrics: A Modern Approach* (4 ed.). Mason: South-Western Cengage Learning.

Summary

How University Students Read Maps? - Results of an International Test Conducted by the Research Group on Experimental Cartography at the Eötvös Loránd University

The aim of the present experimental research is to study the readability of different map data types with statistical methods regarding

three user categories (beginner, intermediate and expert). The five-lingual international survey has included 488 people (mainly from the higher education), and consisted of eight questions in an online test. Because the selection of the subjects was uncontrolled, this study is considered as an exploratory analysis. The questions of the test targeted the cognitive skills and the recognition of map data types on large scale maps designed for navigation tasks. Based on the results it was demonstrated that the users' sensitivity for the different map data types depends on their map reading skills. An emphasis on the road network, the pictograms and the scale-bar may help the most for all users if one aims to produce a large scale map for navigation. While the beginners may need more generalization, the intermediates and experts can decipher more dense maps as well. The results also revealed differences in the map reading competency regarding gender, nationalities and age.



Ilyés Virág
MSc hallgató

Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Társadalomtudományi Kar
e-mail: ilyesvirag@gmail.com



Szigeti Csaba
doktorandusz

Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Térképtudományi és Geoinformatikai
Tanszék,
e-mail: szgtcsaba@map.elte.hu



Kis Dávid
MSc hallgató

Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Informatikai Kar,
e-mail: kidraai@inf.elte.hu



Dr. Albert Gáspár
adjunktus

Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Térképtudományi és Geoinformatikai
Tanszék
e-mail: albert@ludens.elte.hu



Várkonyi Dávid
doktorandusz

Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Informatika Doktori Iskola,
e-mail: varkonyidavid91@gmail.com

Politika a magyar Állami Földmérésben, avagy Állami Földmérés a magyar politikában, II. rész¹

Székely Domokos

1956 a magyar Állami Földmérés fejlődésének jelentős éve volt. Április 20-án alakult meg a Geodéziai és Kartográfiai (tudományos) Egyesület, mely hivatva volt (nyolcévi kényszerűsünet után)

– egyedüli szervezetként – országos fórumot biztosítani a magyar geodéziai társadalomnak. Már megalakulásakor több mint ezer igazolt tagja volt. Feltétlenül ki kell emelni Raum Frigyes²

személyét, aki nagyon sokat tett az Egyesület létrehozásáért, és húsz éven át tartó irányításáért. 1956-ban ünnepelte

¹ Jelen írás a Geodézia és Kartográfia 2016/11–12. számában megjelent tanulmány folytatása. (Szerkesztőség)

² Raum Frigyes főmérnök 1953–1956 között a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége mellett működött mint geodéziai

főtanácsadó. Ebben a minőségében szerzett személyes kapcsolatát és jó diplomáciai érzékét a m. Állami Földmérés javára sokáig tudta kamatoztatni (*Állambiztonsági Szolgálat Történelmi Hivatala*)

meg a magyar Állami Földmérés (a Tudományos Akadémiával közösen) fennállásának 100. évfordulóját. Ennek keretében külföldi professzorok részvételével, nemzetközi geodéziai kongresszust és térképkiállítást rendeztek. (Regőczy 1956)



Raum Frigyes

Az 1956-os októberi forradalom kitörésekor Váhl Miklós az ÁFTH elnöke éppen Prágában volt a Szocialista Országok Geodéziai Szolgálat (SzOGSz) soron következő ülésén. A hadicselekmények miatt azonnal hazajött, a személyi állományt nyugalomra intette, és az anyagi javak megőrzésére adott utasítást. A forradalom leverése után – mint ismeretes – nem volt hajlandó az eseményekben egyes résztvevőket (Zelcsényi Géza, Tóth Elek, Virágh Dénes és mások) írásban elítélni. Ezért Apró Antal miniszter december 12-én Váhl Miklóst azonnali hatállyal nyugdíjazta, és Antos Zoltánt (korábbi elnökhelyettest) bízta meg a Hivatal vezetésével. (Itt jegyzem meg, hogy Antos testvére akkoriban a Kádár-kormány pénzügyminisztere volt.) Ugyanezen a napon Siklós Ferencet a BGTV élére kormánybiztosnak kinevezték. Viktor Szlobodcsikov szovjet tanácsadó megbízatása „lejárt”, így őt a Szovjetunióba visszahívták. (Balázs–Raum 1983/84, Szerkesztőbizottsági cikk 1989, Székely 1997)

A forradalom után kialakult retorzió kihatott a magyar Állami Földmérés működésére is. A Kartográfiai Vállalat életében rövid idő alatt négy igazgató (Lázár, Magyarai, Somló, Mészáros)

váltotta egymást. Ugyanez zajlott le ugyanebben az időszakban a BGTV élén is (Siklós, Raum, Krauth, Tóth). Érdeemes megemlíteni, hogy a PGTV esetében ez nem következett be. Ennek oka valószínűleg az volt, hogy Csikor Kálmán – Pécs katonai parancsnoka – az értelmetlen vérontás elkerülése érdekében – megtiltott minden ellenállást a bevonuló szovjet csapatokkal szemben. Csikor később súlyos börtönbüntetést kapott. Mivel megvédte Pécsét, ezért a város hálából a rendszerváltozás után rehabilitáltatta, utcát nevezett el róla, valamint lakóházán emléktáblát helyezett el. (Székely 2010)

Az ÁFTH 1958-ban utasítást adott ki újabb átszervezésre. Ennek lényege az volt, hogy eszköz- és feladatmegosztás történjen a BGTV és a KV között. Az 1:10 000 méretarányú polgári topográfiai felmérést (személyzettel együtt) a BGTV átadta a KV-nak, a topográfiai munkákhoz szükséges műszaki felszereléssel együtt. Az 58-as átszervezésnek – személyi vonalon – voltak áldozatai, akiket később évekig háttérbe szorítottak. Azért fokozták le, illetve bocsátották el őket a magyar Állami Földmérés keretei közül, mert vagy ők maguk, vagy szüleik (rokonaik) fontos állásokat töltöttek be a két világháború között, illetve szimpátiánsai voltak az 56-os forradalomnak, és ennek hangot is adtak. (Tették ezt velük annak ellenére, hogy szakértelmük és munkájuk ellen semmilyen kifogás sem merült fel.) A teljesség igénye nélkül néhány nevet megemlítek: Baló Zoltán, Bernhardt Mátyás, Czitranyi István, Dants Béla, Fejes Kálmán, Hansági Tivadar, Márkus Imre, Paczolay Balázs, Rakovszky István, Rubinka László, Ruszkiczay (Rüdiger) István, Schaupner Nándor, Szepessy József, Szent-Iványi György, Tóth Elek, Virágh Dénes, Zelcsényi Géza. Egyeseknek később „megbocsátottak” és visszavették a magyar Állami Földmérés kötelékébe, míg mások tervező intézetek geodéziai részlegeinél (UVATERV, MÉLYÉPTERV, BUVÁTI, KÖZTI stb.) tudtak csak elhelyezkedni. (Balázs–Raum 1983/84, Székely 1997, 2006)

1958-ban a Magyar Szocialista Munkás Párt (MSZMP) VII. kongresszusán meghirdette a „mezőgazdaság szocialista átalakítását” – ami gyakorlatilag újra egy erőltetett

termelő-szövetkezetesítést jelentett. Mintegy négy év alatt, a magánkézben lévő megművelhető területek 95%-át kollektivizálták. Ez ismét nagy feladatot rótt a magyar Állami Földmérésre. (Érdeemes megfigyelni, hogy 1945–49 között a magángazdálkodás, 1950–53 között a szövetkezetesítés, 1954–1959 között a kilépés a szövetkezetekből, míg 1959–63 között újra a kollektivizálás volt a jellemző.) Ezt a cikk-cakk politikát csak nagyon nehezen tudták a földmérési és földnyilvántartási szervek követni. (Romsics 2005)

Antos Zoltán elnökre és hivatalára ezek a feladatok nagy terhet róttak. Szinte naponta kapta a sürgető telefonokat. Sokat panaszkodott, hogy neki még helyettese sincs. A Kormány végül úgy döntött, hogy 1960 tavaszán elnökhelyettest nevez ki Kovács Márton személyében, aki korábban a parlament protokollfőnöke volt. Kovács azzal a kritikai észrevétellel kezdte működését, hogy az ÁFTH miért engedélyez magánföldmérői tevékenységet akkor, amikor ezzel elszívják a kapacitást a szocialista birtokrendezéstől. Antos tudta, hogy az a kis mellékkereset milyen fontos a földmérők számára, ezért a Munkaközösségek megszüntetéséhez nem járult hozzá, mert sokat segítettek 1955 után az Állami Földmérés elmaradásának pótlásában. (Székely 2005)

Kovács Márton ebbe nem nyugodott bele, és Antos egyik külföldi távolléte alatt sikerült elérnie, hogy a készülő 18/1961/v.7. M. E. rendeletbe (a földmérési munkákra jogosultak köréről) vegyék bele pótlólag a Munkaközösségek megszüntetését. Mikor erről Antos tudomást szerzett, minden módon igyekezett Kovácstól megszabadulni. Ezt később sikerült is elérnie, és a kormány Kovács Mártont 1962. december 31-ével elnökhelyettesi pozíciójából visszahívta, és más beosztásba helyezte. A rendelet szövegén ez már sajnos nem változtatott. Ettől az időponttól kezdve, közel 30 éven át tilos volt hazánkban minden magánföldmérői tevékenység. (Balázs – Raum 1983/84, Székely 1997)

Az 1963–64-es években is történtek fontos események a magyar Állami Földmérés vállalatai körében. 1963 közepén Mészáros György a KV igazgatója lemondott, és elvállalta

a TESCO³ által felajánlott nigériai képviselőt. Helyére dr. Hegyi Gyula került. Főmérnöknek Domokos Györgyöt nevezték ki. A BGTV igazgatója Tóth Lajos (aki korábban hadi akadémiát végzett), sikeres államvizsgát tett a Székesfehérvári Felsőfokú Földmérési Technikumban. Így mindkét vállalat élére – a korábbi pártmegbízottak helyett – szakemberek kerültek. (*Balázs–Raum 1983/84*)

1968-ban a kormány – gazdasági téren – új fordulatot tett. Meghirdette az „Új Gazdasági Mechanizmust”. A program kidolgozói: Fock Jenő, későbbi miniszterelnök és Nyers Rezső a KB titkára voltak. A változtatást az tette lehetővé, hogy a Szovjetunióban politikai fordulat állt be. Hruscovot nyugdíjazták, és Breznyev lett a pártfőtitkár. Az Új Gazdasági Mechanizmus lényege az volt, hogy a vállalatokat nyereségérdekelte tette. Ettől az intézkedéstől gazdasági fellendülést vártak. A nyereséges vállalatok minden év tavaszán dolgozóiknak nyereségrészesedést fizettek. (*Romsics 2005, Domokos 1968/6*)

A gazdaságátalakítás nem ment simán. Voltak kedvezményezettek, és voltak, akik hátrányos helyzetbe kerültek. Hátrányos helyzetbe került a magyar Állami Földmérés is, melynek következményei mind a mai napig hatnak. A gazdaságátalakítás ugyanis jelentős átszervezéssel, intézmények összevonásával, elbocsátásokkal és takarékoskodással járt. A kormány ugyanis úgy döntött, hogy minisztériumokat és főhatóságokat összevon. Ez ügyben 1966–67 fordulóján fontos tárgyalások folytak. Tekintettel arra, hogy a jövőben kevesebb minisztériumra és főhatóságra lesz szükség, ezért Fehér Lajos az MSZMP KB mezőgazdasági ügyekkel foglalkozó titkára azt a feladatot kapta, hogy a felügyelete alá tartozó hatóságok összevonására tegyen javaslatot.

A földművelésügyi és élelmiszerügyi tárcából Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztériumot (MÉM) hoztak létre. 1967 elején felmerült, hogy a MÉM-be kellene beolvasztani

az ÁFTH-t, az Országos Vízügyi Hivatalt (OVH) és az Erdészeti Főigazgatóságot. Előzetes egyeztetések és megbeszélések folytak Fehér Lajosnál. Ezekben a megbeszéléseken részt vett dr. Dimény Imre a MÉM minisztere, az ÁFTH részéről Antos Zoltán elnök, Halász Péter elnökhelyettes, dr. Joó István fősztályvezető, dr. Radó Sándor, Raum Frigyes és Dégen Imre. Minden ellenkezés ellenére az ÁFTH-t, mint Országos Földügyi és Térképészeti Hivatal (OFTH), valamint az Erdészeti Főigazgatóságot, 1967. július 1-től összevonták a MÉM-el. Dégen Imre azonban kijelentette, hogyha a vízügyet beviszik a MÉM-be, akkor ő – árvizek esetén – nem tud felelősséget vállalni. Ezen a ponton Fehér Lajos meghátrált, és így az OVH, mint önálló főhatóság, továbbra is megmaradt. (*Balázs–Raum 1983/84, és Orsz. Levéltár, MSZMP archívum*)

Az átszervezés azonban létszámleépítéssel is járt. Dimény az ÁFTH személyzetének (kb. 80 fő) csak egy részét (kb. 30 fő) volt hajlandó a MÉM OFTH-ba átvinni. Felmerült a kérdés: mi legyen a további 50 fővel? Dr. Joó Istvánnak volt az ötlete, hogy – mivel a MÉM-hez több kutató intézet (szőlészeti, növény-nemesítési, állattenyésztési stb.) tartozott – legyen egy geodéziai kutató is. Dimény ebbe belement, és 22/1967/MÉM. sz. miniszteri utasítással, 1967. augusztus 1-vel felállította a Földmérési Intézetet. Ezzel megmentett ötven, kiváló szakembert az államtalanságtól. Ma már egyetlen, kizárólag földméréssel foglalkozó közintézmény a magyar Állami Földmérés még érintetlenül megmaradt szervezete a FÖMI. (*Jagasics 1982/4, Apagyai 1992/5, Joó 1997/10*) (*Megjegyzés: A cikk írása közben jelent meg a 1312/2016. (VI.13.) korm.-határozat, amely arról rendelkezik, hogy a Földmérési és Távérzékelési Intézet 2017. január elsejével, jogutódlással – a Budapest Főváros Kormányhivatalába beolvasztással – megszűnik.*)

A magyar Állami Földmérés 1967. évi, nagyarányú átszervezése ezzel nem ért véget. Az OFTH égisze alatt a MEFI-kből létrehozták az országos földhivatali hálózatot. A Központi Adat- és Térképtár kezelője a FÖMI lett. Ugyancsak a FÖMI-hez került az Államhatárügy, valamint később a

geodéziai vállalatok szakfelügyelete. Meg kell említenem, hogy kettőség alakult ki: a földhivatalokat szakszempontról az OFTH és a FÖMI irányította, míg gazdasági szempontból a helyi tanácsai szervek alá tartoztak. Még 1965-ben elkezdődött az ÁFTH-ban az „egységes földmérési és térképészeti jogszabály megalkotása”. Kiadására azonban csak az átszervezés után, 1969-ben került sor. (*12/1969/III. 19. sz. rendelet*) (*Jagasics 1982/6, Apagyai 1992/5*)

1969-ben a BGTV – kihasználva az új gazdaságpolitika vállalati előnyeit – a kiemelkedő geodéziai és tudományos munkásság elismeréséül szakmai kitüntetéssel alapított. (Raum, 1968/69/70) A kitüntetést prof. dr. Fasching Antalról nevezte el. (Itt jegyzem meg, hogy a kitüntetés 40 éves történetét szaklapunk 2009/5. számában megírtam, erre itt nem kívánok kitérni.) Azonban meg kell említenem, hogy – szerkesztési hiba folytán – a felsorolásból Csepregi Szabolcs, Ringhofer János és Tompó László, akik 2002-ben részesültek a kitüntetésben, sajnálatos módon kimaradtak. Ugyanakkor – saját hibámból – a földhivatali hálózat alapításának 40. évfordulója alkalmából különdíjban részesült öt személy: Varga Jánosné, dr. Varga T. Antal, Oláh Béla, Bolla Gyula és dr. Fenyő György sajnálatos módon szintén kimaradt. (*Helyreigazítást lásd: 2009/6 sz.*)

A kitüntetés odaítélésének módjáról is szólnom kell. A kitüntetést a MÉM 1970-ben, erőfölényével élve a BGTV kezéből kivette (34/1970/MÉM/49. sz. miniszteri utasítás). Ezáltal ebből a geodéziai tudományos kitüntetésből földhivatali (hálózati) ágazati kitüntetés lett. A rendszerváltás után, különösen 1998 után, a szaktárca már kevéssé ügyelt a kitüntetés odaítélésénél az alapító atyák eredeti célkitűzésére, és inkább a jó munkát jutalmazták vele. Így a geodéziai tudományos érdemek elismerése ritkult. (Itt jegyzem meg, hogy a Lázár deák emlékérem odaítélése Társaságunk hatásköre, ezért ebbe a szaktárca nem szólhat bele. (*Székelly 2008/1–2*))

A m. Állami Földmérés 1970-től igyekezett meggyorsítani hazánk kataszteri (nagy méretarányú) felmérését. A meglévő régi méretarányok (1:1440, 1:2880) helyett folyamatosan bevezetésre került

³ TESCO = Technical Servicing and Consulting Co. - Technikai szolgáltató és tanácsadó vállalat, megszűnt 1989-ben. (Nem azonos a ma ismert kereskedelmi, nemzetközi üzlethálózattal.)

belterületen az 1:2000, és külterületen az 1:4000 méretarány. Korszakalkotó változást hozott az 1972-ben megalkotott, az egységes ingatlan-nyilvántartásról szóló törvényerejű rendelet (3/1972/E. T.). Ez a rendelet a telekkönyvet beolvasztotta a m. Állami Földmérés földnyilvántartási rendszerébe. Ezzel a 116 évig fennállt kettős nyilvántartás megszűnt, és mind a mai napig sikerült fenntartani. (dr. Joó 1970/2, 1973/1, 6)

Nem kataszteri célokat szolgált az 1:10 000 méretarányú, polgári topográfiai térképmű. A polgári topográfiai felmérést nagyobb részben a magyar Állami Földmérés vállalatai, és kisebb részben az MN Térképészeti Intézet (MNTI) munkatársai végezték. A 28 év alatt végrehajtott program során többféle vetületi rendszer és jelkulcs alkalmazására került sor. Külön gondot jelentett – jellemzően a Varsói Szerződés tagállamaira vonatkozóan – a térképek titkosítása. A 12/1969. (III. 11.) korm.-rendelet új, egységes országos térképrendszer (EOTR) kialakítását írta elő. Az EOTR-be az 1:10 000 méretarányú, valamint az annál kisebb méretarányú levezetett topográfiai térképek tartoznak. Az akkori szakmai vezetés komoly eredményének tekinthető, hogy ezeket a térképeket „titkos” minősítésűről „szolgálati használatú” térképekké nyilvánították. Ez jelentős mértékben hozzájárult a térképek szélesebb körű felhasználásához. (Molnár 1981/5, Mihály 1999) Itt érdemes megemlíteni, hogy a katonai térképészet olyannyira nem volt nyilvános, hogy a jogszabályalkotónak a 12/1969. (III. 11.) korm.-rendeletben, amely a földmérési és térképészeti tevékenység jogi alapját képezte akkoriban, mindössze egy sorban engedélyezte megemlíteni a katonai topográfiai térképeket, mint az egységes országos térképezés részét, különösebb részletezés nélkül. (Buga-Herczeg 2009)

1976. november 26-án avatták fel a pencsi Kozmikus Geodéziai Observatóriumot (KGO) írta dr. Fejes István szaklapunk 2001/11 számában, majd így folytatta: „a működés formailag 1972-től indult a Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI) kebelében, Budapesten. Eközben Penc község határában folyt az Observatórium épületkomplexumának a megvalósítása”.

Mivel Magyarország ebben az időben már tagja volt az Interkozmosz elnevezésű programnak, természetes volt, hogy minden eszközzel támogatta a KGO működését és fejlesztését. A KGO tevékenysége is nemzetközileg vállalt kötelezettség keretében került a m. Állami Földmérés feladatkörébe. (Joó 1976/3, Fejes 2001, Borza 2007)

Raum Frigyes indította el 1976-ban a Magyar Földmérők Arcképcsarnoka (MFA) c. könyvsorozatot. Eddig négy kötet jelent meg: 1976, 1983, 2001 és 2014. években. Ezek közül az első kettőt Raum, a harmadikat dr. Lukács Tibor, míg a negyediket egy bizottság szerkesztette.

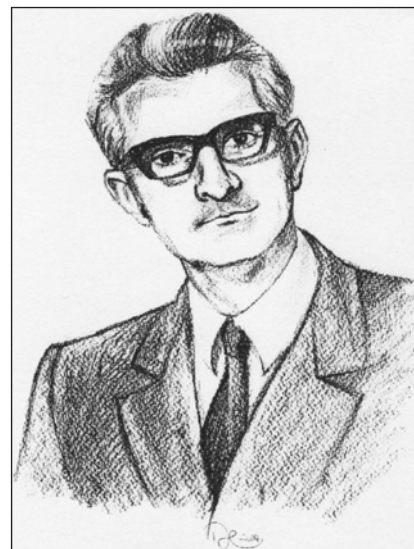
Prof. dr. Tárczy-Hornoch Antal akadémikus, az első kötet előszavában a következőket írta: „Elődeink odaadó munkássága és elért eredményei az utódokat is fokozott munkára kötelezik a magyar geodézia és térképészet nemzetközi megbecsülésének megtartása, sőt nagyobbitása érdekében.” (Itt szeretném megjegyezni, hogy a harmadik kötetben Radó Sándor szerepeltetésével nem értettem egyet. 1920-ban – a tanácsköztársaság alatti tevékenysége miatt – magyar állampolgárságát megvonták, és csak 35 évvel később (1955-ben) kapta vissza. Ugyanakkor földméréssel soha sem foglalkozott, mert több évtizeden át hírszerző tevékenységet folytatott. (Papp-Váry 2000/1) Természetesen Radónak vannak érdemei a magyar kartográfia irányítása területén – melyet a Magyar Földrajzi Társaság, születésének 100. évfordulója alkalmával megjelentetett könyvvel el is ismert, és bár dolgozott az ÁFTH-ban és az OFTH-ban hivatali beosztásban, de a m. Állami Földmérés alapfeladataiban sose vett részt.)

A 3514/1979. sz. Minisztertanácsi határozat alapján – a MÉM OFTH szakmai vezetése küzdelmének eredményeként – az 5/1980. MÉM sz. utasítás megújította a Földmérési Intézet feladatáról és hatósági jogköréről szóló rendelkezést, és az Intézet hatáskörébe rendelte többek között a távérzékelés útján nyert adatok feldolgozását és népgazdasági hasznosítását. Jelentős – és mai szemmel visszatekintve – igen előremutató döntés volt ez, köszönhetően a MÉM Országos Földügyi és Térképészeti Hivatal (OFTH) akkori

szakmai irányítóinak, dr. Joó Istvánnak és dr. Szentesi Andrásnak. A 36 909/1980. OFTH-intézkedés alapján alakult meg a FÖMI-nél a Távérzékelési Főosztály (TFO) 1980 augusztusában. A TFO első vezetője dr. Almár Iván, a KGO akkori vezetője lett. A FÖMI Távérzékelési Főosztály tevékenysége három, egymással összefüggő, de jól elhatárolható területre terjedt ki:

- távérzékelési célú űr- és légi felvételek beszerzése, archiválása, űr- és légi felvételek előfeldolgozása, szolgáltatása az ország minden felhasználója számára;
- tájékoztatás a távérzékelési mesterséges holdak adatairól, szakértői támogatás a felhasználók projektjeiben;
- a hasznosításhoz szükséges feldolgozási módszerek, technológiák kidolgozása, elsősorban a mezőgazdaság, a környezetvédelem és vízgazdálkodás, a regionális fejlesztés, a térképészet területén.

Ezeket a feladatokat a FÖMI TFO – a MÉM; OMF; MTA IKT támogatásával, egyetemekkel, más kutatóhelyekkel együttműködve – oldotta meg. (Winkler 2001/11)



Dr. Joó István

1981–82. jeles évforduló volt a m. Állami Földmérés történetében. Befejeződött az 1:10 000 méretarányú országos topográfiai felmérés. A térképmű készítése – mely közel 4500 térképlapból áll – polgári vonalon 1956-ban (1952–55 között 1:5 000 méretarányú), míg katonai térképészet 1960-ban kapcsolódott be

a munkálatokba. Először a BGTV, majd később a KV, az MNTI, és a PGTV szakemberei működtek közre megalkotásában. 1981-ben tanácskozás keretében ünnepelték meg az állami átadást. A GKE által készített statisztika szerint mintegy 750 fő vett részt a térképmű elkészítésében, mely közel 30 évig tartott. (Molnár 1981/5)

A másik jeles évforduló az ingatlannyilvántartás egységesítésének országos befejezése. Ezt eredetileg 1980-ra tervezték, de gazdasági okok miatt csak 1982-re tudták befejezni. (Joó 1973/1, 6) Ezzel nemzetközileg is nagy elismerést szerzett magának a magyar Állami Földmérés.

1985. január 1-jével Vánca Jenő miniszter utasítás útján (átszervezés címén) az OFTH nevéből az Országos Jelzőtörölt. (1985/3) A Hivatal tiltakozására közölte, hogy törvény kötelezi őt erre (1983/25. ET. tvr.), mely kimondta, hogy: az egyes állami szervezetek „korszerűsítésére” van szükség. Ez egyszerűsítést, összevonást, létszámleépítést jelentett. (Ennek előzménye az 1981–82. évi rossz gazdasági helyzet, amikor Magyarország arra kényszerült, hogy belépjen a Nemzetközi Valutaalap (IMF) szervezetébe.) Az OFTH hiába hangoztatta, hogy nevében az „országos, jelző mennyire fontos, Vánca miniszter azzal igyekezett a vezetőket megnyugtatni, hogy minden marad a régiben, mert a MÉM amúgy is országos hatáskörű szervezet, így a Földügyi és Térképészeti Hivatal (FTH) tevékenysége nem fog változni.

1986. második felében dr. Joó István főosztályvezetőt (c. egyetemi tanár) kinevezték a Soproni Egyetem Székesfehérvári Karán (Földmérési és Földrendezői Főiskolai Kar) főigazgatónak. Így 25 év után távozott a MÉM főosztályvezetői székéből. Utóda dr. Papp-Váry Árpád lett. Joó István 25 éves munkájáról (1961–1986) „Számadás” című cikkében számolt be a Geodézia és Kartográfiaiban. Egy mondatot idézek a cikkből: „...más módon kellett az állami alapmunkák pénzügyi forrásait biztosítani.a fejlesztési források előteremtése 1969 után egyre nagyobb energiát igényelt. Ekkor kellett a SZOGSZ⁴ kon-

ferenciák intézményét határozottabban felhasználni a fejlesztések indokolásánál.” (Joó, 1986/6)

Közismert, mégis újra szólnom kell arról, hogy dr. Joó István elévülhetetlen érdemeket szerzett főosztályvezetői szolgálata alatt a magyar Állami Földmérés fejlesztése és szervezeteinek egyben tartása terén. Nagyon nehéz politikai és gazdasági helyzetben, ügyes diplomáciai érzékkel sikerült a magyar geodézia eredményeit mind hazai, mind nemzetközi vonalon elismertetni. Kiváló képességét a rendszerváltozás után is – lapunk főszerkesztőjeként és egyetemi professzoraként – sikerrel kamatoztatta. Távozása a magyar Állami Földmérésnek igen nagy veszteséget jelentett, melynek hatása napjainkig érezhető.

Összefoglalás

A tanulmány első része 62 év (1856–1918) rövid summázásáról szól. Látható, hogy a magyar királyi Állami Földmérés, a pénzügyminisztérium keretén belül, önálló szakmai szervezet lévén, saját és nemzetközi tapasztalatok alapján tette a dolgát. Az aktuálpolitika ritkán szólt bele a munkálatokba, kivéve az I. világháború időszakát, amikor be kellett kapcsolódnia a hadi felmérésekbe a Balkán területén. Nem tudok róla, hogy a Monarchia idejében bármilyen konfliktus lett volna a szervezet és a politika között. Természetesen a munkálatokhoz szükséges anyagi fedezetet a mindenkori gazdasági helyzet szabta meg.

A második részből kitűnik, hogy a későbbi történelmi események bizony jelentős hatással voltak a magyar királyi Állami Földmérés tevékenységére. Ez alatt a 27 év alatt (1918–1945) volt forradalom (1918), volt proletárdiktatúra (1919), volt Trianon (1920), 8 éven át volt Antante katonai ellenőrzés. Említenem kell az 1929–33-as világgazdasági válság magyar hatásait, az 1938–41 közötti területi visszacsatolásokat és az 1941–45 közötti háborús időszakot. Ezekben az időszakokban a politika a munkába igen, de a személyi és szervezeti ügyekbe, illetve a szervezet felépítésébe soha nem szólt bele.

A harmadik részben foglalkoztam a II. világháború befejezésétől a rendszerváltozásig terjedő 45 éves (1945–1990) időszakokkal, mely több szakaszból állt. 1945–48-ig polgári berendezkedés volt, 49-től 53-ig totális diktatúra, 53-tól 56-ig enyhülési politika, majd forradalom és megtorlás, végül pedig 1963-tól 1990-ig konszolidáció. Egy dologban azonban ez a 45 éves időszak egységes volt: az ország végig szovjet megszállás alatt állt. A felsorolt szakaszok miatt a magyar mezőgazdaságban rendezetlen állapotok uralkodtak, melyek jelentősen kihatottak a m. Állami Földmérés ingatlan- és birtokrendezési munkáira. A politikai hatások felülírták a felmérésektől elvárható minőségi munkát, és ez természetesen mind a mai napig kihatással van a privatizációra.

Az, hogy – minden politikai cikcakk ellenére – a magyar Állami Földmérés saját szakterületén, valamint kutatásban, tudományos téren és az oktatásban mégis tudott nemzetközi szinten is elismert sikereket elérni, kizárólag a területen belül dolgozó, szakmaszeretettel rendelkező, több ezer kolléga lelkes munkájának volt köszönhető.

Befejezésül köszönetet mondok mindazon kollégáimnak, akik közvetlen, vagy közvetett módon segítettek a tanulmány összeállításában. Külön köszönet illeti Domokos Györgyöt, dr. Papp-Váry Árpádot, valamint Winkler Pétert, amiért voltak szívesek elvállalni eme tanulmány – nem túl könnyű – lektori feladatát.

Utóirat

Szakfolyóiratunk címe az 50-es évek elején: Földméréstani Közlemények volt. A szovjet tanácsadó javaslatára Geodézia és Kartográfia módosították. 1990-ben, Társaságunk közgyűlésén javasoltam, hogy a címet Földmérés és Térképészetre változtassuk. Az elnökség, kérésemet sajnos nem bocsátotta szavazásra.

Irodalom

1. Balázs László–Raum Frigyes: Tények és emlékek a magyar földmérés szervezetéről (1983/84)
2. Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században (Osiris Kiadó, Bp., 2005.)

⁴ A Szocialista Országok Geodéziai Szolgálat (SZOGSZ) szovjet javaslatra 1952-ben alakult és 1989-ben volt az utolsó tanácskozás

Koreában. 1990-ben megszűnt. (Papp-V. Árpád 2011/2)

3. GK Szerkesztőbizottsági cikk: Váhl Miklós (1989/1)
 4. Raum Frigyes: 50 éves a BGTV (2001/8)
 5. Székely Domokos: 30 éve hunyt el Szent-Iványi György (2001/4)
 6. Székely Domokos: Visszatekintés az ÁFTH működésére (1997/8)
 7. Székely Domokos: 50 éve alakultak meg a Földmérési Munkaközösségek (2005/11)
 8. Regőczy Emil: A Geodéziai és Kartográfiai Egyesület megalakulása (1956/2)
 9. Joó István: Emlékezés Regőczy Emilre (2001/2)
 10. Hegyi Gyula: A Kartográfiai Vállalat megalapítása és 35 éves fejlődése (1989/6)
 11. Székely Domokos: 100 éve született Csikor Kálmán (2010/10)
 12. Székely Domokos: In memoriam 1956 (2006/10)
 13. Domokos György: Nyereségérdekeltségi rendszer a térképészeti vállalatoknál (1968/6)
 14. MSZMP archívum a Magyar Országos Levéltárban
 15. Jagasics Béla: 15 éves a FÖMI (1982/6)
 16. Apagyi Géza: 25 éves a FÖMI (1992/5)
 17. Joó István: 30 éves a Földhivatali szervezet (1997/10)
 18. Raum Frigyes: Fasching Antal Emlékplakett (1968/69/70)
 19. Székely Domokos: 40 éves a Fasching Antal díj (2009/5)
 20. Joó István: Egységes földnyilvántartási rendszer (1970-73)
 21. Molnár Sándor: A topográfia jövőbeni feladatai (1981/5)
 22. Mihály Szabolcs: Az 1:10 000 méretarányú EOTR topográfiai térképek 1975-1999 között végzett felújítási programja (második ciklus) (MFTTT külön kiadványa - a topográfiai tanácskozás előadásainak anyaga 1989)
 23. Buga László-Herczeg Ferenc: Topográfia (60 éves a GK folyóirat. Jubileumi különszám 2009)
 24. Joó István: Felépült a Penci Observatórium (1976/3)
 25. Fejes István: 25 éves a Penci KGO (2001/11)
 26. Borza Tibor: 30 éves a KGO (2007/1)
 27. Winkler Péter: 20 éves a FÖMI Távérzékelési Központ (2001/11)
 28. Papp-Váry Árpád: 100 éve született Radó Sándor (2000/1)
 29. Székely Domokos: 25 éve jelent meg a Magyar Földmérők Arcképcsarnoka első kötete (2001/7)
 30. Székely Domokos: Megjelent az MFA 4. kötete (2015/7-8)
 31. Utasítás a MÉM szervezeti rendjének módosításáról (1985/3)
 32. Joó István: „Számadás” a m. Áll. Földmérés 25 éves működéséről 1961-1986 (1986/6)
 33. Papp-Váry Árpád: A SZOGSZ utolsó (koreai) ülése (2011/2)
 34. 60 éves a Geodézia és Kartográfia c. folyóirat jubileumi különszám 2009
- (Megjegyzés: A felhasznált irodalom a történelem sorrendjéhez igazodik. A zárójelbe tett hivatkozási évszámok - amennyiben külön utalás nincs - a Geodézia és Kartográfia illetékes számaira vonatkoznak)

Summary

Politics in the Hungarian State Survey, or the Hungarian State Survey in Politics, Part II

Originally, I wanted to deal with the interrelationship of geodesy and

politics. While reading some of the sources, I found this approach would be too general. That is, the problems of our professional field are not related to the debates between geodesy as science and the domestic politics, but to the relationship between the Hungarian State Survey and the current politics.

This paper discusses three major historical periods. I introduce the first period from the beginnings of the systematic cadastral surveys of the Royal Hungarian State Survey (1856) to the end of the First World War (1918). The second period covers the years between the two world wars (1919-1945). The third period includes the time from the end of the Second World War to the political transformation (1945-1990).



Dr. Székely Domokos
okleveles,
földmérőmérnök,
szakmatörténeti
kutató

Hírek

Közlemény a FÖMI megszűnéséről

Tájékoztatjuk, hogy a Földmérési és Távérzékelési Intézet - az 1312/2016. (VI. 13.) Korm. határozat, továbbá az egyes központi hivatalok és költségvetési szervi formában működő minisztériumi háttérintézmények felülvizsgálatával összefüggő jogutódlásáról, valamint egyes közfeladatok átvételéről szóló 378/2016. (XII.2.) Korm. rendelet értelmében - jogutódlással, Budapest Főváros Kormányhivatalába történő beolvadással megszűnt, a feladatait 2017. január 1. napjától Budapest Főváros Kormányhivatala Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztálya látja el.

Az intézményi integráció

eredményeképpen 2017. január 1-jétől minden szerződéses és partneri, illetve egyéb jogviszonyban a Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI) megnevezés helyébe jogutódként Budapest Főváros Kormányhivatala (BFKH) lép, a jogfolytonosság biztosítása érdekében.

Az intézményi integráció eredményeként a Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztály továbbra is biztosítja a feladatok zökkenőmentes ellátását, változatlan helyszínen, elérhetőségeken és színvonalon nyújtja szolgáltatásait.

Bízva a további sikeres szakmai együttműködésben:

*Budapest Főváros Kormányhivatala
Földmérési, Távérzékelési és
Földhivatali Főosztály*

Lapzárta után vált hivatalossá az információ, hogy a Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztály főosztályvezetői beosztását 2017. január 1-jétől Fekete Gábor úr a FÖMI eddigi főigazgatója tölti be. Munkájához erőt, egészséget és sok sikert kívánunk!

Vezetőváltás a katonai térképészetnél

2017. január 20-án az MH Geoinformációs Szolgálat (MH GEOSZ) kultúrtermében ünnepélyes keretek között zajlott le a geoinformációs szolgálatfőnöki beosztás átadása. Az ismertett határozat szerint Tóth László ezredes, az MH GEOSZ parancsnokát, MH



1. ábra. A határozatok ismertetése közben (Az elnökségben balról jobbra: Kovács László alezredes, Szalay László alezredes, Varga János vezérőrnagy, Tóth László ezredes)

geoinformációs főnököt a honvédelmi miniszter 2017. január 16-ával nyugdíj előtti rendelkezési állományba helyezte. A Honvéd Vezérkar személyzeti csoportfőnöke megbízta Szalay László alezredesét az MH GEOSZ vezetésével. A megbízás hat hónapra szól.

Az ünnepi állománygyűlésen a különböző polgári és katonai szervezetek vezetői mellett részt vett többek között Horváth Gábor István az FM Földügyi Főosztály főosztályvezetője mint a szolgálatfőnök polgári partnere, dr. Ádám József akadémikus az MFTTT elnöke is. A Honvéd Vezérkar főnökét Varga János vezérőrnagy, koordinációs helyettes képviselte, aki

beszédében röviden ismertette Tóth ezredes pályafutását, és méltatta a csaknem kilenc éves főnöki tevékenységét. *„Bátran mondhatom, hogy ezredes úr példás és elkötelezett pályafutást tudhat maga mögött. Nemcsak a katonai hivatásához volt hűséges, de a választott szakterületéhez is, a geográfia és a kartográfia tudományokhoz”* – hangsúlyozta. Az új vezetőhöz, Szalay László alezredeshez szólva azt kérte, felelősséggel vigye tovább a szervezetet, amelyben megvan a szaktudás, az akarat és azok az emberi tényezők, amelyek *„biztos garanciáit jelentik a sikernek”*.

A szolgálatfőnöki beosztás átadása formálisan a geoinformációs támogatás

alapelveit rögzítő dokumentum, az MH Geoinformációs Doktrínájának átadásával zajlott le.

A leköszönő szolgálatfőnök búcsúbeszédében kiemelt néhány momentumot a gazdag, 47 éves szakmai pályájából, életútjából. A harmas szám jegyében zajlott élete: harmadik gyermekként született, családjával három helységben lakott, három gyermeke született, három tanintézmény padjait koptatta, a keleti harcművészetek három ágát művelte, három fő munkahelye volt. Köszönetet mondott mindazoknak, akik segítették munkáját, és nem maradt adós a jó kívánságokkal sem: *„Kívánok önöknek sikereket, boldogságot, erőt és egészséget, még sok évig stabil katonai térképészetet, MH Geoinformációs Szolgálatot, gyümölcsöző együttműködést a polgári szakterületekkel, katonai és civil szervezetekkel, oktatási intézményekkel.”*

Az új szolgálatfőnök beszédéből kiderült, hogy katonatérképész pályafutása közel harminc éve kezdődött, és első osztályvezetője éppen Tóth László – akkor még századosi rendfokozatban – volt. Szalay alezredes ezekkel a szavakkal fordult munkatársaihoz: *„Friss szolgálatfőnökként mit is ígérhetnék önöknek, a Geoinformációs Szolgálat állományának? Ígérhetném önöknek, hogy semmi sem fog változni, hiszen egy jól működő, sikeres szervezetet veszek át, és célom, hogy továbbvigyem azt, amit Tóth ezredes úr megkezdett, de ez alapvetően nem igaz. Nem igaz, mert a változás*



2. ábra. Varga János vezérőrnagy



3. ábra. Az állománygyűlés résztvevői

már azzal megkezdődött, hogy a Geoinformációs Szolgálat új parancsnokot kapott, és ez további személyi változásokat is generált: régi helyemre új osztályvezető került, az ő helyét is másvalaki fogja betölteni, és ez így megy tovább. Egy valami azonban nem fog változni: az, amit elődeim, a korábbi szolgálatfőnökök is megköveteltek önöktől: rend és fejelem, és a feladatok kiemelkedő precizitással, mondhatni térképészeti pontossággal való végrehajtása. Úgy gondolom, hogy a Geoinformációs Szolgálat legnagyobb tőkéje az önök szaktudása, legyen szó akár térképészeti, meteorológiai vagy szabályszerkesztői szakterületről. Erre a tudásra alapozva, szolgálatfőnökként célozom a geoinformációs támogatás jelenlegi színvonalának fenntartása, illetve az önök tudására építve, és a XXI. század technikai lehetőségeit kihasználva, még eredményesebb térképészeti és meteorológiai támogatást nyújtani a Magyar Honvédség szervezeteinek.”

A MH GEOSZ hagyományai szerint a nyugalomba vonuló kollégákat obsittal bocsátják el a szolgálatból. Szalay alezredes felolvasta a Tóth László ezredesnek már korábban átadott „okmány” szövegét.

Tóth László ezredes



Tóth László Újkígyóson született 1956. március 2-án.

1974-ben a Kemény Gábor Szakközépiskolában szerzett középfokú földmérő képesítést, majd tizenegy hónapos sorkatonai szolgálata (Szeged) után a Budapesti Műszaki Egyetem Építőmérnöki Karának

Földmérőmérnöki szakán 1975-ben kezdte meg egyetemi tanulmányait, ahol 1980-ban építőmérnöki oklevelet szerzett. 1980–1984 között a Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat Soproni Felmérési Osztály Győri Kirendeltségén, majd 1984–1985-ben a Győr-Sopron Megyei Földhivatalban műszaki ügyintézőként dolgozott.

1985. 03. 15-én került a Magyar Néphadsereg Térképészeti Intézetéhez Budapestre, ahol 1986. 08. 31-ig geodéta tisztként teljesített szolgálatot. 1986. 09. 01-én az MN Asztrogeodéziai Állomásra helyezték Szentendrére, ahol 1987. 08. 31-ig térképész főtsízt, 1987. 09. 01-től 1989. 09. 30-ig tudományos kutató főmérnök, ezt követően 1991. 04. 30-ig geodéziai osztályvezető (parancsnok helyettes) volt. Az Asztrogeodéziai Állomás megszüntetésével egyidőben az állományt áthelyezték az MH Tóth Ágoston Térképészeti Intézetbe, ahol 1993. 12. 31-ig geodéziai osztályvezetőként, 1995. 12. 15-ig katonai geodéziai osztályvezetőként tevékenykedett. Az intézet többszöri átszervezését követően először 1995–1996-ban az MH Tóth Ágoston Térképészeti és Katonaföldrajzi Intézet törzsszervezetője, 1996. 11. 01-től 2000. 02. 15-ig az MH Térképészeti Hivatal igazgatási és szakfelügyeleti osztály vezetője, majd 2000. 11. 30-ig topográfiai programigazgatója (főigazgató helyettes) volt. Az intézmény következő átalakításával egyidőben az MH Térképész Szolgálat igazgatási és szakfelügyeleti osztályának vezetését bízták rá, amelyet 2006 végéig látott el. A következő szervezeti változtatás során, 2007-ben a Térképész Szolgálatba beolvasztották a Meteorológiai Szolgálatot, és új néven MH Geoinformációs Szolgálatként működött tovább. Tóth László 2008-ig volt a szervezet főmérnöke (szolgálatfőnök-helyettes).

Szolgálati ideje alatt továbbképezte magát, 1994-ben részt vett az amerikai hadsereg Védelmi Térképészeti Iskolájának vezetői továbbképzésén, 1995-ben a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Hadtudományi Tanfolyamán hadműveleti-harcászati tiszti képesítést szerzett. 2000-ben elvégezte a Budapesti Műszaki Egyetem geodéziai

okleveles szakmérnöki szakát, ahol kataszteri szakmérnöki oklevelet kapott. 2009-ben befejezte a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Felsőfokú Vezérkari Tanfolyamát. 2011-ben középfokú angol nyelvvizsgát tett.

Katonai szakmai pályafutása alatt előjárói számos katonai kitüntetéssel ismerték el munkáját, többek között a Szolgálati Érdemjel arany fokozatával (2005) és a Babérkoszorúval Ékesített Szolgálati Érdemjellel (2010). 2005-ben az HM Térképész Szolgálat főnöke Rédey-émlékplakettal tüntette ki.

Tóth László elvált, három gyermek édesapja.

Szabó Gyula ezredes nyugálományba vonulása után, 2008. július 25-én nevezték ki az MH Geoinformációs Szolgálat parancsnokává, MH geoinformációs főnökké. A beosztásba helyezéssel egyidejűleg megkapta az ezredesi rendfokozatot. Nyolc és fél éven keresztül volt a magyar katonai térképészet vezetője. Vezetőként aktívan részt vett az MFTTT munkájában is, az intézőbizottság tagjaként.

2017. január 16-i hatállyal a honvédelmi miniszter nyugdíj előtti rendelkezési állományba helyezte.

Szalay László alezredes



Szalay László Kapuváron született, 1968. június 26-án.

Az Erdészeti és Faipari Egyetem Földmérési és Földrendezői Főiskolai Karán földmérő üzemmérnöki oklevelet szerzett 1990-ben. Ez követően 1990–91-ben Szentendrén a Magyar Honvédség Asztrogeodéziai

Állomásának Geodéziai osztályán térképész tisztként teljesített szolgálatot. 1991–1997 között a Magyar Honvédség Tóth Ágoston Térképészeti Intézet, Topogeodéziai osztályának geodéta tisztje majd geodéta főtisztje, 1997–2000 között a Magyar Honvédség Térképészeti Hivatal, Katonai geodéziai alosztály vezetője volt.

2000-ben beiskolázták a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Földmérő és térinformatikus mérnöki szakára (térképész hadmérnök szakirány), ahol földmérő és térinformatikai mérnöki oklevelet szerzett. 2004–2006-ban a Magyar Honvédség Térképész Szolgálat vezető állományában térképtervező és ellenőr főtiszt beosztásban tevékenykedett, majd 2006-ban kinevezték a Térképészeti támogató

osztály osztályvezetőjévé. Az MH Térképész Szolgálat 2007. évi átszervezése után ugyanezt a beosztást töltötte be, ahol a Magyar Honvédség térképészeti biztosítási, támogatási feladatainak tervezését, szervezését irányította.

2016-ban elvégezte a Nemzeti Közszerződési Egyetem Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyamát.

Szolgálati ideje alatt különböző szaktanfolyamokon, külföldön is bővítette tudását, többek között a Bundeswehr Térképész Szolgálatánál, a NATO oberammergaui (Németország) és latinai (Olaszország) továbbképző központjaiban. Két idegen nyelven beszél, felsőfokú német és angol nyelvvizsgát tett 1998-ban illetve 2009-ben.

Munkáját előljárói számos katonai kitüntetéssel, többek között „Az év

katonája” kitüntető címmel (2012) valamint Rédey-emlékplakettal (MH geoinformációs szolgálatfőnöki kitüntetés) ismerték el.

Szalay László alezredes nő, három gyermek édesapja.

A Magyar Honvédség személyzeti csoportfőnöke 2017. január 16-i hatállyal kinevezte a Magyar Honvédség Geoinformációs Szolgálat megbízott főnökévé.

A szerkesztőség nevében számos aktív nyugdíjas évet kívánunk Tóth László ezredes úrnak. Gratulálunk Szalay László alezredes úrnak új beosztásához, amelynek eredményes ellátásához sok sikert, erőt és egészséget kívánunk.

Buga László

Rendezvények

Testületi ülések

Az MFTTT vezető testületei, az Intézőbizottság, a Választmány és a Közgyűlés 2016. december 14-én tartották az évi utolsó értekezletüket.

Az **Intézőbizottság** napirendjén a következő témák szerepeltek:

1. Az MFTTT 2017. évi tagsági díjai, előadó: Dobai Tibor
2. A Társaság aktuális pénzügyi helyzete és 2017. évi költségvetésének tervezete, előadó: Dobai Tibor és Szrogh Gabriella
3. Az MFTTT 31. Vándorgyűlésének előkészítése, szakmai programjának kialakítása, előadó: Dobai Tibor és Iván Gyula
4. Egyebek

Az ülés megnyitása után dr. Ádám József elnök (szinte bevett gyakorlatként, az egyéb megtárgyalandó kérdések közül előre hozva) rövid tájékoztatást kért az FM Földügyi Főosztály vezetőjétől a FÖMI megszüntetésével kapcsolatos helyzetről. Horváth Gábor István elmondta, hogy a korábbi elképzelésekkel ellentétben a Kormányhivatalban nem jön létre a FÖMI-ből egy önálló főosztály, hanem összeolvad a Földhivatali

Főosztállyal és az így létrejövő szervezeti egység látja el az Intézet által eddig végzett összes feladatot. A tervek szerint a megyei kormányhivatalokban működő Földhivatali Főosztályok az Élelmiszerlánc-biztonságfelügyeleti Főosztályokkal összeolvadva végzik tovább munkájukat.

A tájékoztató meghallgatása után az elnök önálló, 4. napirendi pontként javasolta megtárgyalni az Európai Földmérők és Geoinformatikusok Napja alkalmából szervezett ülésnap előkészítését. Célszerűségi okok miatt javasolta továbbá az első két napirendi pont felcserélését. Az új napirend elfogadása után Dobai Tibor főtárgyaló előterjesztette a vezetőség javaslatát a tavalyi évben felemelt tagdíjak változatlanul hagyására. Az IB vita nélkül elfogadta az indítványt.

A Társaság pénzügyi helyzetéről a főtárgyaló elmondta, hogy a tervezettnél kedvezőbb alakul a mérleg. Az IB-tagoknak előre

megküldött tájékoztató szerint a tervezett 100 000 Ft helyett várhatóan több mint 1 000 000 Ft plusszal zárjuk a 2016. évet. A jövő évi bevételek és kiadások (az előző év szigorú tervezési és gazdálkodási elvei szerint összeállítva) jelentősen nem változnak. A nemzetközi tagdíjak anyagi rendezéséhez az FM ígéretét bírnak, és számítnak a 31. Vándorgyűléshez kilátásba helyezett szponzori (MOL, MÁV) támogatásokra is. *(December 14-én délután kapta a titkárság az értesítést, hogy Fazekas Sándor miniszter 1 000 000 Ft támogatást hagyott jóvá az említett célra.)* A költségvetés-tervezetet a testület a Közgyűlésnek jóváhagyásra javasolta.



Ülésezik az Intézőbizottság

A Vándorgyűlés előkészületeiről beszámolva az elnök és a főtítkár elmondta, hogy a vezetőség továbbra is adós maradt a helyszíni meglátogatásával. Iván Gyula főtítkárhelyettes a szakosztályok és területi csoportok véleményét is figyelembe véve összeállította a konferencia szakmai programjának vázlatát. A szekcióülések lehetséges témái a Geodézia és Kartográfia 2016/11-12. számában és a Társaság honlapján az előadásokra vonatkozó felhívással együtt olvashatóak.

Az Európai Földmérők és Geoinformatikusok Napja (EFGN) alkalmából rendezett ülésnap megtartásának támogatására pályázatot nyújtott be az MFTTT. A pályázati anyag kétnaposra tervezett konferenciaprogramot irányzott elő. A rendezvény első napja az EFGN hagyományos programja szerint zajlik: a szakmát bemutató és népszerűsítő előadásokkal, míg a második napon az MFTTT területi csoportjának továbbképzés-jellegű konferenciája, a Fővárosi és Pest megyei Földmérőnap kerül megrendezésre, amelynek programjában a tervek szerint a földügy aktuális kérdései szerepelnek.

A kétnapos eseményt (a tervezett helyszíni foglaltsága miatt) sajnos két helyszínen kell megrendezni. Az EFGN alkalmából rendezett ülésnapnak a korábbi gyakorlatnak megfelelően az FM nyújt otthont a Darányi Ignác-teremben 2017. március 22-én, míg a következő napon a Fővárosi és Pest megyei Földmérőnapot az MH Geoinformációs Szolgálat kultúrtermében rendezik meg. A rendezvények előkészítésével az IB programbizottságot bízott meg, melynek elnöke Iván Gyula, tagjai: Dobai Tibor, Buga László, Siki Zoltán, Zalaba Piroska, Zsilvölgyi Csaba és Szrogh Gabriella.

Az egyéb témák között az elnök tájékoztatta az IB-t, hogy dr. Riegler Péter – kilencévi eredményes munkálkodás után – 2017. január 01-től szeretne megválni a Geodézia és Kartográfia folyóirat főszerkesztői tisztjétől. A testület határozatban méltatta és köszönte meg a főszerkesztő munkáját, majd elfogadta a lemondását, valamint – az elnök javaslatára – indítványozta a Választmánynak, hogy dr. Riegler Péter főszerkesztői tevékenységét

oklevél adományozásával is ismerje el. A tulajdonosi jogokat is gyakorló IB az FM Földügyi Főosztály egyetértésével 2017. január elsejével Buga Lászlót bízta meg a főszerkesztői teendők ellátásával. Dr. Ádám József indítványozta, hogy az MFTTT médiafelületének működtetéséhez és szervezetéhez megfogalmazott „Irányelvek” szerint 2017 januárjában az FM FO főosztály-vezetője, az MFTTT elnöke, a főtítkára, az ügyvezető titkára és a főszerkesztő tekintsék át a teendőket, többek között tegyenek javaslatot a szerkesztőbizottság megújítására. Az ülésen jelenlévő Riegler Péter szót kérve megköszönte a munkáját segítő kollégák, Hodobay-Böröcz András, Szrogh Gabriella és Buga László együttműködését.

Ezt követően dr. Ádám József tájékoztatta a testületet néhány, az elmúlt értekezlet óta lezajlott eseményről:

Az elnök részt vett a Budapesti és Pest megyei Mérnöki Kamara 20 éves jubileumi ülésén.

Meghívást kapott a MOM alapításának 140. évfordulójára rendezett összejövetelre, amelyen szintén megjelent.

Megkeresés érkezett Társaságunkhoz a HUNGEXPO részéről egy FIG Working Week magyarországi lehetséges megrendezésével kapcsolatban. Tekintettel az éppen zajló szervezeti átalakításokra, a kezdeményezést nem tartjuk aktuálisnak.

Folytatódtak a megbeszélések azon osztrák kezdeményezéshez történő csatlakozásról (a 2016. szeptember 12-i IB ülésen említve), amely a határok és határjelek világörökség részévé történő nyilvánítása érdekében szerveződik Ausztria, Svájc, Olaszország, Szlovénia, Szlovákia, Csehország, Lengyelország és Magyarország tervezett részvételével. Bulgária és Románia még nem válaszolt a megkeresésre. A kötelezettségvállalást jelentő szándéknyilatkozat aláírása előtt dr. Ádám József Busics Imrével, az államhatárpontok ügyeivel foglalkozó FÖMI geodéziai

igazgatójával közösen a dokumentáció előkészítésével kapcsolatos tervet kidolgozza, és a következő IB ülés elé terjeszti.

Szrogh Gabriella ügyvezető titkár tájékoztatta a testületet, hogy a Szent Tamás-szobor elkészítésének és felállításának költségeit teljes egészében fedezik a tagság és a különböző vállalkozások adományai. A köszönetnyilvánítás megjelent a Geodézia és Kartográfia 2016/11-12. számában.

Egyéb hozzászólás nem lévén az elnök berekesztette az értekezletet.

*

A vezető testületek munkája a **Választmány** ülésével folytatódott a következő napirendi pontokkal:

1. Az MFTTT 2016. évi tevékenységének áttekintése és 2017. évi költségvetési tervezete, előadó: Dobai Tibor főtítkár
2. Az MFTTT 2017. évi tagsági díjai, előadó: Dobai Tibor főtítkár
3. Egyebek

A Választmány ülését levezető dr. Ádám József javaslatára az első két napirendi pontot felcserélve tárgyalta az értekezlet. A változatlanul hagyott tagdíjak előterjesztése után Hetényi Ferencné megkérdezte, hogy a tervezett tagdíjbevételek fedezik-e a Társaság működési költségeit. Válaszában Dobai Tibor főtítkár elmondta, hogy az összes költség tagdíjakból történő fedezetéhez olyan mérvű emelést kellene végrehajtani, amely a tagság teherviselő képességét meghaladná. 2017-ben is a költségek egy harmadát fedezi a tagdíj, a többi kiadást – az előző évek gyakorlatának megfelelően – egyéb forrásokból (pályázati támogatás, rendezvények és a kiadvány bevételei) tervezzük



Beszélgetők (Dr. Csemniczky László, Homolya András, Rácz Kálmán, Vörös Imre)



A jelen lévők számbavétele

kiegyenlíteni. A Választmány elfogadta a főtitkár előterjesztését. Ezt követően Dobai Tibor a Társaság pénzügyi helyzetét és a jövő évi költségvetés-tervezetét ismertette az IB ülésen elmondottak szerint. A Választmány vita nélkül javasolta a tervezetnek a Közgyűlés elé terjesztését jóváhagyásra.

Dr. Ádám József tájékoztatta a testületet dr. Riegler Péternek a Geodézia és Kartográfia főszerkesztői megbízatása alóli felmentésre vonatkozó kéréséről, és indítványozta a Választmánynak, hogy a Társaság elismerő oklevéllel fejezze ki köszönetét a főszerkesztőnek a kilencévi eredményes munkáért. Az elnök javaslatát a Választmány elfogadta.

Az ülést vezető dr. Ádám József javasolta a jelenlévőknek, hogy az utolsó napirendi pont keretében előterjesztésre tervezett tájékoztatókat a közgyűlésen hallgassák meg.

*

A **Közgyűlés** napirendje a következő volt:

1. Elnöki megnyitó, előadó: dr. Ádám József elnök
2. A Mandátumvizsgáló Bizottság, a jegyzőkönyvvezető és a hitelesítők megválasztása, előterjesztő: Dobai Tibor főtitkár
3. Tájékoztató a Társaság aktuális ügyeiről, előadó: dr. Ádám József elnök
4. A Mandátumvizsgáló Bizottság elnökének jelentése
5. A Társaság 2017. évi tagdíjainak jóváhagyása, előterjesztő: Dobai Tibor főtitkár

6. A Társaság 2017. évi költségvetésének elfogadása, előadó: Dobai Tibor főtitkár

7. Egyebek

Az elnöki köszöntő után a jelen lévők dr. Mihály Szabolcsot, Hetényi Ferencné és Rácz Kálmánt a Mandátumvizsgáló Bizottság tagjaivá választották. Dr. Ádám József röviden beszámolt a vezető testületek (IB, Választmány, Közgyűlés) 2016-ban végzett munkájáról, majd néhány eseményről, rendezvényről tájékoztatta a tagságot. Emlékeztetett

rá, hogy az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság következő találkozójának helyszíne Tusnádfürdő, tervezett időpontja 2017. május 18–21. lesz. Elmondta, hogy az MFTTT szekszárdi, 31. Vándorgyűlésén megvitatásra tervezett témakörök a Geodézia és Kartográfia 2016/11–12. számában és a honlapon megjelentek. A szervezők 2017. március 31-ig várják az előadók jelentkezését.

Az elnök tájékoztatta a Közgyűlést a Geodézia és Kartográfia főszerkesztőjének döntéséről és átnyújtotta dr. Riegler Péternek a Választmány által adományozott elismerő oklevelet, és a Társaság ajándékát, Plihál Katalin: Nyomatott magyar föld- és éggömbök című, éppen most megjelent könyvét valamint a Geodézia és Kartográfia ez évi utolsó számának borítójával felcímkézett tokaji boros palackot.

A leköszönő főszerkesztő megköszönte elsősorban a lapban publikáló szerzők hozzájárulását a folyóirat eredményes megjelenéséhez és a főszerkesztői munkához nyújtott támogatást Hodobai-Böröcz Andrásnak, Szrogh Gabriellának, Besenyey Lillának és Buga Lászlónak. Riegler Péter a jövőben a Dél-Dunántúli régió szakmai eseményeiről szóló tudósításaival továbbra is aktív részese lesz a folyóirat megjelentetésének.

A levezető elnök tájékoztatót adott az Európai Földmérők és Geoinformatikusok Napja alkalmából tervezett ülésnap és az azt követő Fővárosi és Pest megyei Földmérőnap idejéről és helyszínéről.



Dr. Riegler Péter átveszi az oklevelet

Ezt követően a Közgyűlés meghallgatta a Mandátumvizsgáló Bizottság elnökének a jelentését. Dr. Mihály Szabolcs bejelentette, hogy a Közgyűlésen 28 egyéni tag és 7 jogi tag képviselője vesz részt szavazati joggal.

Dobai Tibor főtitkár előterjesztette a 2017. évi tagdíjra vonatkozó javaslatát, amelyet a Közgyűlés jóváhagyott. Ezek szerint az egyéni éves tagdíj 10 000 Ft (nyugdíjasok és diákok részére 5 000 Ft), a jogi tagok az alkalmazottak számától függő éves hozzájárulást fizetnek:

- 10 fő létszámú szervezet esetén: 24 000 Ft,
- 11-30 fő létszámú szervezet esetén: 84 000 Ft,
- 31-50 fő létszámú szervezet esetén: 120 000 Ft,
- 50 fő feletti létszámú szervezet esetén: 240 000 Ft.

A Geodézia és Kartográfia előfizetési díja nem MFTTT-tagok és közületek részére: 18 000 Ft + áfa.

A testület meghallgatta az IB és Választmány által elfogadásra javasolt jövő évi költségvetés-tervezetet, amelyet vita nélkül elfogadott.

Zárásként dr. Ádám József mindenkinek békés, boldog ünnepeket kívánt, megköszönte a Társaság működése érdekében végzett éves munkát és végül meghívta a jelen lévőket egy pohár pezsgőre, egy évzáró baráti beszélgetésre.

A beszámolót összeállította:
Buga László

Térképészeti Tudományos Nap az MTA-ban

2016. december 9-én délelőtt első alkalommal került megrendezésre a Térképészeti Tudományos Nap a Magyar Tudományos Akadémia székházában. A Földtudományok Osztálya Társadalom- és Természetföldrajzi Tudományos Bizottságainak Kartográfiai Albizottsága és az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszéke által szervezett rendezvénynek két lényeges motívuma volt: A 2015–2016-os Térképek Nemzetközi Éve magyar rendezvényeinek a hivatalos lezárása, illetve Klinghammer István professzor üdvözlése 75. születésnapja alkalmából.

A tudományos ülés díszvendége Georg Gartner professzor volt, a Nemzetközi Térképészeti Társulás volt elnöke, a bécsi Műszaki Egyetem Geodéziai és Geoinformatikai Tanszékének a vezetője, aki a „*The relevance of Cartography as a scientific discipline*” című előadással nyitotta meg a rendezvényt. Izgalmas bemutatója során kifejtette a modern térképészet helyét és szerepét a mai tudományban. Ezután Klinghammer István professzor „*A reneszánsztól a reformáció koráig – a topográfiai térképezés kialakulása*” című előadásával összefoglalta a térképészet történetének egy fontos fejezetét, a 15. és a 17. század között kiadott legjellegzetesebb térképek és a hozzájuk kapcsolódó művek bemutatásával. A következő, „*Magyarország Nemzeti Atlasza*

legújabb kiadása” című előadással az MTA CSFK Földrajztudományi Intézet igazgatója, Kocsis Károly és Nemerkenyi Zsombor, az intézet munkatársa a jelenbe repítette vissza a hallgatóságot. A gazdagon illusztrált, számos térképet tartalmazó előadás során a közönség naprakész információkkal gazdagodott az ország új nemzeti atlaszának a munkálatairól. A negyedik előadás is egy szerzőpáros műve: a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Földrajzi Intézetéből érkezett Bartos-Elekes Zsombor Nemerkenyi Zsomborral együtt bemutatta közös előadásukat „*Magyar László térképei Kolozsvártól Gotháig*” címmel. A jelenlevők először megismerhették a 19. században Közép-Afrikát kutató magyar utazó életének legfontosabb momentumait, és utána részletesen megismerkedhettek a Magyar Lászlótól fennmaradt kézíratos térképekkel, illetve az ő munkássága alapján más szerzők által készített térképekkel is. A következő – „*Tematikus térképek virtuális glóbuszokon*” című – előadással Gede Mátyás, az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék oktatója általános és mindenki részére érthető képet adott arról, milyen új megoldásokkal kísérleteznek a mai térképészek annak érdekében, hogy a tematikus adatok háromdimenziós ábrázolása minél szemléletesebb legyen. Az ülés záró előadását Zentai László, az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék vezetője, a Nemzetközi Térképészeti Társulás főtájtára tartotta „*Gondolatok a*

modern kartográfiáról” címmel. A több területet átölelő bemutatóban nem csak a kartográfia legújabb eredményeiről és kihívásairól volt szó, hanem összefoglalóan is beszámolt a Nemzetközi Térképészeti Társulás jelenlegi tevékenységéről és jövőbeni terveiről.

Az ülésen elhangzott bemutatók tartalma megtekinthető a következő címen: <http://lazarus.elte.hu/hun/mta-kart/ttn-2016/ttn2016.htm>. Ugyanitt letölthető a tudományos napra készített absztraktfüzet, amely az öt magyar előadás kivonatát tartalmazza.

Ezt az első tudományos ülést egy hagyományt teremtő rendezvénynek is tekinthetjük: a szervezők eltökélt szándéka, hogy a továbbiakban minden évben megtartják ezt a tudományos napot, és ilyen módon lehetőséget kínálnak a tudományos közönségnek, hogy a magyar térképészet legújabb kutatási eredményeiről közvetlenül tájékozódhasson.

Reyes Nunez José Jesús
ELTE Térképtudományi és
Geoinformatikai Tanszék

Földmérőnap Baranyában

A Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaság Pécsi Területi Csoportja Baranya megyei Mérnöki Kamara Geodéziai és Geoinformatikai Szakcsoportja a Pécsi Akadémiai Bizottság Földmérési és Térinformatikai Munkabizottsága



Georg Gartner, az ICA volt elnöke megnyitja a rendezvényt (Fotó: Nemes)



Az ülésnap résztvevői (Fotó: Nemes)

közösen tartotta meg 2016. november 24-én Földmérő napi rendezvényét.

A rendezvényt dr. Kukai Tibor a Baranya Megyei Mérnök Kamara elnöke nyitotta meg. Köszöntőjében méltatta a már tradicionális rendezvény jelentőségét és azt, hogy ennek keretében a jelen lévő szakemberek mindennapi munkájukat is segítő új ismeretekhez jutnak.

A szakmai program keretében számos előadás foglalkozott a kataszteri jelenét, jövőjét érintő, a magyarországi alaphálózat megőrzésével kapcsolatos kérdésekkel. Az új technikák, eszközök, a drónok ismertetésével, alkalmazási lehetőségeik bemutatásával további előadásokban foglalkoztak. Külön előadás hangzott el a középfokú földmérőképzés aktuális helyzetéről, terveiről.

Iván Gyula nagy érdeklődéssel kísért előadásában a kataszteri nyilvántartás ENSZ által is megfogalmazott továbblépési igényét ismertette. Az ENSZ-közgyűlés, az Isztambuli Nyilatkozatában sürgeti a népek és a bolygó javára a tér adatok megosztását. A nyílt kataszteri információ jelző és lehetőség a gazdasági fejlődéshez. Ennek érdekében a különböző fejlettségű országok, régiók esetében eltérő földügyi igazgatást kell létrehozni. A cél: 2030-ig az egész világon a 80%-ban biztonságos birtoklás elérése. Ennek megvalósítása egyfajta paradigmaváltást is igényel, ami azt is jelenti, hogy az analóg világot a digitális világ váltja fel. Új fogalomként jelent meg a negyedik dimenzió, ami a WEB 4.0 technológián alapul. Az ötödik dimenzió egy esemény vagy eredmény előrejelzését jelenti. Új fogalomként jelent meg a dinamikus dátum bevezetésének igénye.

Az Iván Gyula előadásában ismertett tendenciák, ehhez kapcsolódó új fogalmak, úgy gondolom felkeltették

olvasóink érdeklődését, szeretnénk remélni, hogy előadása lapunkban önálló cikk-ként is megjelenik.

Fekete László helyett, távollétében előadását Boda Géza tartotta meg.

Ismertette a geodéziai tervezői, szakértői minősítés és a továbbképzés jogszabályi feltételeit, a Földmérő Minősítő Bizottság jogkörét. Összefoglalta az osztatlan közös tulajdon megszüntetésével, az ingatlan-nyilvántartási célú földmérési és térképészeti tevékenységgel kapcsolatos részletes szabályozás néhány fontosabb elemét. Külön kitért az elektronikus adatszolgáltatás lehetőségeire, tartalmára, a záradékolással kapcsolatos előírásokra.

Kéri Gyula az osztatlan közös földtulajdon megszüntetésével kapcsolatos munkálatok – a keretmérés, az egyezségi tárgyalás, a kitűzés, a helyszíni bemutatás, a változási vázrajz, a bejegyzés – Baranya megyei tapasztalatait ismertette.

Jugoszlávia szétesését és a polgárháborút követően kellett a szükséges intézkedéseket megtenni Dél-Baranya országhatárszakaszának aknamentesítésére. Ennek a szerteágazó munkának főbb elemeit

- az aknagyanús határterület feltérképezését, kitűzését;
- az aknainformációs adatbázis létrehozását;
- az aknagyanús területek mentesítését, az alkalmazott módszereket;
- az érintett területek rehabilitációját foglalta össze Angyal László előadásában.

Sebők Tamás újszerű kérdéssel, a földmérési alappontok közösségi, internet-alapú helyszínelés bevezetésének lehetőségével foglalkozott; ami nagyobb hatékonysággal biztosíthatja alaphálózati pontjaink fenntarthatóságát, védelmét, a pontokat illető társadalmi ismeretek bővítését.

A pécsi középfokú földmérésoktatás történetét az 1967-ben a Komarov, később a Vegyipari, majd 2000 óta a Polláck Mihály szakközépiskolában folyó oktatás eredményeit, tapasztalatait foglalta össze előadásában Nagy Miklós. Beszélt az oktatás jelenlegi helyzetéről, a földmérő-, a földügyi és térinformatikai technikusképzésről, az esti képzésről és az ezekre épülő szaktechnikusképzésről, az iskolai képzést kiegészítő, jól működő partneri kapcsolatokról.

Az oktatás jövőjéről szólva a beiskolázás hátrányaként a csökkenő tanulólétszámot, előnyként a tradíciót és a képzett, elhivatott oktatói gárdát említette.

Varga Zoltán összefoglaló tájékoztatót adott az általuk forgalmazott legújabb Triump műszercsalád, széleskörű felhasználási lehetőségeiről, az egyre népszerűbb drónok lehetőségeit bővítő fejlesztésekről.

Hasonló témakört érintő előadásában Horváth Zsolt az alacsony magasságban végzett repülések légi térképészeti tapasztalatait ismertette.

Érdekes előadást hallgattunk meg a pécsi Polláck földmérő szakközépiskola két tanulójától Lupek Richárdtól és Docki Tamástól a „parlagfű felmérése drónnal” címmel.

Ismertették a területkiválasztás szempontjait, a repüléstervezést, az illesztőpontok elhelyezését, a magassági meghatározást, a kiértékelés menetét, a különböző spektrumok beállítását, a tanulóterület kiválasztását, az osztályozás rasztervektor konverzió menetét és végül a fertőzött területek kimutatását.

Jól szervezett, aktuális tematikát választó rendezvénynek lehettünk résztvevői.

*Köszönet a rendező gárdának.
Összeállította dr. Riegler Péter*

Tájékoztatjuk kedves olvasóinkat, hogy a Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaság programjairól, híreiről rendszeresen tájékozódhatnak honlapunkon is.

www.mfttt.hu

MFTTT vezetősége





Plihál Katalin: Nyomatott magyar föld- és éggömbök 1840-1990

Plihál Katalin térképtörténész, korábban az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárának vezetője, majd az OSZK közgyűjteményi igazgatója 150 esztendő eseményeit felölelő munkája a magyar föld- és éggömbkészítés, valamint -kiadás igazi adattára. Ahogy Klinghammer István akadémikus a könyv bemutatóján is kifejtette: „Ez a könyv egy különleges gyűjtemény: az első olyan kiadvány, amely bemutatja a jelenleg ismert 102 magyar földgömb mindegyikét. A kötet DVD-melléklete ezek közül tár elének 72 földgömböt – nagyítható és körbeforgatható formában, továbbá lehetővé téve, hogy a Google Earth alkalmazásához kapcsolódva összevethessük a régi földrajzi térképeket a maiakkal, megtaláljuk a korabeli földrajzi nevek napjainkban használt megfelelőit. A DVD egykori feladatgyűjteményeket, földgömbökkel kapcsolatos gyakorlatokat is kínál az érdeklődőknek, akik a nyomtatott föld- és éggömbök világát szeretnék megismerni.” Kiegészítésül hozzátesszük, hogy a könyv anyagán túl, igen nagyszámú írásos kordokumentumot is rejt még a DVD, a források pontos megjelölésével. Ezek részben a könyv terjedelmi korlátai miatt, részben pedig az egyébként is sok adatot soroló könyv olvashatóságának

megőrzése érdekében ott nem szerepelhetnek. Ilyen formában nyílt lehetőség a különböző történelmi korok – már említett – önálló könyvként megjelent glóbuszhasználati útmutatóinak teljes közzétételére, és a legnevesebb kiadók reklámfüzetekbe rendezett kiadványjegyzékeinek ismertetésére is.

Az elmúlt 10 esztendő intenzív kutatási időszaka, példa nélkül álló a hazai glóbuszkutatás történetében. Korábban soha ennyi tanulmány nem látott napvilágot ilyen rövid időszakon belül a magyar szakirodalomban. A megjelent szakcikkek túl konferenciák, kiállítások jelzik a fő lépcsőfokokat, amelyek szervezésében a szerző oroszlánrészt vállalt.

Mindezek és az igen mélyre ásó vizsgálódások eredményeképpen született meg Plihál Katalin könyve és az azt teljessé tevő – Gede Máttyás által készített – DVD-melléklet.

Az olvasót köszöntő bevezető részben (*Lectori salutem*) a szerző néhány alapfogalom tisztázása után az előzményeket, a könyv megszületésének körülményeit ismerteti, és a könyvben, illetve a DVD-n közzétett anyagok szerzői jogi kérdéseit tisztázza. Mint a további kutatásaira ösztönző eseményről emlékezik meg az Országos Széchényi Könyvtárban a vezetésével és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszéke munkatársai közreműködésével 2010-2011-ben „Nyomatott magyar föld- és éggömbök a kezdetektől napjainkig” címmel megrendezett nagy sikerű kiállításról. Ezt követően 12 fejezetre osztja mondandóját.

A glóbuszok útja Magyarországon a fényűző főúri könyvtáraktól a népiskolai szertárakig című fejezetben a szerző kiemeli azt a tényt, hogy a glóbuszkiadás magas költsége leginkább a hordozógömb sorozatgyártásának nehézségeiből fakad. A Magyar Tudós Társaság évkönyveit és a korabeli sajtóközleményeket idézve szót ejt az első magyar nyomtatott iskolai föld- és éggömbpár, a Nagy Károly szerkesztette és Batthyány Kázmér finanszírozta glóbuszpár készítéséről. Majd pedig a már 1868-as közoktatási

törvény következtében kötelezettséggé vált iskolai glóbuszhasználat biztosításának érdekében fellépő feladatok és megoldások korszakolt – a kritikát sem nélkülöző – áttekintése következik, egészen napjainkig.

A glóbuszok sorozatgyártásának technikai és technológiai háttere című részben képet kapunk a glóbusztérképfajták (szegmensék és félgömbök) szerkesztési, tervezési munkáiról, a hordozógömb (a göbusztest) előállítás nehézségeiről, a glóbuszok felszereltségéről (a különféle állványformákról) a egyes korokban. Végezetül különleges glóbuszokat mutat be a szerző: fel-fújható földgömbökről, szétnyitható földgömb belsejében, azzal közös tengelyen elhelyezett éggömbökről, illetve egyedi állványra szerelt glóbuszról is olvashatunk.

Az első magyar iskolai föld- és éggömb című fejezet a Nagy Károly szerkesztette glóbuszpár ismertetése, elemzése, összevetése más, egykorú munkákkal a tartalmi gazdagság bemutatása érdekében. Szóba kerül a csillagképek magyar megnevezéseinek kérdésköre, s kritikai utalást találunk Vállas Antal: *Az égi és földtekék' használata...* című munkájára is.

Egy erdélyi magyar tűzér földgömbjei Bécsben című rész Elekes Ferenc földgömbjeit és szerzőjüket ismerteti. Bár nem magyar nyelvű glóbuszokról van szó, magam is úgy gondolom, hogy feltétlenül helyük van ebben a könyvben.

A Magyar Tudós Társaság földgömbje. E rövid fejezet a Nagy Károly-féle földgömb második, javított kiadásának történetét, dokumentumait mutatja be.

Föld- és éggömbök Prágából magyarul. A könyv e részében a szerző a prágai Felkl cég igen gazdag, különböző átmérővel megjelent, esetenként több magyar nyelvű kiadást is megért föld- és éggömbjeit ismerteti. Hunfalvy János és Gönczi Pál neve fémjelzi ezeket a magyar nyelvű kiadásokat.

Föld- és éggömbök Berlinből magyarul. Hasonlóan alapos áttekintést kapunk a berlini Schotte cég hazánkban is forgalmazott német és magyar

nyelvű, különböző felszereltségű földgömbjeiről. A magyarítás Gönczy Pál munkája. Ebben a fejezetben esik szó az első, sorozatban gyártott, magyar készítésű Csasznyi-féle tellúrium-lunáriumról is.

Kogutowicz Manó és a Magyar Földrajzi Intézet föld- és éggömbjei című fejezetben a szerző arról a glóbusz- és térképkiadói vállalkozásról szól, amelyik igazi hazai művekké váltotta fel a hosszú ideig csak külföldi cégek magyarított munkáira támaszkodó iskolaitérkép-ellátást (ide értve természetesen a glóbuszokat is). Ki kell emelnünk, hogy az igényes kartográfiai kivitelezésű, különböző felszereltséggel forgalmazott földgömbjeik mellett, 1910-ben kiadták a második, és egyben sajnos az utolsó magyar szerkesztésű éggömböt is, amely Kogutowicz Károly munkája. A Kogutowicz családon túl Lóczy Lajos és Cholnoky Jenő neve is fémjelzi az Intézet működését.

A magyar földgömbkészítés aranykora című fejezetben a szerző a Kókai Lajos kiadásában igen gazdag átmérősorozattal, 1930 és 1943 között megjelent földgömböket ismerteti, a cég 1953-ig „rejtőzködve” a Fővárosi Neon Földrajzi Tanszerosztálya néven kiadott, a háború utáni politikai állapotokkal felülírt glóbuszaival együtt. Sor kerül a korszak talán legjelentősebb alkotása, a Turner-féle domborglóbusz bemutatására, és megismerkedhetünk

a nagy nevet felsorakoztató alkotógárdával: Kókai Lajos (kiadó), Kogutowicz Károly (szerkesztő), Takács József (a névrajz összeállítója), Turner Ferenc és Jánosfalvi János (rajzoló), M. kir. Honvéd Térképészeti Intézet (nyomda), Turner István dombortérképésze (készítő).

A Fővárosi Neon Földrajzi Tanszerosztály új földgömbjei Füsi Lajos nevéhez köthető glóbuszok, amelyek névrajzában összeállításában jeleskedett a később az ELTE Térképtudományi Tanszékének nagyszerű tanára.

A Kartográfiai Vállalat földgömbjei. A magyar glóbuszkiadás szakirodalmában érdemtelenül háttérbe szoruló cég e területen végzett munkája a korábbiaknál végre méltóbb szinten említett meg a szerző e művében, és még a cég által az egykori Kelet-Németországból, a Német Demokratikus Köztársaságból származó, magyar nyelven kiadott glóbuszok is bemutatásra kerültek, amelyek névrajza természetesen a vállalatnál készült.

Magyar elsőik címmel született a zárófejezet. Ebben a szerző különböző szempontok alapján (a megjelenés ideje, a méret, a tematikus tartalom stb.) sorolja fel az elsőnek tartott magyar glóbuszokat.

A könyvet angol nyelvű összefoglaló zárja (a fordítás Gercsák Gábor munkáját dicséri).

Az igen alapos lektori munkát Bartha Lajos végezte.

A mű hitelességét az igen nagyszámú utalás, egykorú idézet és hivatkozás is alátámasztja, ami azonban rontja a könyv olvashatósságát. Az illusztrációk döntő hányada különböző glóbuszokról készült jól sikerült fényképfelvétel vagy korabeli újságcikkekről, tanulmányokból származó reprodukció. Sajnálatos azonban, hogy gyakran a VGM-hez használt köztes munkafázisból nyert, nevezetesen a négyzetes hengervetületű transzformált glóbuszszegmensek esetenként erősen torzult képei szolgálnak illusztrációként, így a kevésbé hozzáértő szemlélő csodálkozhat, hogy miért különböző méretű, különböző betűtípusú megírásokat lát például az ugyanabba a kategóriába tartozó települések esetén a más-más szélességeken fekvő lakott helyek esetében.

Az igényes tipográfia, tördelés, képszerkesztés és nyomdai, kötészet-i kivitelezés egyaránt a Zrínyi Kiadó gondos munkáját dicséri, így a könyvészeti szempontból is kiemelkedő mű méltó helyet foglalhat majd el mind a térképész szakemberek, a gyűjtők, a kultúrtörténészek, mind az érdeklődő nagyközönség könyvespolcain.

*Dr. Márton Mátyás
professor emeritus*

Szemle

Angol nyelvű térképész mesterszak az ELTE-n

Magyarországon a felsőoktatási intézményeknek szigorú akkreditációs követelményeknek kell megfelelniük. Ez nemcsak az egyes intézményekre, de azon belül a karokra, illetve az intézmény által gondozott összes szakra érvényes. Az indítható alap- és mesterszakokat egy tartalmi szempontból rendszeresen frissített kormányrendelet sorolja fel. A felsőoktatási intézmények ezen szakok indítását kezdeményezhetik a Magyar

Akkreditációs Bizottság (MAB) engedélyével, de ehhez bizonyítaniuk kell, hogy rendelkeznek a szakindításhoz szükséges tárgyi és személyi feltételekkel. A MAB szakindítási engedélye birtokában az intézményeknek joguk van az adott szakot a magyartól eltérő nyelven is meghirdetni: ehhez a szakindítási dokumentumokat a tervezett képzés nyelvén is be kell nyújtani engedélyeztetésre a MAB-hoz. Természetesen ebben az esetben az idegen nyelvű és a magyar nyelvű képzésnek tartalmilag lényegében azonosnak kell lennie.

A felsőoktatásba kerülő hallgatók létszáma demográfiai okokból már néhány éve elkezdett csökkenni. Mivel a felsőoktatás finanszírozása alapvetően a hallgatói létszámtól függ, így a felsőoktatási intézmények idegen nyelvű képzések indításával tarthatják szinten, esetleg növelhetik a költségvetési forrásukat. Természetesen nemzetközi szinten a hazai felsőoktatás megfelelő anyagi háttér hiányában nem lenne képes versenyezni olyan intézményekkel, amelyek akár tandíjmentes képzést is kínálnak a külföldi hallgatóknak. Az ELTE Informatikai

Karán a programtervező informatikus alap- és mesterképzést már évekkel ezelőtt akkreditálták angol nyelven, de legfeljebb az alapképzésre volt kisszámú jelentkezés a fejlődő országokból.

Az Európai Unió Erasmus-programja keretében már évek óta érkeznek Magyarországra külföldi hallgatók, akiknek az első időszakban csak néhány tantárgyat, de mostanában már teljes szemeszternyi angol nyelvű képzést kell biztosítani. Az Erasmus kiváló alkalmat biztosított az intézményeknek, hogy felkészüljenek arra, hogy angol nyelven is képesek legyenek oktatni.

Az Erasmuson kívül az első komolyabb változást a brazil állam által támogatott „Tudomány, határok nélkül” ösztöndíjprogram jelentette, melynek keretében nagyszámú brazil hallgatót küldtek egy éves angol nyelvű rész-képzésre Európába. Magyarországra is több száz brazil hallgató érkezett: az ELTE-re a legtöbben a programtervező informatika szakra jöttek, de a térképész szakra is beiratkozott egy-egy hallgató. A legtöbb szakon még az Erasmus-hallgatókkal együtt sem lehetett volna az angol nyelvű képzés rentábilis, ráadásul a brazil program is félbeszakadt a brazil gazdasági és politikai problémák miatt.

A nemzetköziesítés elősegítésére dolgozta ki a magyar kormány a Stipendium Hungaricum programot. Ennek oktatáspolitikai célja, hogy elősegítse a magyar felsőoktatás határozott nemzetközi megjelenését, minőségfejlesztését, erősítse a magyar tudományos elit külföldi kapcsolatát, növelje a felsőoktatási intézmények kulturális sokszínűségét, és népszerűsítse a világban a versenyképes magyar felsőoktatást. Magyarország és a partnerországok oktatásért felelős minisztériumai közötti nemzetközi megállapodások alapján az egyes országok meghatározott számú kvótára jelölhetnek leendő hallgatókat Stipendium Hungaricum ösztöndíjra. A hallgatók a megállapodásban rögzített tudományterületeken rész- vagy teljes képzésen vehetnek részt alap-, mester- vagy doktori szinten, ha felvettelt nyernek az adott intézmény képzésére. Jelenleg 53 országgal van ilyen

megállapodás, lehetővé téve, hogy évente több száz hallgató kezdje meg tanulmányait Magyarországon.

A Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszéken mi is készültünk erre a feladatra, hiszen a tanszék minősített oktatói mind képesek angol nyelvű órák tartására. A mesterszak indítási dokumentumát lefordítottuk angol nyelvre, és megszereztük az Oktatási Hivatal engedélyét a szak angol nyelvű indítására. A képzés meg egyezik a magyar nyelvű szakkal, azzal az eltéréssel, hogy az angol nyelvű képzésben a hallgatók a nyári terepgyakorlat helyett majd szakmai gyakorlaton vesznek részt. Egy évet szerettünk volna szánni a meglévő oktatási anyagok lefordítására és adaptálására, de az egyetem intézményfejlesztési tervéhez igazodva előre kellett hoznunk a képzés indítását 2016 szeptemberére. Az indítási engedélyt szinte csak a szakok meghirdetési határideje előtt néhány nappal kaptuk meg, így nem volt idő komoly promócióra. Ennek ellenére 7-8 felvételi jelentkezést kaptunk, de ezek egy része nem (vagy csak késve) kapta meg a küldő ország támogatását, vagy az írásbeli felvételi teszt eredménye nem volt megfelelő. A felvételik lezárulása után is voltak olyan hallgatók, akik más hazai intézményből szerettek volna átjönni a mi képzésünkre. Ez egy viszonylag hosszadalmas eljárás, mert ehhez mind a küldő országnak, mind a Stipendium Hungaricum ösztöndíjakat itthon koordináló Tempus Közalapítványnak is hozzá kell járulnia.

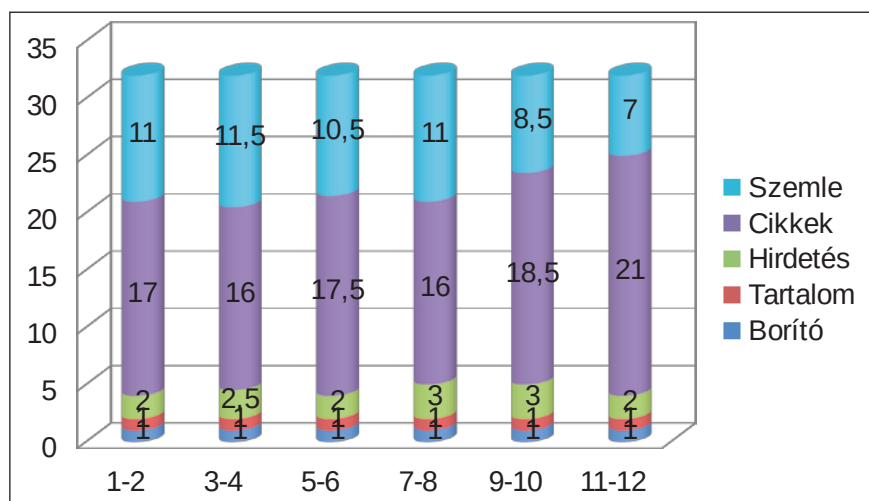
Végül négy hallgató tudta megkezdeni a képzést 2016 szeptemberében, és ők sikeresen be is fejezték a képzés első szemeszterét. A hallgatók négy országból (Azerbajdzsán, Irak, Jordánia, Palesztina), különféle alapképzettséggel (informatika, földrajz, térinformatika) érkeztek, ami az oktatás szempontjából esetenként komoly kihívást jelent. Ugyanazokat az órákat kínáljuk a bejövő Erasmus-hallgatóknak is, így a hallgatói létszám már az első félévben is 5-10 fő volt minden órán.

Természetesen egy félévnyi oktatás után még nem lehet messzemenő következtetéseket levonni, de ismerve az egyetem más szakjainak első tapasztalatait, szerencsésnek tekinthetjük magunkat: a külföldi hallgatók szorgalmasak, óralátogatásuk példás, angolul jól tudnak. Reméljük, hogy a következő években az érdeklődés növekedni fog, és évente 8-10 hallgatóval már rentábilis lesz a képzés.

Dr. Zentai László

Geodézia és Kartográfia 2016

Társaságunk és az FM Földügyi Főosztály közös lapja a Geodézia és Kartográfia 2016-ban is hat alkalommal, alkalmanként 32 oldalon jelent meg. Lássuk, hogyan sikerült kitölteni ezeket az A/4-es lapokat! A rendelkezésre álló 192 oldalból a borítók, tartalomjegyzék és a támogatóink hirdetései 26,5 oldalt (14%) foglaltak el. A tudományos publikációknak,



A tartalmi elemek aránya lapszámonként oldalakban számolva.

szakcikkeknek 106 oldal (55%) jutott, míg a szemle-cikkek, tudósítások 59,5 oldalt (31%) töltöttek meg.

A szűkös terjedelem és a ritka megjelenés 20 szakmai publikáció közzétételére volt elég. Földügyi témában 3, a földmérés, geodézia területéről 4, a kartográfiai szakterületről 6, térinformatikai tartalommal 2 és szakmatörténettel kapcsolatban 5 cikket tudtunk az olvasókhöz eljuttatni. Hét szemle-cikkünk szintén történeti jellegű volt. 13 rendezvényről tudósítottunk lapunk hasábjain és 4 alkalommal számoltunk be írásban is az MFTTT testületeinek üléseiről. Hogy aktualitásunkat ne veszítsük el, a kéthavonkénti megjelenés miatt elsősorban a lapzárta közvetlenül megelőző időben lezajlott események beszámolóit igyekeztünk közölni. A többi rendezvényről az MFTTT honlapján tájékozódhattak olvasóink. Az év folyamán 12 kollégánk

kitüntetéséről, elismeréséről írtunk és szakmán hat jeles képviselőjétől vetünk végső búcsút hasábjainkon.

Ez évi első lapszámunkat kézbe véve a kedves olvasó egy örömdetes tényre szembesülhetett: kicsit „meghízott” a folyóirat. 2017-től 48 oldalas terjedelemben, de továbbra is kéthavonta fog megjelenni a Geodézia és Kartográfia. Az egyes lapszámokat – elsősorban adminisztratív megfontolásból – nem számpárokban (a hónapoknak megfelelően), hanem 1-től 6-ig terjedő sorszámmal fogjuk azonosítani. Kilencévi eredményes munkálkodás után 2016. december 31-ével dr. Riegler Péter megvált a szaklapunk főszerkesztői tisztjétől. A tulajdonosi jogokat is gyakorló IB-nek az FM Földügyi Főosztállyal egyeztetett döntése alapján 2017. január 1-től Buga László látja el a főszerkesztői teendőket. Változtatni kívánunk a korábbi

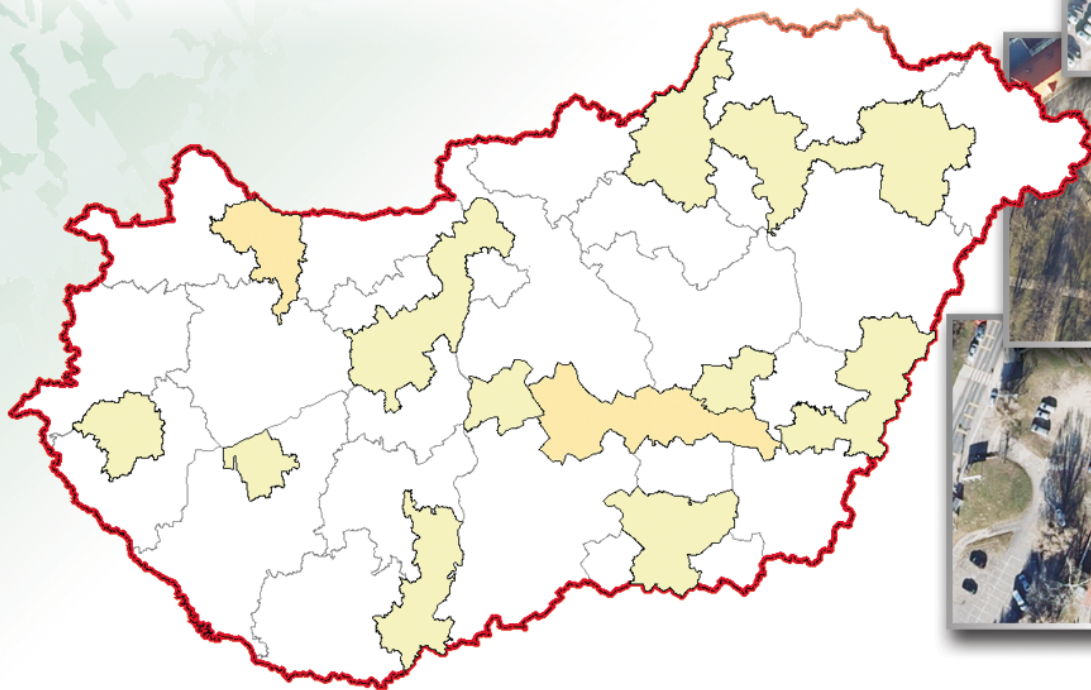
lapszámok tartalmának on-line elérhetőségén is. A megjelenő számok előzetese és a korábbi számok tartalomjegyzéke, az egyes számok cikkeinek összefoglalói és a szemlében olvasható tartalom pár évre visszamenőleg most is elérhető a Társaságunk honlapján. Az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszékének támogatásával rövidesen megjelenik a honlapon az a keresőfelület, amelyen egyszerűen visszakereshetők lesznek a korábbi évek publikációi nem csak listából, hanem kulcsszavak segítségével történő kereséssel is. Reméljük, nem kell sokat várnunk erre az eszközre, amely emelni fogja lapunk publikációs értékét is, vonzóbbá téve a szerzők számára tudományos közleményeik médiumaként.

Buga László

Időpont	MFTTT Rendezvények
<p>2017. március 22. (szerda)</p>  <p>2017. március 23. (csütörtök)</p>	<p>Európai Földmérők és Geoinformatikusok Napja Helyszín: Földművelésügyi Minisztérium Darány Ignác-terem <i>A belépés ingyenes, de jelentkezéshez kötött.</i> Szeretettel várunk minden érdeklődőt, köztük iskolai csoportokat. Jelentkezni egyénileg a www.mfttt.hu honlapon online, ill. csoportok részére az mfttt.titkarsag@gmail.com címen e-mailben, vagy a 20/5050393 telefonon lehet.</p> <p>Fővárosi és Pest Megyei Földmérő Nap Helyszín: MH GEOSZ Kultúrterme, Budapest II. Szilágyi Erzsébet fasor 7-9. <i>Az akkreditált rendezvény részvételi díjas.</i> A jelentkezés feltételeiről a www.mfttt.hu weboldalunkon tájékozódhatnak.</p>
<p>2017. május 18-21</p>	<p>XVIII. FÖLDMÉRŐ TALÁLKOZÓ Helyszín: Erdély, Tusnádfürdő Bővebb információ a konferencia honlapján: http://geodezia.emt.ro</p>
<p>2017. július 6-8.</p>	<p>MFTTT VÁNDORGYŰLÉS Helyszín: PTE KPVK, Szekszárd, Rákóczi utca 1. Szervezés alatt, de az előzetes program hamarosan megjelenik honlapunkon. Kérjük kísérje figyelemmel www.mfttt.hu weboldalunkat</p>

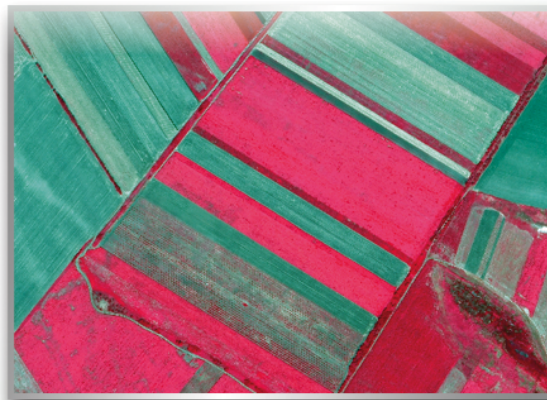
ÚJ LÉGIFELVÉTELEK ÉS 20 CM-ES ORTOFOTÓK

- 2015. november 19. és 2016. április 03. között,
- lombtalan vegetációs időszakban készült,
- 20 cm/px terepi felbontással,
- 25 járási hivatal illetékességi területéről,
- az ország területének 23%-áról.



INGYENES ORTOFOTÓK

- Már a 2007-es évi légifelvétel és ortofotó is ingyenesek!
- Elérhetők 24 bites valós, infraszínes, valamint
- 32 bites radiometriai felbontásban is.



BUDAPEST FŐVÁROS
KORMÁNYHIVATALA

Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztály

1149 Budapest, Bosnyák tér 5.

Telefon: +36 (1) 222-5101 – Fax: +36 (1) 222-5112

E-mail: info@fomi.hu – Honlap: www.fomi.hu